

De bello

30 cartes que teixeixen una història tràgica durant la Guerra Civil
espanyola

TREBALL DE FINAL DE GRAU

Presentat per: Arnau Lladó Sedó

Grau en Llengua i literatura catalanes

Facultat de Lletres – Universitat de Girona

Dirigit per: Xavier Pla Barbero

3 de juny de 2020

Arnau Lladó Sedó
DE BELLO

*“Perquè totes aquestes persones mereixen ser rescatades de l’oblit, i nosaltres ens mereixem
recuperar-ne el record perquè formen part de la nostra història”*

RAÛL ROMEVA RUEDA, conseller empresonat de la Generalitat de Catalunya que impulsà la
Llei de la Memòria Històrica i l’obertura de fosses a Catalunya

ÍNDIX

PROLEGOMEN	5
CARTA DEL CONSELLER EMPRESONAT RAÛL ROMEVA RUEDA	7
1. PLANTEJAMENT DEL TREBALL	9
1.1. OBJECTIUS.....	9
1.2. ESTRUCTURA I METODOLOGIA: PER QUÈ UNA NOVEL·LA BREU?.....	10
1.3. PRESENTACIÓ DELS PROTAGONISTES.....	11
1.4. MATERIAL EMPRAT.....	13
2. MARC HISTÒRIC	14
2.1. INICIS DEL SEGLE XX: LA RESTAURACIÓ (1902-1923).....	15
2.2. ÈPOCA DE CANVIS: DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA I SEGONA REPÚBLICA ESPANYOLA.....	16
2.3. LA SANGONENT GUERRA CIVIL ESPANYOLA.....	18
2.4. ERA DE LA POSTGUERRA JUNT AMB LA DICTADURA FRANQUISTA.....	20
3. MEMÒRIA HISTÒRICA: UN ESFORÇ CONSCIENT, DIGNE I RESPECTABLE	22
3.1. ORIGEN I PRECURSORS: ESPANYA I CATALUNYA.....	24
3.1.1. <i>Llei 52/2007: Llei de la Memòria Històrica</i>	24
3.1.2. <i>Llei 13/2007: Llei del Memorial Democràtic</i>	25
3.1.3. <i>Llei 11/2017: Llei de reparació jurídica de les víctimes del franquisme</i>	26
3.2. FOSSES COMUNES.....	27
3.2.1. <i>Llei 10/2009: Llei sobre la localització i la identificació de les persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la dictadura franquista, i la dignificació de les fosses comunes</i>	29
3.2.2. <i>Pla d'identificació genètica</i>	29
3.2.3. <i>Pla d'actuacions en fosses de desapareguts durant la Guerra Civil i la dictadura franquista</i>	31
4. DELFÍ SEDÓ FREIXES	33
4.1. HISTÒRIA.....	33
4.1.1. <i>Successos</i>	35
4.1.2. <i>Ruta penitenciària</i>	36
4.2. JUDICI SUMARÍSSIM, CAUSA JUDICIAL I CONSELL DE GUERRA.....	37
4.3. CARTES: L'ORIGEN LITERARI DEL PROJECTE.....	54
5. DE BELLO. MUY APRECIADO ESPOSO. UNA NOVEL·LA HISTÒRICA	57
6. CONCLUSIONS	66
7. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA	68
8. ANNEXOS	73

Arnau Lladó Sedó
DE BELLO

PROLEGOMEN

“CAP home és tan ximple com per a desitjar la guerra i no la pau; ja que a la pau els fills porten els seus pares a la tomba i a la guerra són els pares qui porten els seus fills a la tomba”¹. Aquest cèlebre adagi el digué l'historiador hel·lènic Heròdot d'Halicarnàs durant l'anomenat “Segle de Pèricles”², una cita grega que ha mantingut la seva veracitat i genuïtat al llarg dels segles. És cert que el seu creador no estava gens errat, ja que durant les eres de pau tots arribem a l'andana final del nostre trajecte en tren que és la vida acompanyant de la mà els nostres progenitors, aquells qui ens han brindat l'espurna de l'essència de la nostra existència, i és quan, en èpoques de guerra, són els pares qui tràgicament han de lliurar els seus novells fills –convertits en soldats rasos pràcticament a la força i sense cap mena de protesta– a mans de la parca perquè aquesta els indagui al son etern, un destí funest i indesitjable per a qualsevulla.

No obstant això, em permetré el goig de criticar la parèmia de l'historiador nascut a l'Àsia Menor basant-me en l'experiència familiar que abraçarà bona part d'aquest treball i la qual m'ha servit per a l'escriptura de la novel·la breu. El meu avi matern va perdre el seu pare amb tan sols 6 anys durant la guerra que torturà Espanya a la dècada dels anys trenta. La sangonent Guerra Civil espanyola va massacrar vastes regions de la península fins a assolir un nombre de 500.000 vides perdudes –no només de morts en combat i en presons, sinó també per morts a causa de desnutrició, desapareguts, exiliats...

D'aquests milers de vides perdudes, una d'elles és la del meu besavi, en Delfí Sedó Freixes, pare del meu avi matern, Delfi Sedó Gironès. Fou una víctima de la repressió franquista i, com a conseqüència, fou afusellat quatre anys més tard després que la guerra hagués finalitzat. *‘Persona de malos antecedentes, elemento izquierdista desde antes del Movimiento, formó parte del Comité local interviniendo en la destrucción y quema de Iglesias y registros domiciliarios, también intervino en la detención del cura párroco de Vilanna, que fue asesinado; fue voluntario al Ejército rojo, por lo cual se le considera peligrosísimo para la Causa Nacional,’ militó en la C.N.T. y F.A.I. y tomó parte en registros domiciliarios’* foren les paraules textuales citades pel Tribunal que se n'encarregà del cas, i dels actes del qual se'l jutjà.

Anys empresonat en diversos centres penitenciaris d'arreu d'Espanya, allunyat de la família i de la seva gent. Com ell, milers i milers d'espanyols es trobaren a una situació similar: els uns per ser presos de guerra, d'altres, per la seva orientació sexual o per la seva

¹ Cita d'Heròdot d'Halicarnàs, historiador grec (484 – 425 a. C.).

² Occident es refereix amb aquest terme al segle V a. C.

condició racial. El meu besavi havia deixat a càrrec de la seva esposa dos fills, els quals, sumant la seva edat, no arribaven ni a cinc anys. Roïnesa, misèria, tristor nostàlgica, penúria infausta; breus sensacions que cohabitaven en l'esperit dels presoners i dels familiars. La història del meu besavi estava ja marcada. Com la seva, moltes altres havien obtingut el mateix final: no deixava de ser un atzucac el final del qual la tragèdia dispararia damunt el seu cos inert.

Les gestes i les memòries del meu besavi no són ni de bon tros substancialment més importants que les dels altres represaliats: tots ells es mereixen el respecte i la dignitat que els arravataven i que a qualsevol ciutadà li pertoca. El nom de cada una de les víctimes mereix ser enregistrat als fasts de la memòria històrica i del coneixement bèl·lic, restituint-los així l'honorabilitat extirpada.

A casa –dintre de tot– hem tingut una bona astrugància pel que fa el cas que ens tocava de prop, fet que ens ha permès saber moltes de les situacions viscudes dia rere dia, any rere any, del meu besavi i la meva besàvia: un conjunt de 30 missives (s'estima que va haver-n'hi un gruix força més ampli) que es cartejaren entre el 1938 i el 1943, el període que ell fou capturat i pres en diferents centres d'arreu del territori ibèric. Totes elles, la major part escrites per la meva besàvia, conformen un ideari quotidià dels pensaments d'un matrimoni separats per la guerra, on el paper i la tinta és l'únic que els queda per mantenir viu el contacte.

Per a cessar la minuciosa introducció d'aquest treball que m'ha omplert de joia i enriquiment personal, només voldria aclarir i fer evident la immensa honrança que ha resultat per a mi la realització d'aquest: poder conèixer a fons la història dels meus besavis i les cartes que es van enviar recíprocament i l'enaltiment de la seva venerable figura, digne d'un il·lustre homenatge, tot plasmat en una novel·la escrita elaborada a partir d'un material mereixedor i creditor d'obra d'art de museu. Voldria finalitzar amb un petit agraïment a la meva família, la meva parella, el meu tutor i a tots els centres que m'han brindat arxius informatius per a poder dotar de vida aquest projecte i la novel·la que s'està coent, per fer-me costat i per ajudar-me quan ho necessitava. Només tinc paraules d'agraïment.

CARTA DEL CONSELLER EMPRESONAT

RAÛL ROMEVA RUEDA

Benvolgut Arnau,

Gràcies per la teva carta, i gràcies per dedicar el teu treball final de grau a la memòria, a la memòria del teu besavi, que també és la memòria de tots nosaltres.

Aquest 2019 ha fet 80 anys de la fi de la guerra espanyola, provocada per un cop d'estat militar contra la República, un cop d'estat d'ideologia feixista. Malauradament, tot aquest temps no ha estat suficient per mirar de cara la memòria col·lectiva i actuar amb dignitat envers els desapareguts i les seves famílies.

Aquesta tasca immensa s'hauria d'haver fet, en el pitjor dels casos, acte seguit de recuperar el sistema democràtic. No va ser així. Les institucions no van voler que es conegués el passat. Com a conseller vaig intentar que la memòria democràtica i les polítiques de pau fossin una prioritat política pel Govern de Catalunya. L'any 2016 vam posar en marxa el Programa d'Identificació Genètica, i vam impulsar la Llei de reparació jurídica de les víctimes del franquisme, que s'aprovaria l'any 2017, el mateix any que vam iniciar el Pla de Fosses. Són tres iniciatives pioneres i singulars als territoris que van patir la guerra. Aquestes iniciatives han suposat l'anul·lació dels 64.000 consells de guerra i processos sumaríssims que la justícia de la dictadura va realitzar a Catalunya entre 1939 i 1978. L'obertura de 21 fosses, la recuperació de 293 cossos, la localització de 123 noves fosses i la recollida de més de 2.000 mostres d'ADN de familiars de desapareguts.

És només un petit pas, l'inici d'un camí que ens hauria de conduir cap a la normalitat de les societats respectuoses amb el passat i amb el present. El vam iniciar, i crec que s'ha de continuar, convençuts d'arribar fins al final. Perquè totes aquestes persones mereixen ser rescatades de l'oblit, i nosaltres ens mereixem recuperar-ne el record perquè formen part de la nostra història.

Cal reivindicar el record i ser conscients de tot allò que no volem que torni a passar mai més ni a Catalunya, ni a Europa ni enlloc del món. Recordant la guerra espanyola, es fa difícil no pensar també en les altres guerres. La guerra als Balcans d'ara fa 25 anys o bé la guerra de Síria i tants altres conflictes arreu ens mostren sempre imatges semblants.

Milers i milers de víctimes innocents, persones que podríem ser qualsevol de nosaltres, espantades, en perill, obligades a deixar casa seva i a enfrontar-se a un futur incert. Empresonades, refugiades, exiliades, deportades. Hem de saber reconèixer la humanitat de les víctimes del passat tant com hem de ser capaços de veure'ns reflectits en aquells que avui pateixen persecucions arreu del món.

Davant de la barbàrie que ens revelen els testimonis històrics, es fa necessari que les generacions posteriors com la teva reaccioneu quan tornen a apareixer indicis del ressorgiment d'ideologies inspirades en l'odi. Perquè el discurs de l'odi i la deshumanització és sempre el pas imprescindible per desencadenar-ho.

Recerques com la que has emprès ens permeten recordar i actualitzar el que ens han traspassat les generacions precedents, amb tot allò que volem conservar i tot el que voldríem evitar de la seva experiència.

Desitjo que t'en surtis molt bé, moltes gràcies per fer-ho.

Il·lustració 1. Dibuix elaborat per Raül Romeva a la carta que envià al realitzador d'aquest treball.

1. Plantejament del treball

No anava errat Nietzsche quan deia que “la guerra torna estúpid al vencedor i rancorós al vençut”³, més encara quan aquesta guerra enfronta veïns que conviuen al mateix carrer. Aquest és un treball a cavall de la literatura popular, la història bèl·lica i la memòria històrica, la part principal del qual n’és una novel·la breu, basada en les cartes transmeses dels meus besavis i en la invenció fictícia del dia a dia dels protagonistes.

A conseqüència d’aquesta producció, en sorgeix aquesta escriptura acadèmica mecanografiada on queda plasmat un marc històric conceptual, la noció extensa i prolixa de memòria històrica i les vivències penals amb finalitats expiatòries del meu besavi.

1.1. Objectius

Aquest treball consta principalment d’un objectiu molt clar, de caràcter més aviat pràctic que no pas teòric: l’elaboració d’una novel·la breu a partir d’un conjunt de cartes d’inicis de la postguerra. L’objectiu en qüestió ha estat realitzat acuradament al llarg dels dos darrers trimestres de l’any anterior i durant l’any en curs. A més a més, plasmar com era el Bescanó de l’època, la seva gent, els seus carrers, la societat, etc. també conforma un punt d’inflexió. No obstant això, el treball, que consta d’una gran part pràctica, plasma també un seguit d’objectius no menys importants.

El treball teòric es veu estructurat per una sèrie d’objectius que el doten de sentit. En primer lloc, el que em va empenyar a dur a terme aquest treball va ser l’escriptura de la novel·la, però n’era plenament conscient que el treball teòric havia de tenir uns objectius diferents dels de l’obra literària. Així doncs, em vaig proposar quatre objectius que marcarien la finalitat del meu treball:

- Honrar la memòria històrica de tots els represaliats durant la Guerra Civil espanyola i el franquisme i, en especial, la del meu besavi (aquest és un objectiu més aviat sentimental, el qual no es veu tan explícitament reflectit a l’obra).
- Elaborar una llista explicativa sobre les diferents accions que han dut a terme els governs (tant el català com l’espanyol) a partir de la Transició, principalment jurisdiccional, sobre la memòria històrica i les fosses comunes.

³ Cita de Friedrich Nietzsche, filòsof alemany (1844 – 1900).

- Transcriure la causa sumaríssima del meu besavi (actualment es conserva en uns arxius mecanografiats al Govern Militar de Barcelona) a format digital i les cartes que es van enviar amb la seva muller.
- Narrar la història del meu besavi i el seu consell de guerra i honorar la seva memòria i la fatídica i totalment injusta mort.

Aquests quatre objectius han estat els punts que han marcat la finalitat del treball i amb els quals m'he volgut basar a l'hora de redactar-lo i donar-li forma. En soc conscient que aquest no és un treball de camp o experimental, en què et bases en una hipòtesi i n'extreus conclusions, o un treball que es dedica principalment a l'enregistrament de certs fonemes lingüístics per a extreure'n unes conclusions concretes sobre la parla d'un territori. El podria haver encarat cap a un estudi de la literatura de la postguerra, comparant-ne l'estil i la llengua, la narració dels esdeveniments o les semblances que compartien els escriptors, però tenint un material oriünd i inèdit com el que gaudia, creia convenient realitzar-ho de la manera que ho he treballat, sent així una significació rellevant per a totes aquelles persones que van ser víctimes del règim, on he volgut realitzar un monument literari que en dignifiqui la seva mereixedora lluita.

1.2. Estructura i metodologia: per què una novel·la breu?

El meu treball gira entorn un eix literari, que és la novel·leta que he produït. A partir d'aquí, són tres els pilars fonamentals sobre el qual s'arquitectura aquest estudi: un marc històric que situa el lector al moment marcial que es vivia, la concepció detallada de memòria històrica i la conjuntura personal del meu besavi. Finalment, unes abreujades conclusions i una esquemàtica bibliografia tanquen l'estructura del mecanoscrit.

No obstant això, es troba un annex al final de tot que en segella –ara sí– la finalització. Des d'una visió personal, l'annex conforma una part cabdal i indispensable en la terminació, ja que està forjada pel recull d'unes quantes cartes transcrites, el conjunt d'arxius informatius obtinguts de diverses institucions i organitzacions i tota la resta de documents que m'ha servit per a la realització del treball i la cerca d'informació.

El testimoniatge ha estat eminent per a la decisió d'aquesta idea de treball de final de grau. Sempre m'havien aconsellat que escollís un tema que guardés certa familiaritat amb el que m'interessaria tractar i elaborar. A casa teníem un material pletòricament opulent guardat amb estima dins un calaix ranci i vetust, juntament amb molts altres documents. La meua mare hi havia estat treballant i feinejant durant força temps amb la

documentació d'allí guardada per aconseguir saber on descansava el cos del seu avi. Després de tot, vaig voler seguir el seu llegat i posar-m'hi jo mateix a descobrir la història que guardaven aquells papers. Va ser així com se m'acudí que no hi havia millor manera de deixar plasmada tota aquesta tasca que no fos en un treball acadèmic, o millor encara: en una obra literària.

Una novel·la breu em permetia relatar la vida d'uns personatges, uns avantpassats meus, des de la meva percepció i el testimoni viu de la meva àvia –la seva jove– i la meva mare. La seva persona ha estat clau per a l'escriptura de fets quotidians que ajuden a omplir de veracitat l'obra, sense oblidar-me del testimoni escrit de les missives, les quals atorguen una versemblança espectacular.

Un dels meus desitjos era poder realitzar una obra narrativa literària, i d'aquesta manera ho he pogut aconseguir; però el que em fa més il·lusió és haver-la pogut executar amb unes bases que em toquen tan de prop i que assolaren a tantes i tantes famílies de les contrades. En el moment de presentar aquest treball la novel·la encara no estarà enllestida, però sí que ja té un gruix considerable i està repleta d'històries i fascinació. A tots ells, i en especial a la meva estirp, va dedicada aquesta humil i modesta obra, confeccionada amb un material inèdit que segurament molts dels que tenen un passat pareixent al de la meva família deuen tenir-ne també un d'afí.

1.3. Presentació dels protagonistes

He meditat sobre l'exposició dels protagonistes de la meva obra, i he deliberat que un arbre genealògic en constituïria una excelsa representació. Així doncs, una reproducció musiva sobre la meva família mostraria el parentiu entre els diferents avantpassats que han pres lloc entre línies, paràgrafs i pàgines de la novel·la:

Els protagonistes que prenen lloc en aquest treball és bàsicament el matrimoni format per en Delfí i la Josepa, els meus besavis. Ell havia nascut el 2 d'abril del 1909, a les 2 de la matinada, a la casa familiar de Vilamalla, a la carretera de Figueres. Fou el primer de tres fills. Era fill d'en Joan Sedó Bru, natural de Móra la Nova, i de la Francesca Freixes Dolors, natural de Vilamacolum. Era nét per línia paterna de Josep Sedó, natural de Guillemets, i de Maria Bru, natural de Móra la Nova. Per part de línia materna, era nét de Miquel Freixes, natural de Vilamacolum, i de Francesca Dolors, natural, també, de Vilamacolum. Fou batejat amb els noms de Delfí Miquel Agustí. Laborà de jornaler, i el dia de Reis del 1934, a l'edat de vint-i-quatre anys, es casà amb la meva besàvia.

Ella era filla de Vila-romà (Baix Empordà), i va néixer el 25 d'abril del 1911. Fou la primera de set fills. Filla d'en Joan Gironès Ventura, natural d'Estanyol, i de la Dolors Aldrich Poch, natural de la Bisbal de l'Empordà. Era néta per línia paterna de Pere Gironès Puig, natural de Vilanna, i de Savina Ventura Soler, filla de Vilanna, també. Laborà a la fàbrica tèxtil Gröber S.A. Es casà a l'edat de vint-i-dos anys d'edat.

Els dos residien al número 12 de la carretera Nova de Bescanó (el que es coneix actualment com el Carrer Major), encara que ella ja residia anteriorment al domicili familiar, al carrer José Antonio, on vivia amb els seus pares i la resta de germans. El mateix any que es van casar i van tenir el seu primer fill, en Rafel, un 9 de novembre. El cap de 3 anys, un 8 de febrer del 1937, gràcies a un permís sol·licitat de caràcter militar, nasqué el seu segon i últim fill, el meu avi, en Delfí.

Òbviament al llarg del treball i de la novel·leta apareixeran diversos noms rellevants, com són el dels seus fills, el de les veïnes i veïns que el denunciaren, el de personatges polítics transcendents del moment, amics, familiars... però els qui realment teixeixen i il·lustren aquest projecte és la parella d'enamorats.

1.4. Material emprat

Durant el llarg de la investigació he realitzat tota una recerca important d'informació, la qual m'ha servit de font bibliogràfica per a aportar dades, xifres i dates verídiques per a la posterior escriptura d'aquest treball. Correus electrònics, trucades i converses telemàtiques han estat algunes de les fonts bàsiques d'informació; malgrat això, l'arxiu fotocopiats del consell de guerra i la causa general del meu besavi que tenia la meua mare guardada a casa ha estat el que realment m'ha permès deduir fil per randa els esdeveniments de caràcter jurídic-militars que van incumbir sobre ell. Lògicament, les

cartes han servit de precursor per a l'escriptura de l'obra i el material bàsic amb el qual m'he basat. Per al desenvolupament del marc històric he usat primordialment pàgines web el contingut de les quals fos de qualitat i fidedigne. Per a l'apartat més jurisdiccional del treball m'ha servit cercar a les pàgines web dels governs i totes aquelles que hi mantenen relació (la dels departaments d'Interior i Justícia, per exemple), el BOE o la d'associacions, organitzacions o entitats que la seva labor es veu conreada per aspectes similars.

La gran ajuda de centres com l'Arxiu General Militar d'Àvila, l'Arxiu Municipal de Salt, el Centre Documental de la Memòria Històrica (Salamanca), l'Arxiu Històric de Lleó, l'Arxiu General Militar de Guadalajara, l'Arxiu Històric d'Astúries, l'Arxiu Diocesà de Girona, l'Ajuntament de Bescanó i de Vilamalla i l'Arxiu Municipal de Palamós són els qui realment m'han permès emprendre aquest propòsit. La inefable i excelsa informació de documents i arxius que m'han cedit ha estat un dels grans tresors que m'enduc. Que serveixi d'agraïment, també, aquest paràgraf que els dedico, perquè de ben segur la novel·la breu i el treball no haguessin estat possibles. No estaré prou agraït amb ells.

2. Marc històric

L'objectiu d'aquest treball no és estrictament de reconstrucció històrica d'uns fets que van succeir, per la qual cosa no m'estendré gaire en aquest apartat. Nogensmenys, considero oportú i lògic situar a tot lector a un marc breu i concís per a fer-se una idea de la situació políticsocial que es vivia en aquella època. Així doncs, he cregut pertinent estructurar aquest bloc en quatre subgrups: la Restauració (iniciis del segle XX), la dictadura de Primo de Rivera i la Segona República, la Guerra Civil espanyola i l'època de la postguerra.

Recalco que, com he esmentat abans, la finalitat d'aquest treball no és la narració d'uns esdeveniments històrics d'un període concret –objectiu que seria idoni per a un treball de final de grau d'història–, però no es pot ser ingenu, i si tracto un tema en el qual es veu englobat en aquest marc històric, què menys que emplaçar el lector en el pensament de la ciutadania del moment.

2.1. Inicis del segle XX: La Restauració (1902-1923)

Per començar a explicar aquest marc històric conceptual, decideixo introduir el lector pels fets històrics que tingueren lloc a principis de segle, amb el regnat del rei Alfons XIII (1902-1917) a Espanya. Tanmateix, ens remuntarem unes dècades més enrere, el maig del 1886, el seu naixement, puix ja era rei quan nasqué (el seu pare, Alfons XII havia mort cinc mesos abans). Així doncs, la seva mare, Maria Cristina d'Habsburg-Lorena, en qualitat de regent, va liderar la prefectura de l'Estat fins a la seva majoria d'edat.

El maig del 1902, Alfons XIII es va convertir en monarca. La situació politico-social fou molt crispada: el govern encapçalat per Antonio Maura va patir, sota el seu lideratge, la Setmana Tràgica de Barcelona el 1909, la qual va representar la mort de civils i guàrdies

Il·lustració 4. Bombardejos a Barcelona durant el 1909. “*Semana Tràgica Barcelona (1909)*”. Autor: desconegut. Fons de La Vanguardia. Extret en línia del digital *Historia y vida* de La Vanguardia. <https://www.lavanguardia.com/historiayvida/historia-contemporanea/20190719/47314131353/por-que-la-semana-tragica-de-barcelona.html>

militars i la crema d'institucions religioses (esglésies i convents). Aquesta sèrie de catastròfics esdeveniments li van costar el lloc al president Maura.

Quan els liberals obtenen el poder (cal recordar que el partit conservador i el liberal es partiren el poder, com el model anglès, un sistema de torn), volen imposar una regeneració democràtica, liderada per Canaleja. Van crear la Mancomunitat de Catalunya i van imposar la Llei de Reclutament.

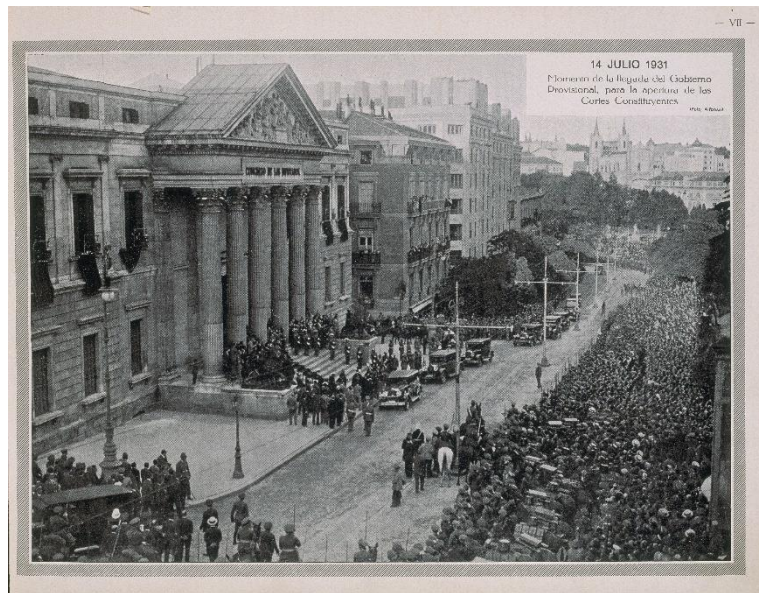
Van existir fins a tretze gabinets de govern diferents, fins que el 1923, el govern de concentració liberal de Manuel García Prieto, qui havia plantejat un projecte per aconseguir una autèntica monarquia parlamentària, es va veure atacat per un cop d'estat a Barcelona el 13 de setembre del mateix any, comandat pel general Primo de Rivera; un cop d'estat on el rei no es va oposar en cap moment, el qual va significar la finalització del règim liberal de la Restauració.

2.2. Època de canvis: dictadura de Primo de Rivera i Segona República espanyola

A partir del cop d'estat del general, el rei Alfons XIII actua com a cap d'Estat, identificant el país com una dictadura amb rei. Les causes que van portar a cometre aquesta atrocitat van ser la derrota de l'exèrcit espanyol a Marroc, el descrèdit progressiu del sistema parlamentari, la radicalització política i l'agitació social i l'aparició de règims dictatorials arreu d'Europa.

El seu govern es basà en dues parts: la primera, el directori militar (1923-1925), on va destituir les autoritats locals i provincials i les va substituir per militars. Va suspendre les garanties constitucionals i va prohibir els partits polítics. Les seves polítiques van consistir des de reprimir durament el moviment obrer i el nacionalisme català fins a posar fi al sistema de caciquisme. La segona etapa del seu govern es va anomenar directori civil (1925-1930). Aquest va estar caracteritzat per la creació d'un únic partit polític, d'idiosincràsia feixista, i tot el que comportava això. Finalment, el rei va retirar el seu suport a la dictadura, i intentà reprendre el sistema constitucional. Va encarregar a Dámaso Berenguer la creació d'un nou govern, succés anomenat 'Dictablanda'.

S'inicia, gloriosament, la Segona República espanyola (1931-1936). El febrer del 1931 el rei posa fi a la 'Dictablanda' i anomena un nou govern format per partits dinàstics, liberals i conservadors, encapçalat per Juan Bautista Aznar. El 12 d'abril del 1931 es convoquen eleccions municipals, el que suposa una derrota de la corona en

Il·lustració 5. "Llegada del Gobierno Provisional, para la apertura de las Cortes Constituyentes (14 de julio 1931)". Autor: desconegut. Fons del Congrés dels Diputats. Extret en línia de http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Pap_Hist/IIRepEsp

els nuclis urbans i una victòria exitosa del republicanisme en capitals de província.

Sorgeix com a president provisional de la II República Niceto Alcalá-Zamora, qui més tard cediria el lloc a Manuel Azaña, ja que el 10 de desembre del mateix any fou anomenat, altre cop, president de la República. Durant el bienni reformista (1931-1933) es dugueren a terme un seguit d'actes, com una reforma agrària, la separació de l'Església

i l'Estat, la reforma en l'estructura de l'exèrcit i la promulgació de l'estat d'autonomia de Catalunya, per a constituir un govern. Comença el bienni conservador, o negre, a partir de les eleccions del novembre del 1933, on els partits de dretes obtenen una gran representació. El govern queda liderat pel Partit Radical Republicà, governat per Alejandro Lerroux, qui intenta resoldre els problemes creats durant el bienni anterior.

Hi van haver força obstacles per part de les forces conservadores i de l'exèrcit. El primer d'ells, l'intent de cop d'estat fallit, dut a terme pel general José Sanjurjo. Llavors, els grups de dreta van formar una confederació de dretes, anomenada CEDA, liderada per José María Gil Robles. Els partits d'ideologia feixista cobren una força esplendorosa –la JONS i la Falange Española–, aquest darrer, creat pel fill del dictador, José Antonio Primo de Rivera.

Durant el 1934 l'entrada de ministres de la CEDA al govern és vist amb mals ulls per la ciutadania d'esquerres, i decideixen agafar un poder de forma no democràtica, fet que desembocarà en la Revolució d'octubre. A Catalunya, el president de la Generalitat, Lluís Companys, proclama la República catalana, fet que farà que la institució liderada per ERC sigui dissolta i, els seus líders, empresonats.

Es van celebrar unes eleccions generals que van tenir lloc el 16 de febrer del 1936, el mateix any que va estallar la bel·licorosa pugna, les terceres i últimes eleccions de la Segona República espanyola. Aquestes eleccions van donar com a guanyador, amb una majoria absoluta, al Front Popular, la coalició d'esquerres que englobava el Partit Socialista Obrer Espanyol, el Partit Comunista, Izquierda Republicana, la Unió Republicana, entre d'altres. Aquesta coalició havia estat ideada pel mateix Manuel Azaña, qui s'havia convertit en una espècie de "màrtir polític" a causa de la seva detenció pels successos de la revolució d'octubre del 1934. La coalició estava encapçalada per Niceto Alcalá-Zamora, ministre durant el regnat d'Alfons XIII. Gràcies a aquest triomf i a les revolucions prorepublicanes que tingueren lloc a les grans ciutats, el rei decidí fer les maletes i fugir del país.

A Catalunya es formà el Front d'Esquerres de Catalunya, liderat per Esquerra Republicana de Catalunya (on hi havia un Lluís Companys al capdavant que dominava la coalició), Acció Catalana Republicana, el Partit Comunista de Catalunya, el Partit Català Proletari... Els anarcosindicalistes de la CNT també hi intervingueren, donant suport aquests fronts. Les eleccions les van guanyar el Front Popular, amb una diferència d'un 1,5% respecte del Front Nacional Contrarevolucionari (47,1% i 45,6% foren els percentatges de vots obtinguts, respectivament).

La victòria trepidant del grup d'esquerres situava a Alcalá-Zamora com a president de la Segona República espanyola i a Manuel Azaña com a president del Govern. Aquest triomf va posar en guàrdia a tots aquells qui van veure perillar les seves possessions més preuades. En aquesta posició de perillositat s'hi uní l'Església espanyola, la qual se sentia cada vegada més i més amenaçada enfront de la ideologia anticlerical que imperava al programa de les esquerres.

Un dels punts culminants que féu asclar la disputa van ser el seguit de tensions socials i picabaralles entre els grups extremistes (la UGT, la CNT i la FAI per una banda i la Falange Espanyola per l'altra). Els primers havien organitzat un seguit de milícies armades, les quals organitzaven revoltes a tort i a dret. La Falange va reaccionar a l'acció d'un instructor de les milícies de la joventut socialista (un dels homes de José Castillo), el qual havia assassinat a un cosí de José Antonio Primo de Rivera. Van assassinar, setmanes més tard, al tinent de la Guàrdia Civil, José Castillo, fet que va provocar que el grup extremista d'esquerres contraataqués iradament i venjativa assassinant a un dels seus líders polítics, José Calvo Sotelo. Aquest fou el detonant del cop d'estat, liderat pel general Emili Mola, que tingué lloc al Protectorat del Marroc, a Melilla, que va originar l'inici de la Guerra Civil espanyola.

2.3. La sangonera Guerra Civil espanyola

Aquest episodi fosc i turbulent de la nostra història s'inicia amb la revolta de l'exèrcit africà contra el govern del Front Popular, el 17 de juliol del 1936. L'exèrcit d'assalt tenia previst ocupar les principals ciutats en un parell de dies, però la cosa es va tòrcer, gràcies a les forces civils, a les guàrdies d'assalt i a la ciutadania armada.

Després de les diferents accions de defensa que es van dur a terme arreu del territori espanyol i tenint en compte que els sublevats havien triomfat en grans regions, s'arribà a un acord de compromís entre la C.N.T i la F.A.I., constituint, així, el Comitè de Milícies Antifeixistes (juntament amb altres forces polítiques), amb la finalitat de mantenir un cert ordre revolucionari que fes front

Il·lustració 6. Destruïda durant la Guerra Civil. "Façana barroca de Sant Llorenç amb la campana provisional, cedida per la fàbrica Grober (06.08.1939)". Autor: cedida per Dolors Solernau i Llobera. Extret del llibre *Visions de Bescanó*.

a l'alçament militar. Aquesta organització va aplegar partits polítics com Esquerra Republicana o Acció Catalana, a més de sindicals com la U.G.T., el P.O.U.M. i el P.S.U.C.

A finals del setembre del mateix any de l'alçament, el president Josep Tarradellas formava un govern a Catalunya, amb representants de totes les forces antifeixistes unificades dins del Comitè de Milícies Antifeixistes, inclosos la C.N.T. i el P.O.U.M. El seu màxim objectiu era clar: recuperar la iniciativa política, econòmica i militar.

Pel que fa a l'àmbit militar, el govern català no disposava d'instruments militars, ja que depenien tots del govern republicà espanyol. Fou així com s'organitzaren unes columnes milicianes –formades per voluntaris dels partits i els sindicats–, l'objectiu de les quals era reconquerir els territoris aragonesos presos pels rebels durant la insurrecció. Columnes com la famosa “Durruti” o la “Macià-Companys” d'Esquerra Republicana van ser algunes de les que es mantingueren fermes.

El govern català tenia bones disposicions i unes fortes voluntats a l'hora de regenerar el territori. Malgrat tot, els efectes bèl·lics es deixaven notar gradualment sobre la població catalana, sobretot a la capital, on el proveïment de queviures mancava entre les veïnes i els veïns. A causa d'això, les agrupacions anarcosindicalistes, cada cop més enutjades per la situació, començaren a agafar més volada i transcendència davant la bel·ligerància que es coïa a la rereguarda erma i afligida.

Diferències entre els sectors més radicals del republicanisme van fer esclatar una guerra interna que dugué a la ciutadania a enfrontar-se en patrulles civils. Assassinars i pèrdues de facultats autonòmiques setiaren Catalunya en una situació encara més tensa de la que es vivia.

Aquests fets portaren a un esdeveniment encara més notable. Així com esmenta el doctor en ciències polítiques Francesc Bonamusa a la contribució que feu a la preclara obra dirigida per Joaquim Nadal *Història de Catalunya* (1983):

L'arribada del govern de Negrín a Barcelona, amb els aparells centrals dels partits i institucions espanyoles (octubre del 1937) contribuï a disminuir la capacitat autonòmica catalana. [...] De forma paral·lela, el curs de la guerra era favorable als militars i feixistes. Després de l'ofensiva republicana sobre Terol (Desembre del 1937), els franquistes iniciaren una contraofensiva, recuperaren Belchite (març del 1938) i mentre l'aviació feixista amb fort ajut alemany i italià, bombardejava Barcelona i altres ciutats catalanes [...] El mes següent els franquistes ocupaven Lleida, abolien l'Estatut i preparaven l'ofensiva sobre Catalunya. (p. 502)⁴

⁴ Barceló, M., Bisson, T., Bonamusa, F., De Palol, P., Dufoureq, C., Durliat, M., ... Zimmermann, M. (1983). *Història de Catalunya* (1a ed.). Vilassar de Mar: Oikos-tau, s.a. Ediciones.

Catalunya va dur a terme un conjunt d'estratègies i operacions militars, una campanya coneguda amb el nom d'Ofensiva de Catalunya, que es desenvoluparen entre el desembre de 1938 i el febrer de 1939. El seu resultat no va ser afortunat, ja que els franquistes van guanyar la batalla (com veurem més endavant).

El setge aeri i els bombardejos que van patir les terres tarragonines per part de la Legió Còndor alemanya⁵ i la Brigada Hispano van dificultar encara més l'ofensiva que tenia preparada l'exèrcit republicà per l'Ebre. La sagnant batalla de l'Ebre no va aportar grans resultats als republicans que, vistos enclosos en i rodejats per les tropes nacionals liderades pel general Franco, van haver de retrocedir el seu pas i, amb tot, la demolició dels fronts militars de Catalunya. L'exili fou la solució per a tots aquells qui no es volien veure ofegats en un hàbitat sotmès als crims i càstigs de la dictadura.

El resultat culminant va ser l'ocupació de viles i ciutats catalanes per part dels exèrcits franquistes, tots ells amb una facilitat notable, ja que la poca resistència que oferia Catalunya els possibilitava la irrupció. A finals de gener de 1939 la ciutat comtal fou conquerida i, quinze dies més tard, el 10 de febrer del mateix any, ocupaven la frontera catalana-francesa. Milers i milers de persones van trobar en l'exili la resposta contra aquella despiedada, inexorable i inclement repressió que els duria a la penúria. Els camps de concentració d'Argelers o del Voló tampoc resultaren ser un destí gaire acollidor, ja que les condicions en les quals vivien eren dignes d'una indignència paupèrrima.

Començaria així una fosca i afligida època de la història plena de desgràcies i dissortades calamitats on desenes de persones viurien de primera mà tot el que la dictadura franquista era capaç de generar, i qui s'havia quedat a casa seva es debatria cada dia si l'exili seria la millor solució a aquell catastròfic problema.

2.4. Era de la postguerra junt amb la dictadura franquista

Bonamusa (1983) relata que "Catalunya fou sotmesa a un règim d'ocupació militar fins a l'u d'agost, malgrat que la guerra finalitzés quatre mesos abans" (p. 504), i és que això tan sols fou el principi de què seria una era marcada pel terror i l'agonia d'aquells qui desitjaven imposar el seu poder enfront de la ciutadania.

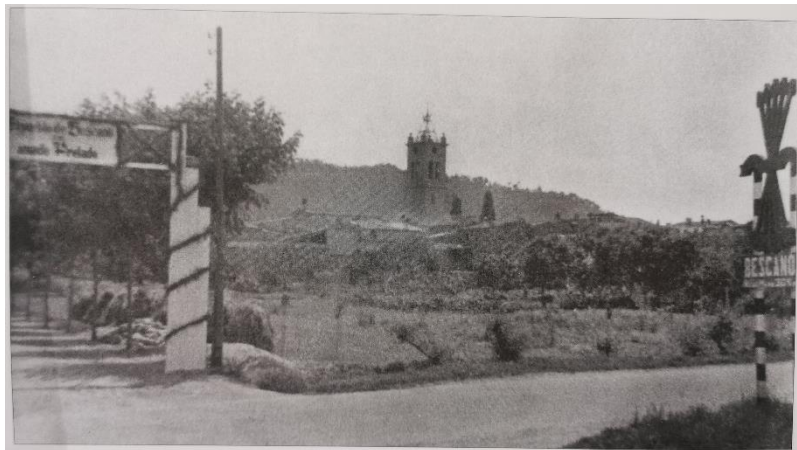
Deixant a part el gran èxode cap a França que va patir l'estat català, els assassinats i els afusellaments de persones il·lustres com el del president de la Generalitat d'aquell

⁵ Nom de les forces aèries alemanyes que donaren suport al bàndol nacionalista durant la Guerra Civil espanyola. Gran enciclopèdia catalana. (4 de setembre de 2018). *Legió Còndor*. Recuperat el 26 de febrer de 2020 de <https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0019251.xml>

moment, Lluís Companys, o el de l'escriptor i periodista gironí Carles Rahola, van ser uns fets que van donar el tret de sortida al que acabaria essent una època d'execucions, una massacre, que tindria controlada a la població a punta de fusell. Una forta repressió i prohibició política i cultural es va manifestar a l'inici de la dictadura, la qual afectà directament a diferents partits polítics (com ERC, el qual els prohibiren tota aquella activitat política i sindical que no es dugués a terme sota el domini de la J.O.N.S. o la Falange) i a diversos àmbits que abraçava la cultura catalana (prohibició de l'ús de la llengua catalana, castellanització de carrers i places, clausura de centres educatius...).

L'oligarquia –o potser val més parlar de cesarisme⁶– dèspota va exercir, tirànicament, el seu poder arreu del territori. Tanmateix, s'esdevingueren les creacions de guerrilles, “maquis”, les quals eren petites organitzacions armades i antifranquistes formades per membres de la Resistència que s'enfrontaven amb la Guàrdia Civil i l'exèrcit. Malgrat això, la ciutadania es va mostrar apartada d'aquest seguit d'accions.

Bonamusa (1983) assegura que “la reconstrucció del país a partir de l'autarquia econòmica serà molt llarga” (p. 505) i que això facilitarà l'anomenat “estraperlo”⁷. A més, un increment en massa d'immigració arribada de les zones més agrícoles d'Espanya, com Andalusia, cap a zones

Il·lustració 7. S'observa el símbol feixista a la dreta de la imatge, a l'entrada del poble. "La carretera nacional, sense pavimentar, suporta el pas del règim feixista i les seves moltes limitacions. Al passeig de can Sambola, engarlandat, s'espera la Verge de Fàtima (1956)". Autor: desconegut. Extret del llibre Visions de Besanó.

industrialitzades, com Catalunya, fa créixer desproporcionadament les metròpolis on la indústria és el seu màxim exponent. Emergeix la confecció de sindicats de gran renom, com la Unió Sindical Obrera o les Comissions Obreres, ambdues sorgides a partir del creixement industrial que es pateix i que ixen a causa dels moviments reivindicatius, els quals irrompen amb força dins la població.

⁶ Forma de govern, a imatge de la instaurada per Cèsar, caracteritzada per l'exercici de tots els poders públics per una sola persona. Gran Diccionari de la llengua catalana (en línia, www.diccionari.cat). (s.d.). *Cesarisme*. Recuperat el 26 de febrer de 2020 de <http://www.diccionari.cat/lexic.jsp?GECART-0029258>

⁷ Negoci il·legal de productes intervinguts per l'estat, venuts a preus abusius. Mercat negre, acció irregular. Gran Diccionari de la llengua catalana (en línia, www.diccionari.cat). (s.d.). *Estraperlo*. Recuperat el 26 de febrer de 2020 de <http://www.diccionari.cat/lexic.jsp?GECART-0059662>

Creixen les manifestacions culturals i artístiques que es reivindiquen i donen suport a la lluita llibertària. Organitzacions polítiques clandestines també prenen renom i donen suport a l'antifeixisme. El desembre de 1973, i amb un govern franquista ja molt deteriorat i afeblit, atempten contra qui en aquell moment era el cap del govern, l'antic almirall Luis Carrero Blanco. Dos anys més tard, moria el dictador a casa seva, rodejat de la seva família. S'instaurava així la Monarquia borbònica, amb Joan Carles I com a cap de l'Estat i amb Adolfo Suárez com a cap del govern. El retorn de l'exiliat president Tarradellas és aclaparador i victorejat per les catalanes i els catalans. La Transició estava en peu. Es posava fi a una època llòbrega de la història espanyola.

3. Memòria històrica: un esforç conscient, digne i respectable

Coadjuvar en tota aquella cooperació de la curació de ferides i llagues encara obertes per culpa dels esdeveniments esgarrifosos que van tenir lloc durant la Guerra Civil espanyola és un gest ple de noblesa, majestuosa i realment venerable. Aquest afer suposa un prestigi el qual hom hauria de reconsiderar i afegir-hi si se n'ha mantingut al marge; no concebre'l bàsicament com una obra de solidaritat ociosa on només tenen cabuda els familiars afectats, sinó una diligència humana per a honrar la memòria del país i la dignitat històrica del que fou una etapa lúgubre inefable.

L'exconseller de Relacions Institucionals del govern català, Raül Romeva (2016), afirmava la importància de la memòria històrica –al·legant que la Transició havia instaurat la “desmemòria col·lectiva”– en un article al diari *Ara*, com a acte d'inauguració de l'octogenari de la cruel i violent batalla:

Ara és un bon moment per saldar aquest deute. La història ens reclama aprofundir en la coneixença de la nostra memòria per ajudar a construir la societat catalana del present i del futur: una societat de pau. Per això iniciem un projecte de país que prendrà força aquest vespre al Palau de la Música, amb la inauguració de la commemoració dels 80 anys de l'inici de la Guerra Civil, que ha d'esdevenir un gest massiu de memòria democràtica. (p. 1)⁸

⁸ Romeva, R. (2016, juliol 17). 80 anys: fem memòria. *Ara: Opinió*. Recuperat el 27 de febrer de 2020. Recuperat de https://www.ara.cat/opinio/anys-memoria_0_1615638429.html

Tal com relata la carta escrita del mateix Romeva que s'ha usat com a minucios pròleg del treball, "recordant la guerra espanyola, es fa difícil no pensar també en les altres guerres. La guerra als Balcans d'ara fa 25 anys o bé la guerra de Síria i tants altres conflictes arreu ens mostren sempre imatges semblants [...] Davant de la barbàrie que ens revelen els testimonis històrics, es fa

Il·lustració 8. "Pla mig on es pot veure el conseller d'Afers Exteriors destituït pel govern espanyol, Raül Romeva, observant els esquelets de la fossa comuna de la Guerra Civil a el Soleràs (15 de desembre de 2017)". Autor: ACN El Soleràs. Extret en línia de <https://www.ccma.cat/324/romeva-visita-la-fossa-de-la-guerra-civil-del-soleràs-on-ja-shan-trobat-una-setantena-de-cossos/noticia/2827025/>

necessari que les generacions posteriors com la teva reaccionen quan tornen a aparèixer indicis del ressorgiment d'ideologies inspirades en l'odi" (Romeva, 2020, p. 1).⁹

És cert que ja fa gairebé un segle que la guerra va cessar; malgrat tot, la seva flama continua encesa als cors de tots aquells qui la van patir, i el record de les penúries sembla immarcescible. Romeva (2016) detalla que "la guerra, com a concepte genèric més enllà de les nostres fronteres, no ha acabat. No només no ho ha fet en la nostra memòria, sinó tampoc en la quotidianitat de centenars de milers [...]" (p. 1), i és que encara avui dia hi ha un nombre elevadíssim de persones que sofreixen tots aquells corol·laris –provocadors de seqüeles– de la crueltat viscuda. La guerra que els nostres avantpassats i nosaltres recordem és la que ciutadanes i ciutadans d'arreu del món viuen a hores d'ara.

Romeva continua manifestant que "en un món on encara trobem guerra, exilis, refugiats i camps d'internament [...] entenem que les polítiques de memòria democràtica tenen una importància cabdal [...] per donar eines als més joves per reconèixer els perills de les propostes antidemocràtiques" (p. 1). Sembla que el món no es cansa de veure caiguts en camp de batalla i morts innocents, però mentre això continuï i no es guareixi, la societat tindrà una arma per a combatre i recordar els fets anacrònics (infaustament encara no obsolets): la memòria històrica.

⁹ Romeva, R. (s.d.). [Carta mecanografiada des de la Presó de Lledoners a Arnau Lladó Sedó, autor del treball, en resposta a una carta anterior]. Original en possessió d'Arnau Lladó Sedó.

3.1. Origen i precursors: Espanya i Catalunya

Amb la fi de la dictadura i l'entrada de la democràcia, la transició que es dugué a terme a l'estat espanyol va resultar ser d'allò més pobra pel que fa a la memòria d'aquells qui van perdre la vida en combat. No va ser fins anys després que els governs (l'espanyol i el català) es van posar mans a la feina per a treballar en la dignificació de tots els vençuts i en les seves famílies. Cadascú per la seva banda, han arribat a produir lleis, decrets i creacions d'organitzacions, cossos tècnics, projectes i plans que han esdevingut pioners en aquesta iniciativa, una iniciativa que malauradament no s'hauria d'haver esdevingut mai.

3.1.1. Llei 52/2007: Llei de la Memòria Històrica

No n'hi havia prou amb les associacions, agrupacions i organitzacions que es dignaven a promoure i incentivar l'anhel de recuperar els seus familiars avantpassats. Dic que no n'hi havia suficient perquè es necessitava un col·lectiu molt més gros i ampli, amb una major envergadura, el qual arribés a un nombre molt més elevat de gent. Va ser així quan a l'any 2007, des del Congrés espanyol i sota la VIII legislatura liderada pel socialista José Luis Rodríguez Zapatero, es va engegar la promulgació d'una llei que reconegués i ampliés drets i establís mesures a favor d'aquells qui van patir persecució o violència durant la Guerra Civil o la postguerra.

Tal com relatava el rei emèrit Joan Carles I de Borbó (2007) en l'exposició de motius per a l'aplicació d'aquesta llei:

Es la hora, así, de que la democracia española y las generaciones vivas que hoy disfrutan de ella honren y recuperen para siempre a todos los que directamente padecieron las injusticias y agravios producidos, por unos u otros motivos políticos o ideológicos o de creencias religiosas, en aquellos dolorosos periodos de nuestra historia. Desde luego, a quienes perdieron la vida. Con ellos, a sus familias. También a quienes perdieron su libertad, al padecer prisión, deportación, confiscación de sus bienes, trabajos forzados o internamientos en campos de concentración dentro o fuera de nuestras fronteras. También, en fin, a quienes perdieron la patria al ser empujados a un largo, desgarrador y, en tantos casos, irreversible exilio. (p. 53410)¹⁰

Aquesta llei tan delitada i cobejada per a molts espanyols incloïa el reconeixement de totes les víctimes de la Guerra Civil i de la posterior dictadura del generalíssim cabdill Francisco Franco. Un fet rellevant que va promoure que moltes associacions i agrupacions estiguessin en total desfavor amb l'aprovació d'aquesta llei fou que aquesta no incloïa l'obertura de fosses comunes, en les quals descansaven amargament les restes de molts

¹⁰ Llei Orgànica 52/2007, del 26 de desembre, per la que es reconeixen i amplien drets i s'estableixen mesures a favor d'aquells qui van patir persecució o violència durant la guerra civil i la dictadura, BOE 310 § 53410 a 53416 (2007).

represaliats, atès que argumentaven que la memòria de les víctimes era personal i requeia sobre els familiars, negant que els delictes del franquisme fossin contra tota la societat o la humanitat.

Amb l'aprovació d'aquesta llei, és freqüent l'aparició d'algunes preguntes a les quals és el meu deure donar-ne una resposta, ja que la memòria històrica és un dels contraforts fonamentals d'aquest projecte. La primera d'elles –la qual no és tan vulgar com sembla– és: “Aquesta llei a qui pretén honrar”? És verídica i sabem que vol restituir i dignificar la memòria d'aquells qui van patir les conseqüències i les seqüeles de la impetuosa batalla triennial i del règim dictatorial per motius polítics, ideològics i creences religioses. Més concretament, però, va dirigida a tots aquells qui van perdre la vida o la llibertat i aquells qui van lluitar per la defensa dels valors democràtics, tals com els brigadistes internacionals o els combatents guerrillers.

La condemna del franquisme i la declaració d'il·legimitat dels judicis franquistes són els punts cabdals d'aquest decret, que pretén manifestar i imposar la il·licitud de les condemnes i les sancions dictades per qualsevol òrgan o institució durant l'època franquista. Dues qüestions clau pel que respecte al tema són la retirada de subvencions públiques, escuts, plaques o insígnies commemoratives d'exaltació franquista o de la Guerra Civil. L'altra és la prohibició d'actes de naturalesa política o amb la finalitat d'exaltar el franquisme al Valle de los Caídos.

El govern preveu un seguit d'indemnitzacions a totes aquelles persones que van perdre la vida en la defensa de la democràcia i que no havien rebut la compensació adequada i deguda, i facilitarà a tots aquells sol·licitants l'ajuda per a la localització dels seus familiars en les diverses fosses comunes repartides pel territori.

3.1.2. Llei 13/2007: Llei del Memorial Democràtic

El govern català, a costa de l'article 54 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, el qual establia l'obligació i el deure de la Generalitat i els altres poders públics de “vetllar pel coneixement i el manteniment de la memòria històrica de Catalunya com a patrimoni col·lectiu que testimonia la resistència i la lluita pels drets i les llibertats democràtiques” (Parlament de Catalunya, 2006, p. 44)¹¹, crea com a successor de la lluita per la memòria històrica la Llei del Memorial Democràtic¹², l'objectiu del qual és, en paraules textuales

¹¹ Llei Orgànica 6/2006, del 20 de juliol, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, BOE 172 § Article 54 (2006).

¹² Llei 13/2007, del 31 d'octubre, del Memorial Democràtic, BOE 284 § 48487 a 48491 (2007).

de la mateixa llei, “desplegar les polítiques públiques del Govern adreçades a l’acció cívica de recuperació, commemoració i fonament de la memòria democràtica” (Parlament de Catalunya, 2007, p. 12).

El Memorial Democràtic¹³ és una entitat pública creada el 2007 per la Generalitat de Catalunya. El seu màxim objectiu a assolir és fomentar el coneixement històric de la lluita democràtica a Catalunya i garantir el dret cívic de la memòria. Un dels propòsits d’aquest organisme és la recuperació de tot aquell patrimoni, material i immaterial, vinculat a la memòria històrica, des de la Segona República espanyola fins a l’inici de la democràcia, tot impulsat i promogut per la Xarxa d’Espais de Memòria Democràtica de Catalunya. És pioner a tot l’Estat, ja que n’és l’únic d’aquestes característiques. El desgreu a totes les víctimes de la lluita i el foment de la memòria democràtica són algunes de les metes que es proposa Jordi Font, actual director de l’entitat, juntament amb tot el seu equip que té darrere.

Veiem com a la seva pàgina web descriuen les finalitats de l’entitat dient que aquesta “posa al centre de la seva activitat la dignitat de la persona, els valors democràtics i el respecte pels drets humans, perquè la barbàrie no es torni a repetir ni aquí ni enlloc” (Memorial Democràtic, s.d., p. 1)¹⁴. Aquesta entitat es coordina amb organismes de la Generalitat per a dur a terme diverses activitats i, a més, constitueix consorcis i fundacions de caràcter associatiu (o participa en programes ja constituïts).

3.1.3. Llei 11/2017: Llei de reparació jurídica de les víctimes del franquisme

Aquesta és una llei d’excelsa celsitud pel que fa a la memòria històrica. Sota la legislatura del president Carles Puigdemont al Govern de Catalunya, declara jurídicament, amb la imposició de la dita llei, la nul·litat dels judicis del franquisme (si no ho eren ja per a tots els familiars). Tal com revela el president Puigdemont (2017) a la present llei:

Declara la ilegalidad de los tribunales y de los procedimientos y consejos de guerra instruidos en Cataluña desde el 5 de abril de 1938 hasta diciembre de 1978 por la Auditoría de Guerra del Ejército de Ocupación, denominada posteriormente Auditoría de Guerra de la IV Región Militar. (p. 1-2)¹⁵

¹³ Memorial Democràtic. Gran enciclopèdia catalana. (12 de març de 2019). Recuperat el 5 de març de 2020 de <https://www.enciclopedia.cat/ec-gcc-0518227.xml>

¹⁴ Memorial Democràtic. (s.d.). *Memorial Democràtic: La institució*. Recuperat el 5 de març de 2020 de <http://memoria.gencat.cat/ca/institucio/>

¹⁵ Llei 11/2017, del 4 de juliol, de reparació jurídica de les víctimes del franquisme, DOGC 7406 § Disposicions (2017).

El Govern català posa el puny damunt la taula i assumeix la responsabilitat històrica del Parlament de Catalunya davant totes aquelles víctimes que van patir una brutalitat. Reparar els abusos comesos contra la legalitat judicial que havia dut a terme el salvatge règim franquista és la màxima prioritat d'aquesta llei, la qual es compon d'un únic article i de dues disposicions finals. En paraules textuais, l'article (2017) manifesta:

De conformidad con el conjunto del ordenamiento jurídico, que incluye normas tanto de derecho internacional como de derecho interno, se declaran ilegales los tribunales de la Auditoría de Guerra del Ejército de Ocupación, denominada posteriormente Auditoría de la IV Región Militar, que actuaron en Cataluña a partir de abril de 1938 hasta diciembre de 1978, por ser contrarios a la ley y vulnerar las más elementales exigencias del derecho a un juicio justo. Y, en consecuencia, se deduce la nulidad de pleno derecho, originaria o sobrevenida, de todas las sentencias y resoluciones de las causas instruidas y de los consejos de guerra, dictadas por causas políticas en Cataluña por el régimen franquista. (p. 2)

Amb aquesta, s'atorga a l'Arxiu Nacional de Catalunya crear, fer pública i, si es dona el cas, actualitzar, una llista completa de tots aquells injustos processos i sentències. És un gran pas que encamina la societat actual cap a la sendera de la integritat i la decència.

3.2. Fosses comunes

Encara no ens en sabem avenir com tropes i tropes franquistes van arravatar vilment la vida de milers de soldats republicans. La guerra va deixar un gran nombre de damnats en ambdós bàndols; malgrat tot, els republicans foren els més dissortats d'entre els bel·ligerants. Els abrivats i impetuosos nacionals no sabien el significat de la treva ni de l'armistici; per a ells, els conflictes es resolien en la batalla campal. Abellir-se al delict de les *mores maiorum* del moment era una obligança pels súbdits nacionals que, no satisfets amb tot, aquests inhumans condescendiren l'"honor" de sebollir de manera objecta i roïna tots els caiguts durant la bel·ligerància. El que es coneix hòrridament com a fossa comuna és un lloc on s'enterren cadàvers que no han obtingut una sepultura pròpia. A Espanya, el nombre total de fosses comunes que pertanyin a la Guerra Civil espanyola s'eleva a la calamitosa quantitat de prop de duess mil cinc-centes, les quals guarden, en el seu interior, els voltants d'unes cent trenta mil restes de cossos.¹⁶ Els versos cridats i

¹⁶ Del Río, N. (26 de febrer de 2019). *El mapa de la vergüenza en España: todas las fosas comunes de las víctimas de la Guerra Civil y el franquismo*. Recuperat el 17 de febrer de 2020 de https://www.lasexta.com/noticias/nacional/mapa-verguenza-espana-todas-fosas-comunes-victimas-guerra-civil-franquismo_201902265c7553260cf2e60c4243c6c5.html

emmudits de Lorca ressonen arreu, i el dramaturg granadí és uns de molts d'aquells qui jeuven a l'espera que les generacions futures els alliberem d'aquest malson persistent i immarcesciblement evitern.

Catalunya és una de les regions que compta amb un nombre de fosses força més tènue que la resta de territoris de l'estat espanyol. El 2011 se'n comptabilitzaren un total de 151 al territori català, un nombre molt més reduït si ho comparem amb les comunitats d'Aragó (594), Andalusia (492) o Astúries (320).¹⁷ Tanmateix, a mesura que les investigacions han anat obrint-se camí, han anat incrementant el nombre de fosses descobertes, fins a assolir l'horripilant nombre de 517, 242 de les quals estan confirmades i 275 són probables, amb un total de 12.154 difunts referenciats.¹⁸

Des de la malastruga Transició espanyola, en aquests 40 anys transcorreguts només han estat exhumades 21 de les fosses que Catalunya posseeix, d'un total de 517. La mostra de municipis on s'han dut a terme les actuacions esmentades anteriorment veiem que no són poques (vegeu Il·lustració 9).

Il·lustració 9. Mapa de les fosses exhumades a Catalunya després de la Transició. "En 41 anys només s'han exhumat 21 fosses de la guerra". Autor: Diari Ara. Cultura. Extret de https://www.ara.cat/cultura/nomes-shan-exhumat-fosses-guerra_0_1624637568.html

¹⁷ Arbolí, C. (2011, maig 6). Catalunya té 151 fosses comunes amb víctimes de la Guerra Civil. *Ara: Crònica*. Recuperat el 18 de febrer de 2020. Recuperat de https://www.ara.cat/cronica/Catalunya-comunes-victimes-Guerra-Civil_0_475752462.html

¹⁸ Departament de Justícia. 2019. *Pla de fosses 2017-2019*. Recuperat de <http://justicia.gencat.cat/ca/ambits/memoria/Plans-daactuacio-/fosses2017/>

3.2.1. Llei 10/2009: Llei sobre la localització i la identificació de les persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la dictadura franquista, i la dignificació de les fosses comunes

Aprovada i promulgada el juny del 2009, la llei en qüestió significa un avenç en l'exalçament de totes i tots els represaliats pel trienni bèl·lic i la posterior era post bèl·lica. És una eina puntal pel que fa al desenvolupament i a la posada en marxa de l'article 54 de l'Estatut, igual que les lleis 13/2007 i 11/2017.

Consta d'un total de 12 articles, entre els quals en trobem alguns de tan singulars i conspicus com la localització i identificació de les persones desaparegudes (Article 2), configurar el cens de persones desaparegudes (Article 4), l'elaboració dels mapes de localització (Article 6), la recuperació i identificació de restes de persones desaparegudes (Article 7), les actuacions per a localitzar, recuperar i identificar restes de persones desaparegudes i per a senyalitzar i dignificar espais (Article 8) o la creació del Comitè Tècnic per a la Recuperació i Identificació de Persones Desaparegudes durant la Guerra Civil i la Dictadura Franquista (Article 12).

Un dels objectius d'aquesta llei (juntament amb les altres que s'han aprovat i promulgat), a part de dur a terme les actuacions que porta per títol, és la de vetllar pel reconeixement de tot el conjunt de persones que, d'una forma o altra, han patit qualsevol classe de persecució de caràcter ideològic, polític o religiós. Exalçar i alabar la consciència d'aquells qui van creure que els vencedors de la guerra foren els elegits per gràcia divina per capitanejar el país no crea res més que una fal·làcia quimèricament errònia la qual vanagloria uns fets terroríficament mereixedors d'un premi de la inhumanitat. És un intent de valorar, enaltir i glorificar la memòria i el coneixement de tots els caiguts i discernir l'honradesa i el terror.

3.2.2. Pla d'identificació genètica

És el 2016, amb el conseller Raül Romeva Rueda al capdavant de la conselleria d'Afers Exteriors, Relacions Institucionals i Transparència, quan es propelleix, juntament amb la col·laboració dels Departaments de Justícia i Salut –dirigits per Carles Mundó i Toni Comín, respectivament– el Programa d'identificació genètica, sota la direcció tècnica del Departament d'Afers Exteriors i la Subdirecció General de Memòria, Pau i Drets Humans.

Aquest és considerat un programa pioner a tot l'Estat, amb el qual s'intentarà que la resta de comunitats que el conformen l'imitin i en prenguin exemple. Tot el pressupost

que se li ha destinat prové del pressupost ordinari dels tres departaments que hi tenen cabuda. El programa treballarà a partir d'un cens de 4.794 persones desaparegudes i els tres departaments comptaran amb l'assistència, la cooperació i la col·laboració d'institucions de renom i prestigi, de talla internacional, tals com l'Hospital Universitari de la Vall d'Hebron o l'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Catalunya.

Referent a això, Romeva (2016) assegurava que “és un avanç significatiu per al necessari restabliment de la memòria històrica, i un pas endavant de Catalunya per resoldre un dèficit democràtic bàsic [...] No podem anar pel món si no hem reparat abans les ferides que ha deixat el feixisme” (Citat per Xavier Cervantes, 2016)¹⁹. Referent a la Transició, punt d'inflexió i diana pels més crítics sobre el tema, Romeva (2016) deia que aquesta havia instaurat la desmemòria, i era feina de la societat mirar la història de cara per construir un futur de tots més humà i pacífic.

Tal com informa i recull el díptic creat pels departaments en qüestió –es pot localitzar en línia–, el programa consta de tres objectius, els quals són “crear una base de dades dels perfils genètics dels familiars desapareguts de la Guerra Civil i la dictadura franquista, crear una base de dades dels perfils genètics extrets de les restes humanes de persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la dictadura franquista i encreuar la informació d'ambdues bases de dades per intentar establir-hi relacions de parentiu i, per tant, determinar identificacions personals” (Departament d'Afers Exteriors, 2016, p. 2).²⁰

En aquest díptic es ressegueixen els passos per accedir a dit programa de forma clara i concisa, on es presenta a l'interessat tot el seguiment que es durà a terme des de l'inici de la campanya fins al seu termini. Aquest projecte és pioner a tot l'Estat i simbolitza un pas més per a la dignificació de totes i tots aquells qui van patir qualsevol mena d'abús dècades enrere.

¹⁹ Cervantes, X. (2016, setembre 7). Les víctimes de la Guerra Civil per fi es podran identificar: El Govern atèn una demanda històrica dels familiars i considera que és “un avanç significatiu per al restabliment de la memòria històrica”. *Ara: Cultura*. Recuperat de https://www.ara.cat/cultura/Generalitat-Programa-Genetica-Guerra-Civil_0_1646235470.html

²⁰ Departament d'Afers Exteriors. (2016). *Programa d'identificació genètica*. Recuperat de http://exteriors.gencat.cat/web/.content/memoria_pau_i_drets_humans/Memoria/diptic_identificacio_genetica.pdf

3.2.3. Pla d'actuacions en fosses de desapareguts durant la Guerra Civil i la dictadura franquista

El pla tractat novament pel Departament d'Afers Exteriors, Relacions Institucionals i Transparència resulta ser un progrés inèdit que durà a Catalunya a l'elit dels territoris conscienciats amb la memòria històrica, per així arribar a consolidar un país i una societat plenament agermanada i de pau.

Aquest pla biennal del 2017 al 2019 preveia dur a terme actuacions d'excavació de fosses o recollida de restes òssies en superfície a municipis com Cassà de la Selva, El Bruc, Prats de Lluçanès, Guiamets, Soses, Artesa de Segre o Alfés. Complementa paral·lelament el Programa d'identificació genètica iniciat un any abans, el 2016, que assoleix els seus objectius en el blanc de la diana.

Il·lustració 10. Mapa del Pla de fosses del 2017 a Catalunya. "Actuacions del pla de fosses per a l'any 2017". Autor: Departament d'Afers Exteriors, Relacions Institucionals i Transparència. Pla de fosses per a l'any 2017, Generalitat de Catalunya. Extret de http://exteriors.gencat.cat/web/.content/Noticia/RIInstitucionals2017/20170621-Pla_Fosses.pdf

Retornar les restes trobades als familiars o donar-los una sepultura digna són accions que formen part d'aquest pla d'actuacions. Com a precedents d'aquest programa en concret, tenim que des del 1999 s'han dut a terme la notable xifra de 48 actuacions a fosses. Aquestes han permès recuperar les restes de 527 desapareguts, dels quals, ara com ara, se

n'ha pogut determinar la identitat de 14 d'ells. Un total de 92 actuacions de recollida de restes òssies humanes trobades a la superfície augmenten el nombre de fets rellevants.²¹

Així com comentava l'Agència Catalana de Notícies (2019) a un minuciós article a *El Punt Avui* l'estiu passat:

El Pla estableix uns protocols d'actuació, planifica i prioritza l'obertura de noves fosses i els treballs per identificar-ne les víctimes. El Programa d'identificació genètica, que complementa el Pla de fosses, disposa d'una base de dades on hi ha perfils genètics de familiars de víctimes i perfils genètics de les restes humanes localitzades en fosses. Si hi ha coincidència genètica, la víctima pot ser identificada i per tant retornada a la família. Si la identificació no és possible, les restes han de ser enterrades als cementiris dels municipis on van ser trobades, tal com marca la Llei de fosses. (p. 1)²²

El Govern català s'ha mogut per tot el territori cercant i excavant totes aquelles fosses que els sigui possible. L'ara exconseller Romeva (2017), més enllà de la seva intervenció a Figuerola d'Orcau (Pallars Jussà), un dels pobles que s'emmarca dins el Pla de Fosses, declarava i remarcava que aquest pla "és un pas pioner, sabem que és un pas modest i segur tardà però, es tracta d'un pas indefugible [...] reiterem el compromís del Govern per restituir i dignificar la memòria"²³.

Il·lustració 11. "El conseller Romeva visitant la fossa de Figuerola d'Orcau, al Pallars Jussà (2017)". Autor: desconegut. Extret en línia del digital Ara.cat. https://www.ara.cat/especials/catserveis/Mes-desapareguts-Guerra-Civil-didentificacio_0_1823817767.html

Manifestava, a més, que tot aquest conjunt de plans i programes que tenen per fortuna "recuperar història no té per objectiu agitar antics rancors sinó que té a veure amb la nostra dignitat d'avui i amb la qualitat del nostre sistema democràtic d'ara". Tot aquest

²¹ Departament de Justícia. (20 de desembre de 2019). *Pla de fosses 2017-2019*. Recuperat de <http://justicia.gencat.cat/ca/ambits/memoria/Plans-dactuacio-fosses2017/>

²² ACN. (2019, agost 21). La Generalitat obre 21 fosses de la Guerra Civil i identifica set persones des del 2017: el pla de Fosses ha permès recuperar 292 cossos. *El Punt Avui: Societat*. Recuperat el 19 de febrer de 2019. Recuperat de <https://www.elpuntavui.cat/societat/article/5-societat/1653315-la-generalitat-obre-21-fosses-de-la-guerra-civil-i-identifica-set-persones-des-del-2017.html>

²³ Departament d'Acció Exterior, Relacions Institucionals i Transparència. 13 de gener de 2017. *Romeva: "Amb el Pla de fosses reiterem el compromís del Govern per restituir i dignificar la memòria"*. Recuperat de <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/298144/romeva-amb-pla-fosses-reiterem-compromis-del-govern-restituir-dignificar-memoria>

seguit d'actuacions es poden dur a terme amb eficiència gràcies a la prèvia valoració del Comitè Tècnic per a la Recuperació i la Identificació de Persones Desaparegudes durant la Guerra Civil i la Dictadura Franquista, per mitjà d'uns criteris tècnics de garbellament i intervenció.

4. Delfí Sedó Freixes

Moltes famílies es van veure desmembrades durant el període que va durar la Guerra Civil espanyola i la posterior postguerra i dictadura franquista. El veterotestamentari règim va aïrtar al cor de milers de cases. Moltes llars de prosàpia noble es van veure també involucrades en aquestes revoltes: no només va afectar aquelles famílies més calamitoses. Amb tot, aquestes darreres havien de suportar més durament els patiments que sofrien i moltes mares van desenvolupar un caràcter herculi digne d'alabar.

Il·lustració 12. "Delfí Sedó Freixes, de Bescanó (s.d.)". Autor: desconegut. Fons de la Revista de Girona. Els primers i els últims afusellats. La repressió franquista a les comarques de Girona.

4.1. Història

Tal com he comentat anteriorment (cf. a 1.2.), el meu besavi va néixer el segon d'abril del 1909 a la casa familiar de Vilamalla. El primer de tres germans, va començar a treballar des de ben petit en diverses tasques, fins que, el cap d'uns anys, ja més crescutet, s'inicià en el rang del jornaler i del boscafer. El seu pare, en Joan Sedó Bru, era fill de Móra la Nova i, la seva mare, la Francesca Freixes Dolors, de Vilamacolum, el costat de la vila on havia nascut el seu fill.

En Delfí es va conèixer amb la meva besàvia, que vivia ja a Bescanó (no se sap del cert com es van conèixer, perquè no hi ha fonts fiables, però tot apunta que va ser per treball, perquè va venir a treballar per Bescanó). El dia de Reis del 1934, ell amb vint-i-quatre anys i ella amb vint-i-dos, es van casar a l'església del poble. Van viure al número 12 de la carretera Nova de Bescanó (el que es coneix actualment com el carrer Major, i que més endavant passà a anomenar-se carrer del *Generalísimo*); malgrat tot, ell no pogué gaudir ni de la casa ni de la família per gaire temps... La meva besàvia ja residia

anteriorment al domicili familiar de Bescanó, al carrer José Antonio, on vivia amb els seus pares i la resta de germans.

Ell va aprofitar l'experiència adquirida com a jornalero i paleta i seguí la seva feina pels indrets i els tocoms que rodejaven Bescanó sota el càrrec d'en Mateu Frigolé; va laborar sobretot per Vilanna i Estanyol. Tallava llenya, netejava boscos, ajudava en construccions i el que li manessin per tal d'aconseguir diners pel manteniment de la seva família. Van viure (no sé si afirmar que feliçment) gairebé un any sense criatures, ja que el novembre del mateix any va néixer el seu primer fill, en Rafel. Al cap de tres anys d'haver tingut el primer fill, un 8 de febrer del 1937, gràcies a un permís sol·licitat de caràcter militar, nasqué el seu segon i últim fill, el meu avi, en Delfí.

En Delfí militava al partit polític d'Esquerra Republicana de Catalunya i era vocal i militant de la C.N.T. (afiliat el juliol del 1936), a més de simpatitzar amb els sindicats de CC.OO. i de la U.G.T. Gràcies a una declaració que tingué lloc a Oviedo el 23 de març del 1941, sabem que ell mateix va declarar que en iniciar-se el Gloriós Moviment Nacional es trobava treballant al bosc, fins el desembre del 1936, quan es va incorporar voluntàriament a l'Exèrcit Roig, on entrà a formar part d'una milícia confederal (creades per organitzacions del moviment llibertari com, per exemple, les que el meu besavi en formava part), on va romandre fins a l'alliberament de Lleida. La 26ª divisió, 121ª brigada mixta, 2ⁿ batalló fou el seu destí. Disposat a donar-ho tot per a combatre els feixistes colpistes, la seva brigada va ser enviada el març del 1938 a l'ofensiva d'Aragó.

Val a dir que la primera carta de la qual tenim constància data del 16 de desembre del 1938, quan ell es trobava al front. Sabem que es van cartejar altres missives anteriorment, perquè a la carta en qüestió s'esmenta, però estan desaparegudes. Així doncs, veiem que el seu període dins l'Exèrcit s'enclou, com a mínim, des del desembre del 1936 al gener del 1939. Dos anys i escaig que en Delfí fou militar al front, on pogué sol·licitar permisos per a veure la dona, el fill i la família (i concebre el seu segon fill).

És important comentar que tots els successos que han esdevingut no ens els podem creure del tot. L'ambigüitat ha jugat un paper molt important a la història, fent que diversos fets desentonin o no coincideixin. Així mateix, la data en què el meu besavi es va allistar voluntàriament a l'exèrcit, vacil·la (l'audiència qui el jutjà digué que s'allistà el desembre del 1936, mentre que ell, prenent part en una declaració, digué que s'hi havia allistat durant l'abril del 1937). També mantenen un caràcter amfibològic els fets que se l'acusa, ja que uns declarants es basen en meres hipòtesis i rumors mentre que el tribunal ho assegura fermament.

És per això que mai es podrà saber del cert quines foren les accions que dugué a terme el meu besavi: Van ser verídiques tal com deien els rumors i afirmava el tribunal? Es van tergiversar els fets i es van narrar girant-los en contra del meu besavi? Van resultar ser invencions de les mateixes veïnes i veïns per fer mal a una persona, tal com havia succeït amb altres vilatans? Es té constància que hi havia declarants (no dic que fossin els d'aquest cas) que havien mentit i confabulat per tal d'empresonar certs veïns, contraris a la seva ideologia, i havien presentat denúncies falses sobre acusacions que mai s'havien dut a terme.

4.1.1. Successos

Les seves llargues estades al Centre Federal Republicà del poble situat a la carretera Nova –refugi de reunió, converses i debats dels republicans bescanonins– el van dur a integrar-se al Comitè antifeixista, el qual vetllava per la seguretat de les veïnes i veïns. Un cop va entrar a formar part de dit comitè, li van oferir un fusell per tal de patrullar fent guàrdies i control per les carreteres del poble.

El meu besavi fou detingut a Bescanó acusat de ser una persona de pèssims antecedents i un acèrrim esquerrà i extremista, i per una possible col·laboració amb el Comitè antifeixista de Salt, el qual destacava per a dur a terme insurreccions de caire radical enfront del món eclesiàstic i civils

Il·lustració 13. Local del Comitè de Bescanó. Delfi Sedó Freixes, el tercer començant per l'esquerra, de la camisa blanca. "Centre Republicà Federal (anys 30)". Autor: desconegut. Fons de l'Ateneu Republicà de Bescanó. Extret de Retalls de la pàgina web de l'Ateneu Republicà de Bescanó. <https://ateneubescano.cat/retalls>

nacionals. La història i els fets contenen que el meu besavi es trobava feinejant a un dels boscos espessos de Vilanna, quan dos integrants del Comitè local de Salt, distingit per ser un dels més anarquistes i radicals que hi havia a l'època, el van trobar i li van dir si els podria indicar com s'arribava a l'indret on el rector de la parròquia de Sant Mateu de Vilanna estava amagat: el sacerdot de 59 anys Joan Soler Turet. Ell, juntament amb un

company seu que es deia Miguel Rubio, els acompanyaran, sense saber ni qui eren ni les seves intencions, a casa d'en Jaume Perafita, el *manso* Joan Amat, l'amagatall. Es veu que aquests membres del Comitè el detingueren i més tard l'assassinaren a la carretera dels Àngels.

No obstant això, moltes fonts de declarants diuen que aquesta història no era res més que un rumor públic que s'havia escampat i avivat. A partir d'aquí, se l'acusa hipotèticament d'actes vandàlics, com saquejos a diverses llars, la destrucció de l'església de Bescanó i d'imatges d'aquesta... Un dels integrants que va participar en la declaració judicial va dir que aquesta versió tenia el seu fonament, però que no se sabia del cert d'on procedien, perquè la gent no s'atrevia a concretar. A part d'això, se l'acusava falsament d'haver estat involucrat en l'assassinat d'un altre home, el Sr. Llinàs. La història narra que aquest home, un dissabte que tornava del mercat de Girona, va baixar a l'estació de tren de Bescanó i allí l'esperaven dos cotxes de membres del Comitè de Bescanó i Salt. El van detenir i se'l van endur a Sant Esteve de Llémena, i allà mateix el mataren. El mateix declarant assegura que no se sap si en Delfí Sedó Freixes formava part d'aquella banda, però que per l'actuació del suposat rumor del rector de Vilanna, podria ser.

Algun altre dels fets que van succeir però del qual no se l'acusa és la declaració que va fer Lluís Roure (testimoni del judici). Quan va esclatar el Moviment Nacional, el Comitè de Bescanó (i segurament la resta de comitès dels altres pobles també) va demanar a tots els ciutadans que els duguessin les armes que tenien a casa, per tal de poder realitzar uns controls i unes guàrdies més eficients i segures. Especulacions i més especulacions que dugueren al meu besavi a ingressar al camp de concentració de Lleó.

4.1.2. Ruta penitenciària

No sabem amb certesa la data exacta que van detenir al meu besavi i quan va entrar amb la condició de pres a l'infern lleonès, ja que no consta a la seva causa judicial (i, si hi consta, ha estat impossible desxifrar-ho, ja que moltes de les dades que hi apareixen són il·legibles a causa del pas dels anys i de la mala qualitat de les fotografies sobre l'expedient).

La milícia en la qual es trobava durant la Guerra Civil va ser enviada a casa el gener del 1939 i, com es pot veure uns paràgrafs més avall, el març del mateix any es trobava ja reclòs a la sala 5 del Camp de Concentració de San Marcos. Com que no consta enlloc quin dia fou detingut, establirem una dada merament orientativa, que serà la primera setmana del tercer mes. A Lleó hi estigué tres trimestres; és el centre on hi

romangué més temps. El 25 de novembre del mateix any va ingressar a la presó “La Vidriera” d’Avilés. És captivador el fet que al seu expedient processal hi figuressin els trets particulars: iris blaus, cabell castany, pell morena, celles poblades, nas i boca regulars, barba poblada, cara ovalada i estatura d’un metre i seixanta centímetres.

L’estança allí no fou tan llarga. El cap d’uns mesos és traslladat a la Presó Provincial d’Oviedo, el 2 d’abril del 1940. Sembla que la persistència prolongada a Astúries fou vehementment intensa. Va estar sempre hostatjat a la galeria 3, i va anar variant les cel·les: la 4, la 39 i la 40. Durant el confinament s’implementaren i es dugueren a terme diferents judicis i compareixences, fins que el 29 de juliol del 1941 s’afavoreix el trasllat prop de la seva residència: la Presó Provincial de Girona, situada en un edifici al costat del Seminari. Amb les obres de rehabilitació d’un edifici a la vila contigua de Salt, es dugué a terme el trasllat de la presó. Així doncs, el 1942 s’efectuà la translació i tots els reclosos –els quals havien dut a terme la dita rehabilitació– passaren a instal·lar-se atziagadament a la població limítrofa. La seva cambra va estar situada a la primera sala del primer pis, on visqué amb molts altres presos. La “sort” que tingué és que, efectuat aquest trasllat, va poder tornar a veure la seva dona i els fills després d’anys distanciats.

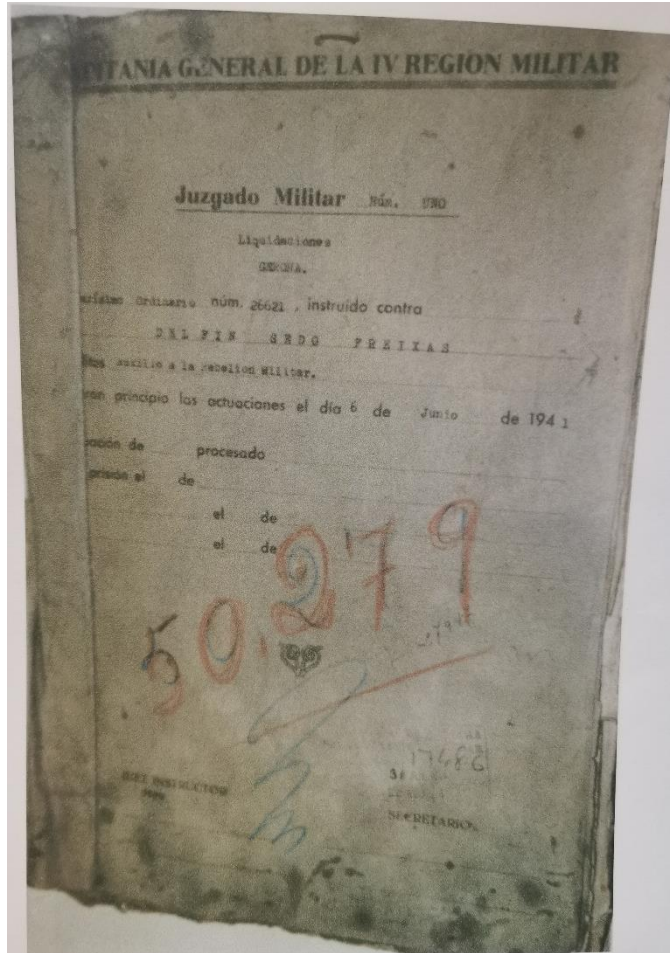
La seva planeta no havia canviat des del primer dia que va trepitjar les rajoles mancades de netedat i d’una sutzura extrema del camp de concentració de Lleó. El retorn amb la seva família i l’exempció de la seva causa era el que el mantenia vivaç i dempeus, però l’edifici saltenc seria l’últim jaç de la seva desgraciada història. Allí hi romangué fins al 30 de març del 1943, quan el van cridar de matinada per endur-se’l a la plaça de Girona, on l’execució del seu afusellament estava planejada per aquell instant.

4.2. Judici sumaríssim, causa judicial i consell de guerra

En contestació a un escrit del 13 de juliol del 1939 enviat pel comandant en cap del Tribunal Classificador de Presoners i Presentats de Lleó on demanaven informes al respecte a la conducta, antecedents i actes realitzats per en Delfí –el qual se’n desconeix el parador–, el 12 d’agost del 1939, a Salt, un guàrdia encarregat redactava que, segons les autoritats locals li havien facilitat, resultava ser una persona de mals antecedents, element esquerrà des d’abans del Moviment, particip del Comitè local intervenint en la destrucció i crema d’esglésies i registres domiciliaris, i també intervenint en la detenció del rector de

Vilanna assassinat, a més d'allistar-se voluntàriament a l'Exèrcit Roig; per la qual cosa se'l considera un element perillósíssim per a la Causa Nacional. Començava així l'injust judici d'un dels molts processats pel franquisme que dugueren a aquest home al seu infaust destí, amb el consell de guerra número 50.279, el delictes del qual era "auxili a la rebel·lió militar". El 21 d'agost del mateix any, enviava una altra resposta, aclarint les males conductes de l'acusat.

Abans, però, el 18 d'agost del 1939, l'alferes de la Guàrdia Civil Antonio González Martínez, amb destí a l'Oficina d'Informació del Camp de Concentració de

Il·lustració 14. Portada del Consell de Guerra d'en Delfi Sedó Freixes. Autor: Arnau Lladó Sedó. Extret del Consell de Guerra n. 50.279.

Presoners i Evadits de Lleó (San Marcos), va fer comparèixer per primera vegada el meu besavi, que es trobava reclutat en aquell camp de la capital castellana. Malauradament, feia ja uns mesos que hi era... Tenim constància que la Pepita va efectuar una transferència bancària –per avió– de 15 pessetes per a abonar al compte bancari del seu marit, el dia 14 de març de 1939, al Camp de Concentració de San Marcos. Aquesta és una dada que ens indica que a mitjans del tercer mes –com a mínim– de l'any que va acabar la disputa marcial ell ja era un concentrat més a la capital castellana. És de suposar que si la transferència es féu el 14 de març, no devia fer gaires dies que s'hi trobava, així que suposarem que a principis de mes ja hi devia ser. Ell ja estava pres quan la guerra encara no havia cessat (recordem que va finalitzar l'1 d'abril del 1939).

En aquesta compareixença en Delfi tenia 31 anys, i assegurava que, en començar la guerra, el Comitè local li va atorgar una escopeta amb la qual va fer guàrdies, controls i tot el que li manaren. A més, afirma que va formar part com a vocal de dit Comitè, intervenint en la crema i la destrucció de les imatges de l'església, però en cap cas amb l'edifici eclesiàstic. Assegura que juntament amb en Miguel Rubio van intervenir en la

detenció del rector de Vilanna (depèn del que s'entengui com a intervenir). I per finalitzar l'interrogatori, manifesta que es va allistar en qualitat de voluntari a l'Exèrcit Roig, ingressant en la 26ª divisió, 121ª brigada mixta, 2ⁿ batalló.

El 25 d'agost del 1939, un atestat relatiu al meu besavi remet a una auditoria de Valladolid, a tenir el que disposa en l'article 2ⁿ de les Instruccions de la Caserna General del Generalíssim del 12 d'abril del mateix any. S'ordena al Tribunal Classificador de Lleó que ràpidament i breument recapti informació sobre l'actuació i els antecedents de l'acusat en relació amb el Gloriós Moviment Nacional, aprofitant els elements que dins del camp es puguin trobar, i unir la informació de l'informe de la F.E.T i de les J.O.N-S, alcaldia, comandant de la Guàrdia Civil i del rector de la residència de l'individu processat. Es manifesta que, un cop s'hagin pres les declaracions dels denunciants, serà oportú prendre testimoni, altra vegada, a en Delfí, remès a l'auditoria en qüestió.

A mitjans del mes de novembre del 1939 es demanava a les autoritats locals de residència del meu besavi practicar totes aquelles diligències que fossin precises per a l'aclariment dels fets. Són molts els arxius que han desaparegut, la informació dels quals no devia ser res més que intentar cercar fonts i documents que acreditessin els antecedents de l'acusat. No és fins el 25 de novembre que el meu besavi ingressa a la presó "La Vidriera" d'Avilés, procedent de San Marcos de Lleó, entregat per la Guàrdia Civil i en concepte de detingut. Fins al juliol del 1940 no es té constància de cap més arxiu que s'adjuntés a la causa judicial, però hi ha altra informació d'aquest període de temps que no es comprèn dins del consell de guerra que ens ajuda a ampliar el recorregut del seu judici sumaríssim. El 5 de febrer del 1940 es va ratificar la presó per ordre de l'Auditor de la 7ª Regió i, el 2 d'abril del 1940, se'l traspassa a la presó asturiana d'Oviedo per ordre del General en Cap de la Columna d'Operacions d'Astúries. Llavors, el 5 de juny es ratifica la detenció per ordre del Jutjat Militar número 10 del Camp de Concentració de Lleó, que s'uneix a l'expedient d'un tal José Pla Masana.

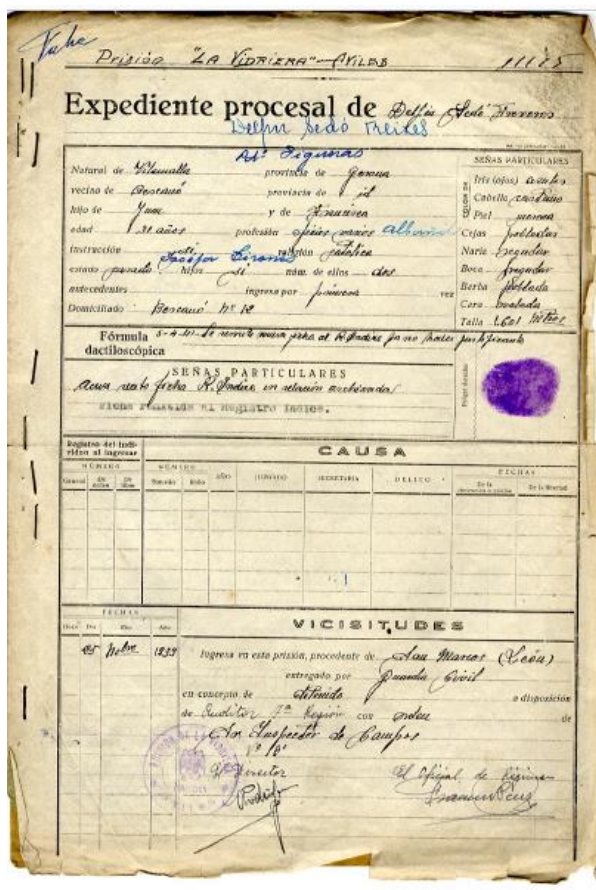
No es rebé cap altra notificació fins el 30 de juliol. En aquest període de temps, el meu besavi va estar concentrat a la Presó Provincial d'Oviedo, fins que l'alcalde de Girona contesta al jutge instructor del Jutjat Militar número 10 de Lleó referent a un interès d'un informe sol·licitat el 10 de juliol, el qual resulta ser irrellevant, ja que s'esmenta en la dita contestació Delfí Sedó Freixes resulta desconegut en aquesta ciutat.

El 2 d'agost del 1940, el comissari en cap de Girona contestava a un escrit del passat 26 de juliol, relatiu a facilitar el nom de tres persones de solvència de la capital (Girona), que puguin adverar sobre la conducta moral, social i el comportament observat en relació amb l'alçament nacional per Delfí Sedó Freixes. Aquest resulta infaust, ja que com que

no figurava en cap oficina d'estadística, no és possible trobar el nom de les persones interessades. El 27 de setembre el Jutjat Militar número 10 del Camp de Concentració de Lleó que ordeni el trasllat del detingut a on correspongui; el 30 d'octubre es reiteri que es compleixi el que s'ha dit amb anterioritat. El 27 de desembre s'emé un últim recordatori.

No és fins el 9 de gener de l'any vinent que el General en Cap de l'Agrupació de Columnes d'Astúries emet un telegrama postal on retorna l'adjunt exhort a fi que allò diligent al reclòs a la Presó Provincial d'aquesta Plaça (Oviedo), Delfi Sedó Freixes, el qual retornarà al centre una vegada evacuat. Això es rep a Girona dos dies després. El 5 de febrer el jutge militar número 9 de Lleó emet un altre telegrama postal on retorna l'adjunt exhort degudament diligent al reclòs Delfi Sedó Freixes, que a tal efecte li remetí amb data de 20 de desembre de 1940 amb motiu de la conducta durant el Moviment Nacional.

El document del desembre en qüestió fa saber que en el citat procediment i diligència ha acordat que es practiquin les diligències del dors relatives al presoner de guerra Delfi Sedó Freixes i que, per tant, perquè pugui tenir lloc el dit acord, en nom de la Llei exhorta i requereix que, una vegada efectuat, se'l torni amb la urgència possible perquè es produeixin els efectes de la Justícia. Escrit a Lleó el 20 de desembre de 1940. A causa de la qualitat borrosa de les imatges, és força inintel·ligible desxifrar les diligències en qüestió. Se n'observen un total de sis, de les quals se'n poden descodificar la majoria: actuació durant el G.M.N., intervenció en crema i destrucció d'esglésies, robatoris i saquejos; particip de la detenció del rector de Vilanna i càrrecs desenvolupats a l'Exèrcit Roig. No són altres que desconeguéssim ja.

Il·lustració 15. Portada de l'expedient processal de Delfi Sedó Freixes (s.d.). Autor: Arxiu Històric d'Astúries. Fons històric de l'Arxiu Històric d'Astúries.

El 7 de febrer es torna a emetre un recordatori sobre l'ordenació del trasllat de l'acusat. Uns dies més tard, el 15 del mateix mes, es demana que s'uneixi a l'expedient de

Julián Martín Hernández, en el que manifesta que per dependre d'una altra autoritat no és possible complimentar els reiterats desitjos de trasllat del detingut, devent dirigir-se al Capità General Cap del Règim, el qual dirà a quina autoritat pertany. Indica que ordeni el trasllat a on correspongui i digui l'autoritat a la què pertany. Un mes després, s'emet un recordatori de la situació del detingut, per saber el que al paràgraf anterior acaba d'esmentar.

El 23 de març del 1941 compareix a Oviedo, en la seva primera declaració, el meu besavi. Fill de Joan i Francesca, major d'edat, natural de Vilamalla, casat, jornalер de professió, domiciliat a Bescanó (província de Girona), sap llegir, escriure i el motiu pel qual fa la declaració, li pregunten un seguit de qüestions –les quals ha de respondre dient la veritat– que no són altres que les presentades a l'escrit datat de 20 de desembre de 1940:

- Diligències generals de la Llei: ho deixa contestat.
- Actuació durant el Gloriós Moviment Nacional i càrrecs que desenvolupà: en iniciar-se el G.M.N. es trobava treballant al bosc fins al desembre del 36, quan s'incorporà voluntàriament a l'Exèrcit Roig, romanent en el mateix fins a l'alliberament de Lleida. Va pertànyer a la C.N.T. i en va ser vocal.
- Intervenció en crema i destrucció d'esglésies, robatoris i saquejos: que no.
- Participació en la detenció i l'assassinat del rector de Vilanna: que no és cert.
- Càrrecs que va desenvolupar a l'Exèrcit Roig: que no va desenvolupar cap càrrec a l'exèrcit, i cita com a testimoni de la seva actuació a D. Mateu Frigolé i Esteve Seben, veïns de Bescanó.

Finalment acaba dient que no té res més a dir, que allò que ha dit és la veritat.

El 31 de març, a Barcelona, l'auditor de guerra examina el procediment en contra del meu besavi, que remet en inhibició l'Autoritat Judicial de la VII Regió Militar i, resultant que el mateix s'instrueix en l'esbrinament de rets ocorreguts a Salt. Considerant que en allò disposat en els articles 124, 348, 350 i 351 del Codi el de Justícia Militar, l'Autoritat competent per a conèixer un delictes o falta és la Judicial del territori on es van cometre els fets perseguits. A més, exposa que accepti el coneixement d'aquestes actuacions, que deuran continuar pel jutjat que designi, pels mateixos tràmits, devent acusar-se rebut a l'Autoritat remitent.

El 8 d'abril, l'1 i el 29 de maig s'envien uns comunicats on s'interessen per la ratificació de la detenció del meu besavi, a més del trasllat a la presó que li correspongui. Durant el mes de juny no es rep cap informació, però el 17 de juliol s'ordena el trasllat del

reclús; el 21, es demana informació sobre el trasllat del pres a la Presó Provincial de Girona; el 24, el Director General de Presons ordena el trasllat i, el 29 del mateix mes, en Delfí Sedó Freixes és entregat a la Guàrdia Civil per a ser conduït a la presó gironina a disposició del Jutjat Militar número 1, en virtut d'ordre del Governador Civil d'aquesta província. El mateix dia, la presó asturiana emet un compliment on diu que els funcionaris de Centre i Rastell permetran la sortida una vegada identificada la seva persona a Delfí Sedó Freixes per a ser conduït a la de Girona, devent passar prèviament per la farmaciola per a la seva desinfecció i espollament i, si se li trobés algun paràsit, suspendre la conducció. El 8 d'agost el Director de la Presó Provincial de Girona manifesta que aquell mateix dia ha ingressat el pres. Li diu que pren nota que l'individu no ha deixat pendent cap responsabilitat, que té la seva fitxa remesa al registre índex i que es troba vacunat reglamentàriament, sent portador del certificat d'espollament. El 12 d'agost, la dita presó participa el seu ingrés.

És curiós el fet que el 17 de febrer del 1942, el director de la Presó Provincial de Girona escrigui al jutge militar encarregat del Jutjat I un comunicat dient que el pres porta més de sis mesos de privació de la llibertat i que, a tenir d'allò disposat pel decret de la Prefectura de l'Estat, trobar-se la causa elevada a plenari, prega manifestar si ha tingut lloc aquell tràmit i, en cas contrari, decretar la llibertat provisional, a no ser que per raons excepcionals acordi decretar la perillositat.

Durant el llarg del primer trimestre de l'any en curs, s'emeten unes diligències on es reben uns oficis, unes comunicacions escrites, referent al meu besavi. S'havia engegat ja a l'octubre de l'any anterior, però es posa en marxa el febrer de l'any vinent. El 19 de febrer d'aquest any, a la plaça de Girona, el jutge rep un ofici del director de la Presó Provincial de Girona, demanant l'estat de la causa. El mateix dia, disposà remetre un ofici al director nomenat, acompanyant l'auto de perillositat de l'encartat Delfí Sedó Freixes. El 24 del mateix mes el jutge rep un altre ofici; aquest cop, acusant haver rebut l'auto de perillositat de l'acusat. El mes de febrer fou un dels més moguts, ja que les correspondències no paraven de viatjar. L'alcaldia nacional de Salt enviava un comunicat el dia 24, contestant a l'ofici que els havia arribat, datat del dia 19, on sentia informar que no podia sol·licitar la informació requerida, ja que el meu besavi era totalment desconegut per a l'alcaldia. Més tard, el 5 de març, rectificava l'escrit anterior dient si els podrien enviar alguna dada personal de cara a noves investigacions.

La contestació referent el 19 del mateix mes fou redactada pel comandant en lloc, a Salt, el dia 25. Exposa que, segons dades que figuren en els fitxers del lloc on es troba més els adquirits novament, l'individu en qüestió és de mala conducta d'extrema esquerra,

havent militat en les sindicals C.N.T. i F.A.I., formà part en registres domiciliaris, igualment que formà part del Comitè local, intervingué en la detenció del rector de Vilanna –que més tard fou assassinat– i en l'incendi de l'església, marxant, després, com a voluntari a l'Exèrcit Roig. El dia 28, el Comandant del lloc de la Guàrdia Civil de Salt en facilita antecedents polítics; el 4 de març, es respon al comunicat del dia 28 dient que en Delfí Sedó Freixes va pertànyer al Comitè de Salt i Bescanó, intervenint en assassinats, robatoris i cremes, formant part de sindicals i marxant voluntàriament a l'Exèrcit Popular de la República. Comunica que per a poder adquirir els informes de les autoritats s'haurà de dirigir al poble de Bescanó. L'escriu el Comandant del lloc al jutge militar del Jutjat I.

El 23 de març, l'alcalde de Bescanó, Jaume Casademont, envia un comunicat al jutge instructor del jutjat militar de Girona, anunciant tots els antecedents de l'acusat. Afirmar, a més, que hi ha un seguit de testimonis disposats a depositar en el sumari: Alfons Huix Viader, Jaume Perafita Soliva i Josep Cullell Panús, veïns de la localitat. El 30 de març, l'alcaldia nacional de Salt contestava a l'escrit del 17 de març, on indicava que la família de l'acusat residia a Bescanó.

El 28 d'abril la prefectura local de les J.O.N-S. emetia un comunicat molt semblant al de l'alcalde de Bescanó del 23 de març, on cita persones de reconeguda solvència moral que poden donar referència del subjecte, on coincideixen Jaume Perafita Soliva i Josep Cullell Panús, i se n'afegeix un de nou: Lluís Roura Bosch.

Vénen, així, uns quants mesos on no es cartegen escrits ni missives; però, el novembre del 1942 –en concret el 12 de novembre–, a Girona, Jaume Perafita compareix com a testimoni davant el Jutjat que portarà el cas del meu besavi. Major d'edat, casat, veí de Bescanó i llaurador de professió, assegura que no ha estat mai processat, i que el seu domicili és a Bescanó, al despoblat *manso* Joan Amat.

Durant el testimoniatge, respon que coneixia a en Delfí Sedó Freixes i que sabia que abans del moviment era un acèrrim esquerrà, creient que estava afiliat a la C.N.T.-F.A.I., accentuant-se les seves idees d'esquerra una vegada iniciat el mateix. Diu que fou un milicià armat, i que això li consta personalment per haver-lo vist vestir el clàssic mocador de la C.N.T.-F.A.I. al coll i patricular per les carreteres de la població amb un fusell a l'espatlla, sabent que va fer serveis de guàrdia i de control en carreteres. Declara que no li consta que hagués practicat robatoris, saquejos i incaut de mobles i estris en diferents cases de la població; no obstant això, veu que seria capaç d'arribar a aquests extrems. Ignora l'extrem de si fou voluntari al front, i també respon negativament a la pregunta que se li formula sobre si sap si formà part com a milicià armat en la destrucció

de l'església i la crema d'imatges. Com que el declarant viu en un despoblat bastant lluny del poble, no va presenciar la dita destrucció.

Referent a si sabia si formà part del Comitè revolucionari i si va acompanyar al Comitè saltenc a dur a terme la detenció del rector de Vilanna, Perafita digué que el rector en qüestió estava a casa seva allotjat, i que el mateix comitè bescanoní l'havia acompanyat a la casa, però que al cap de vuit o deu dies d'estar allà, es van presentar dos individus del comitè del poble veí a detenir-los, sabent que els acompanyava en Delfi Sedó Freixes, que es quedà a fora esguardant-los. Diu que s'endugueren el rector detingut i que va saber que fou assassinat al cap d'unes hores a la carretera dels Àngels. Perafita manifesta que, com que era dissabte, es trobava a Girona, però en retornar a casa, la seva filla Lola li explicà tot. Creu que aquesta detenció la feren els del Comitè de Salt d'acord amb el de Bescanó, els quals, per no voler donar la cara, van fer que fossin els altres qui efectuessin la detenció.

En preguntar si sabia si abans l'havien dut detingut a Girona o si fou assassinat pel camí, digué que no ho sabia, encara que sí que creia que van passar per allà, ja que s'havia de passar per allà. Ignora, a més, si l'acusat practicà altres detencions, i que durant la dominació marxista era un dels més destacats i exaltats elements de la població, per això el creu capaç de qualsevol fet delictiu. S'acaba aquí la declaració del primer dels testimonis.

El segon dels testimonis també declarà el mateix dia. Alfons Huix Viader, de trenta anys d'edat, solter, natural de Bescanó, propietari de professió, que no ha estat processat i domiciliat al carrer José Antonio número 19 de Bescanó. Comença la interrogació dient que coneixia a l'acusat (de pèssims antecedents, d'esquerres i extremista) i que durant el Moviment estava afiliat a la C.N.T-F.A.I. Assegura que era milicià armat i que prestava serveis de guàrdia i control de carreteres pel Comitè. Quan li pregunten sobre si practicà registres, saquejos, robatoris i incauts en diferents habitatges del poble, Huix respon assegurant que ho sap positivament, perquè l'acusat anà a casa del declarant a practicar registres, però que no s'emportà res. Dos milicians i en Delfí estaven vigilant la casa, mentre que dos altres milicians entraren i encanyonant-lo a ell i a la seva mare amb unes pistoles, els obligaren que els acompanyessin durant el registre. Bàsicament tenien per objecte veure si havien entregat al Comitè imatges i quadres religiosos, que el declarant havia amagat i que solament van trobar els marcs dels quadres i que foren amenaçats, però el declarant i la seva mare digueren que ho havien entregat tot; llavors, marxaren.

Digué que sabia que Sedó havia estat voluntari al front, i que n'està segur que va contribuir en l'acte vandàlic de la destrucció de l'església. Encara que ell no hi era present a l'acte, i com que l'església fou destruïda per milicians i elements del Comitè, creu que l'acusat no hi hauria faltat. A la següent resposta es contradigué dient que no sabia si formava part o no del Comitè, però contínuament estava amb membres d'aquest i que sap, per un rumor públic, que acompanyà al Comitè de Salt a casa d'en Perafita, lloc on estava amagat el rector, al que detingueren, i dirigint-se a Girona, més enllà del cementiri, fou assassinat (ho sap per haver assistit al trasllat de les restes, enterrades al cementiri de Palol). Un altre rumor que corria era que el Comitè bescanoní havia acompanyat al de Salt prop de la casa d'en Jaume Perafita, i que quan hi foren a prop, els digueren: "És aquella casa", i és quan els saltencs feren la detenció. Aquestes versions tenien el seu fonament, però no se sabia d'on procedien, perquè la gent no s'atrevia a concretar, però el que era verídic era que havien consumat l'acte.

Huix diu que des del lloc on fou detingut al lloc on fou assassinat, havien de passar per Girona, així és que van agafar la direcció de Girona, però no sap si es van detenir en aquella població. Per últim, quan li formulen la pregunta sobre si sap si practicà altres detencions, diu que un dissabte que el Sr. Llinàs (no diu el nom de l'home, però més endavant es veu com coincideix amb els fets d'un altre declarant) de Bescanó anà al mercat de Girona, en arribar a l'estació amb el tren, hi havia el Comitè de Bescanó i Salt amb dos cotxes, i van procedir a la seva detenció, emportant-se'l per la part de Sant Gregori, estant dipositat a Sant Esteve de Llémna. Això es va saber per la gent de Bescanó que anava al mateix tren i el van veure, però el declarant diu que no va poder ser un testimoni presencial, perquè ningú vol comentar que l'hagués vist; tots diuen que ho han dit però no recorden qui ho ha dit. Sap que està enterrat a la carretera de Sant Esteve de Llémna i que ho digueren a la família, i que fou assassinat pels voltants del poble. Quan li preguntaren que podia ser que l'encartat no formés part del Comitè de Bescanó si estava a l'estació de Girona amb els del Comitè esperant que arribés el tren per a procedir a la detenció, Alfons Huix digué que perquè sempre anava amb ells, encara que no pot assegurar que formés part del Comitè, però que per la seva actuació semblava ser membre. Finalment, manifesta que era un element molt perillós a qui tot el món temia.

El tercer en declarar fou Josep Cullell Panús, el mateix dia. Quaranta-quatre anys d'edat, viudo, natural de Les Planes i llaurador de professió; mai ha estat processat i viu a un despoblat de Bescanó. Declara que coneix a l'acusat, esquerrà acèrrim amb anterioritat al Moviment, i durant aquest va pertànyer a la C.N.T.-F.A.I. Sap que fou milicià armat i membre del Comitè i que, vist per ell mateix, havia fet serveis de guàrdia

i control de carreteres. Assegura que practicà registres, perquè va anar a casa seva i, com a membre del Comitè, li exigí que li pagués dues mil pessetes, una altra vegada li exigí cinc-centes i una darrera vegada, cent. Com que el declarant ho pagava, no li importaven els registres, i sap que en varis d'aquests van incautar mobles i estris, però no pot justificar que l'encartat en prengués part. Només pot assegurar que en l'únic registre que s'hi va veure involucrat va ser el de la seva pròpia casa.

Cullell manifesta que sap que fou voluntari al front, i que va estar involucrat en la destrucció de l'església i en la crema d'imatges. Ho assegura fermament, ja que va obligar el declarant a formar part d'aquest acte vandàlic, inclús se l'endugué fins a l'església; però, malgrat les amenaces, s'hi negà. També assegura que Delfí Sedó Freixes formava part del Comitè revolucionari, i que sabia que a casa d'en Jaume Perafita hi havia el rector de Vilanna amagat, i que cert dia, el comitè de Salt hi anà, se l'endugueren i l'assassinaren al cap de poques hores després. Assegura que tot això ho sap per boca de la família Perafita, però no han parlat mai que l'acusat acompanyés o no els saltencs fins a la finca.

Trobem aquí un fet que es desmarca de les altres declaracions, les quals asseguraven, vehementment, que Sedó havia acompanyat als del comitè veí. Ara, Cullell diu que, quan parlà amb la família Perafita, en cap moment li esmentaren el nom de l'encartat. A la pregunta de si sabia si abans de l'assassinat s'endugueren al rector detingut a Girona o si l'assassinaren pel camí, respon negativament. Per últim, comenta la història que Alfons Huix també havia narrat: la del Sr. Llinàs. No obstant això, el declarant diu que no sap si amb els del Comitè de Bescanó hi havia l'acusat, perquè no va poder presenciar la detenció, i ho sap per rumors populars de la gent, però que no es poden precisar les persones que el detingueren. Acaba, així, la declaració.

Les següents declaracions tenen lloc l'endemà, el 13 de novembre. Compareix Dolors Perafita Serra, de trenta-dos anys, casada, natural de Bescanó i veïna de Palau-sacosta (C/ de Sant Hilari, 36). Treballa en les seves labors, sap llegir i escriure i mai ha estat processada. Perafita comença la seva declaració dient que coneixia l'acusat, i que sap que formà part del Comitè, perquè el veié amb ells, armat amb un fusell. Respon afirmativament a la pregunta "en esclatar el Moviment ella era soltera i vivia amb els seus pares en el *manso* Joan Amat amb una tia soltera germana de la seva mare". Esmenta que, per manifestacions pròpies del rector de Vilanna, sap que el President del Comitè de Bescanó li digué que convenia que es presentés al Comitè i que no li passaria res, i que si feia el contrari, s'exposava a ser detingut. Així mateix, es presentà al Comitè de Bescanó i, quan li preguntaren on voldria anar, assenyala que tenia una casa coneguda, perquè els

unia un parentesc, i el President l'acompanyà a casa de la declarant. El mateix President li anuncià que estigués tranquil, que no li passaria res, però que en cap cas es mogués de la casa, que podia treballar en els camps però mai sortir d'allà.

Perafita diu que un dia –no sap amb certesa si era el primer d'agost de 1936– es van presentar a casa seva uns milicians, i ella mateixa sortí a rebre'ls. Ells li preguntaren si allà hi vivia el rector de Vilanna i, en contestar-los que sí, li digueren que sortís, que s'havia de presentar al Govern Civil per a unes declaracions. Efectivament, cridà al rector i li digué que havia d'anar amb els milicians. Ella saltà a la porta de casa, i a uns sis o set metres, davant del portal, veié armat a Delfí Sedó Freixes, el qual s'agrupà amb els milicians i marxaren (ell al capdavant). Portaven el rector custodiat. Perafita assegura que no conegué cap altre milicià tret de l'encartat. Més tard es digué per la població que els milicians en qüestió eren del Comitè de Salt.

Li pregunten si al practicar la detenció, ella estava dins de la casa o fora i, en aquest darrer cas, si notà la presència de milicians pels voltants de la casa. Ella respongué que es trobava a dins, i que no havia notat la presència de cap altre milicià. Digué, també, que se l'endugueren a peu, que no veié cap altre cotxe per les rodalies, i que a la carretera el podien tenir amagat en una volta que hi ha de la carretera a la casa, i que hi ha uns dotze minuts de distància caminant. Diu, també, que el domicili està a uns vint-i-cinc minuts de Bescanó, i que entre la població i casa seva hi ha un camí que condueix a Girona. La declarant solament sabia que el rector havia desaparegut, però no va ser fins a l'alliberament que es sabé que estava enterrat al cementiri de Palol. Perafita acaba la seva declaració.

S'emet una diligència de remetre l'ofici a l'alcalde de Bescanó. Aquesta diu: "A la plaça de Girona, a tretze de novembre de mil nou-cents quaranta-dos. El Sr. Jutge disposà remetre un ofici a l'alcalde de Bescanó, reiterant-li el del dia set del corrent per a que es presenti davant aquest jutjat el testimoni Lluís Roure. Allò consignat amb anterioritat ho envio el Sr. Jutge i per a que consti així com el fer-se complimentat ho firma S.S. del que jo, el secretari dono fe. [dues firmes il·legibles]

La cinquena declaració és a càrrec de Josepa Serra Amat, celebrava el mateix dia de l'anterior. Serra té quaranta-vuit anys, és soltera, natural de Bescanó i veïna del mateix poble, del despoblat *mansó* Joan Amat; treballa en les seves labors, mai ha estat processada i sap llegir i escriure. Coneix a l'acusat i sap que formava part del Comitè del poble, perquè la gent ho deia i perquè ella mateixa l'havia vist armat amb un fusell amb diversos components del Comitè pel poble. Com que és soltera, viu amb la seva germana i el seu cunyat al *mansó*. Quan el rector decidí anar a viure amb ells, fou perquè els digué els del

Comitè que els unia un parentesc, i perquè li semblà que en aquells moments seria on més segur estaria. Serra aporta una dada nova: el President del Comitè i un altre membre, els quals acompanyaren el rector fins a la casa, es troben morts en l'actualitat (a data de 13 de novembre de 1942).

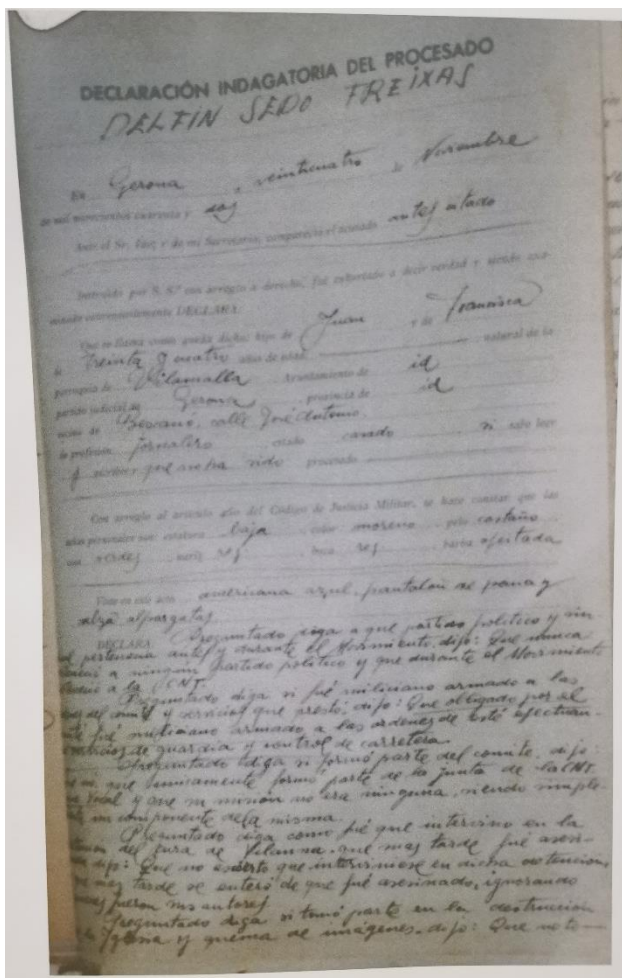
Serra narra els fets de la detenció del rector. Diu que cert dia es presentaren a casa seva uns milicians, preguntant pel rector, i digueren que se l'havien d'endur al Govern Civil. El rector s'arreglà i marxà amb ells. Sortí a la porta i veié a l'acusat, a uns set o vuit metres, i se n'anaren caminant custodiant el rector. En perdre'ls de vista, entrà novament dins la casa, on hi havia la seva neboda Maria Dolors Perafita. La seva germana i el seu cunyat aquell dia no hi eren, ja que en ser dissabte havien anat al mercat de Girona. En practicar la detenció, la declarant es trobava dins la casa, i no va notar la presència de ningú pels voltants. Declara, a més, que la distància fins a Bescanó és d'uns vint minuts, i que existeix un camí que condueix fins a Girona. Comenta que saberen sobre la mort del rector per uns rumors que es deien pel poble, i amb l'alliberament se n'assabentaren que estava enterrat al cementiri de Palol. Finalment, assegura que el milicià armat que estava fora la casa era en Delfi Sedó Freixes.

L'últim dels testimonis que té veu en el judici és el que fou darrerament cridat a declarar: Lluís Roura Bosch. Declara uns dies més tard que els altres: el 21 de novembre. De trenta anys d'edat, casat, natural de Bescanó i veí del mateix poble, resident al carrer Sant Sebastià, número 18. De professió agricultor i mai processat, coneix a l'encartat, i sap que abans del Moviment estava afiliat C.N.T., per haver-lo vist freqüentar el local del sindicat i anar amb ells. Quan aquest va esclatar, fou dels primers en sortir a carrer armat amb un fusell, i que prestà serveis de guàrdies i control de carreteres com a membre integrant del Comitè.

El moment en el qual el Moviment va esclafir, es va fer un pregó al poble, perquè tot aquell que tingués armes les entregués al local del Comitè. Quan el declarant hi anà a entregar l'escopeta, es va trobar amb en Delfi Sedó Freixes, qui s'encarà amb ell i li digué "ara ens veurem les cares", "ja vindré a casa teva a practicar-te un registre", i l'amenaçà volent-lo pegar, però no arribà a fer-ho, perquè els mateixos del Comitè no li ho permeteren. Diversos milicians van anar a casa del declarant a practicar un registre, però l'acusat no hi era; no obstant això, creu que fou ordenat pel mateix encartat. Van practicar molts més registres, i en Delfi Sedó era dels més destacats de la població. Esmenta que més tard, l'acusat marxà voluntàriament al front; però abans, va formar part en la destrucció de l'església i en la crema d'imatges.

Roura assegura que el dia que detingueren el rector a casa la família Perafita, ell estava amagat al bosc el mateix *manso*, i va veure com arribava un cotxe, on hi havia l'acusat, un altre milicià de Bescanó i dos de Salt. A partir d'aquí, la història es repeteix igual que en les declaracions anteriors. Diu que el rector fou assassinat a Palol, i que Sedó era un dels elements més destacats de la població, el qual el considerava capaç de cometre qualsevol abús. Tanca la seva intervenció declarant que l'encartat era molt aficionat a la beguda.

Un cop els declarants han acabat, arriba el torn de la declaració indagatòria del processat. A dia 24 de novembre, tres dies més tard de l'última declaració, pren la paraula l'acusat Delfí Sedó Freixes. Fill de Joan i Francesca, de trenta-quatre anys d'edat, natural de la parròquia de Vilamalla, amb partida judicial de Girona, veí del carrer José Antonio de Bescanó, jornaler com a professió, casat, sap llegir i escriure i mai ha estat processat. D'acord amb l'article 460 del Codi de Justícia Militar es fa constar que els trets personals són: estatura baixa, color morè, cabell castany, ulls verds, nas i boques regulars i barba afaitada. En aquest acte vesteix una americana blava, un pantaló de pana i calça unes espadenyes.

Il·lustració 16. Declaració indagatòria del processat. Autor: Arnau Lladó Sedó. Extret del Consell de Guerra n. 50.279.

En ser aquesta una de les declaracions més rellevants, per no dir la que més, crec convenient redactar-la i mostrar-la de manera més interpretativa:

PREGUNTANT, digui a quin partit polític i sindicat pertanyia abans i durant el Moviment, va dir:

Que mai va pertànyer a cap partit polític, que durant el Moviment va pertànyer a la C.N.T.

PREGUNTANT, digui si fou milicià armat a les ordres del Comitè i quins serveis prestà, va dir:

Que obligat per ell, fou milicià armat a les ordres d'aquest, efectuant guàrdies i control de carreteres.

PREGUNTANT, digui si formà part del Comitè, va dir:

Que únicament formà part de la junta de la C.N.T. local i que la seva missió no era cap, sent simplement un component de la mateixa.

PREGUNTANT, digui si va formar part en la destrucció de l'església i la crema d'imatges, va dir:

Que no formà part en aquests actes.

PREGUNTANT, digui si s'incorporà forçosament o voluntàriament a l'Exèrcit Roig, va dir:

Que en el mes d'abril del 1937, s'hi incorporà voluntàriament.

PREGUNTANT, digui si té alguna cosa més a dir, va dir:

Que durant la dominació marxista no es va significar en cap abús, ni delictes de sang, limitant-se únicament a efectuar el que ja ha manifestat ulteriorment.

El gener del 1943, dos mesos abans de l'afusellament del meu besavi, el tinent encarregat de la defensa de la present causa (tinent provisional d'infanteria) formula les següents declaracions:

- Primera: El processat Delfí Sedó Freixes de 34 anys d'edat, solter (?), jornaler, veí de Bescanó, no va pertànyer a cap partit polític amb anterioritat al Gloriós Moviment Nacional, afiliant-se a la C.N.T. obligatòriament per les circumstàncies, no desenvolupant cap càrrec de responsabilitat, ja que la seva actuació es resumí a

simple vocal, i que la seva missió no era cap, passant completament desapercebut com a simple causant de la injúria *[descodificació dubtosa]*. No va formar part de cap destrucció, com la crema de l'església i els registres domiciliaris. Tampoc va ser causant dels que detingueren i assassinaren més tard al rector de Vilanna, i ignorant qui eren.

- Segona: Els referits fets són constitutius de caritat d'auxili a la rebel·lió.
- Tercera: No concerneix a circumstàncies modificatives de responsabilitat criminal.
- Quarta: Renuncio com a defensor a la pràctica d'aquestes diligències.
- Cinquena: S'ha d'imposar al processat la pena de uns anys de reclusió menor.

Malgrat la presentació d'aquesta causa, el 19 de febrer del 1943 a la Plaça de Girona, es féu ferma la sentència. Aquest deia:

“Reunit el Consell de Guerra de Plaça per a veure i fallar la Causa seguida per procediment sumaríssim contra el processat Delfí Sedó Freixes, de trenta-quatre anys d'edat, fill de Joan i Francesca, natural de Vilamalla i Bescanó (Girona), d'estat casat i d'ofici jornalero.

Tenint en compte les actuacions, oïdes els informes del Fiscal i defensor, així com les manifestacions del processat present en l'acte de la vista i RESULTANT PROVATS, amb el processat d'ideologia i actuació esquerrana amb anterioritat al Moviment, produït aquest actua com a milicià armat a les ordres del Comitè Revolucionari local, de manera molt destacada, intervenint en crema d'esglésies, registres i saquejos. Indicà i acompanyà a elements del Comitè foraster al domicili del rector del poble de Vilanna, entregant-lo una vegada detingut pel processat i els seus acompanyants a aquests, que se l'endugueren i que el mateix dia resultà assassinat, sense que consti la participació personal de l'encartat en aquest fet.

CONSIDERANT: Que els fets relatats són constitutius d'un delictes d'adhesió a la rebel·lió previst i penat en els articles 237 i 238 del Codi de Justícia Militar, del que apareix com a responsable en concepte d'autor processat.

CONSIDERANT: Que el Consell la concurrència de les circumstàncies agreujants que prevenen l'article 173 de l'esmentat Codi, pel que s'entén es procedeix a imposar la pena en la seva màxima gravetat.

CONSIDERANT: Que tota persona criminalment responsable d'un delict ho és també civilment.

VIST: allò disposat en les citades disposicions i en les demés de pertinent obligació.

HEM FALLAT: Que devem condemnar i condemnem al processat **DELFI SEDÓ FREIXES** a la pena de **MORT** i per al seu cas amb les accessòries corresponents i com del temps de presó patida. Pel que fa a responsabilitats civils està disposat a la Llei de Responsabilitats Polítiques.

Així, per aquesta la nostra sentència ho pronunciem, manem i firmem.

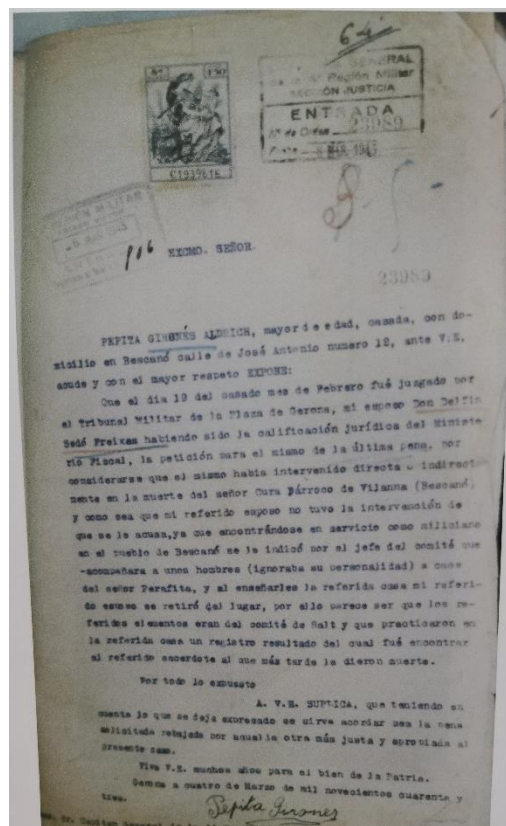
ALTRESSÍ DIEM: Que el Consell, vista l'ordre de 25 de febrer de 1940, proposa a la Superioritat, la commutació de la pena imposada per la de **RECLUSIÓ A PERPETUADA**, per entendre, compresos els fets en la Regla Primera del Grup segon de l'esmentada Ordre.

El 4 de març del 1943, la Pepita Gironès envia un comunicat al Capità General de la 4ª Regió Militar de Barcelona demanant clemència. Diu així:

"EXCMO. SEÑOR,

PEPITA GIRONÈS ALDRICH, major d'edat, casada, amb domicili a Bescanó al carrer de José Antonio número 12, davant Vostè, acudeix i amb el major respecte **EXPOSA:**

Que el dia 19 del passat mes de febrer fou jutjat pel Tribunal Militar de la Plaça de Girona, el meu espòs Delfí Sedó Freixes, havent estat la qualificació jurídica del Ministeri Fiscal, la petició per al mateix de l'última pena, per considerar-se que el mateix havia intervingut directa o indirectament en la mort del senyor rector de Vilanova (Bescanó) i com sigui referit que el meu estimat espòs no tingué la intervenció de què se l'acusa, ja que trobant-se de servei com a milicià en el poble de Bescanó se l'indicà pel cap del Comitè que acompanyés a

Il·lustració 17. Comunicat de clemència de Pepita Gironès Aldrich. Autor: Arnau Lladó Sedó. Extret del Consell de Guerra n. 50.279.

uns homes (ignorava la seva personalitat) a casa del senyor Perafita, i a l'ensenyar-los la referida casa, el meu espòs es retirà del lloc, per això sembla ser que els referits elements eren del Comitè de Salt i que practicaren en la referida casa un registre resultat del qual va ser trobar el sacerdot al que més tard mataren.

Per tot això exposat

A VOSTÈ SUPLICO, que tenint en compte el que es deixa expressat es serveixi acordar sigui la pena sol·licitada rebaixada per aquella més justa i apropiada al present cas.

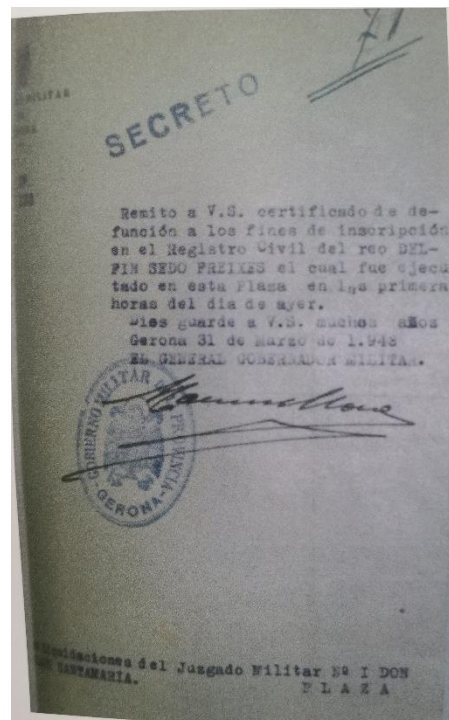
Visqui Vostè molts anys per al bé de la Pàtria.

Girona a quatre de març de mil nou-cents quaranta-tres.

Uns dies més tard, el 8 de març del 1943, a Barcelona, s'adjuntava a l'Auditoria de Guerra de la 4ª Regió Militar la Instància promoguda a favor del condemnat a l'última pena, DELFÍ SEDÓ FREIXES, als efectes procedents. L'adjuntava el coronel en cap de la secció, de la Capitania General de la 4ª Regió Militar (secció judicial).

El 24 del mateix mes s'aprova la sentència per la qual es condemna a la pena de mort al processat DELFÍ SEDÓ FREIXES. Aquesta manifesta que es serveixi el Jutjat Militar efectuar les diligències de l'execució en les primeres hores del matí del pròxim dia TRENTA de l'actual, donant compte al Capità General –autor del comunicat– una vegada realitzades.

L'últim escrit del qual se'n té constància és del dia abans de l'afusellament, el 29 de març. Del dit comunicat només se'n conserva l'últim full –es desconeix la procedència de la primera part–, el qual diu que la Guàrdia Civil haurà de fer entrega de l'acusat, i que el cap de dita força és portador de l'expedient de l'ordre d'excarceració. L'escriu el General Governador Militar, i justifica el rebut amb urgència d'aquest escrit.

Il·lustració 18. Informe del 31 de març del 1943, l'endemà de l'afusellament d'en Delfi Sedó Freixes. Autor: Arnau Lladó Sedó. Extret del Consell de Guerra n. 50.279.

Aquest és l'últim comunicat que es té abans de la mort del meu besavi. Tots els que vénen després han estat realitzats un cop s'ha procedit a l'execució. Un informe de caràcter "secret" remet al Jutjat Militar un certificat de defunció a fi d'inscripció en el Registre Civil del reu DELFÍ SEDÓ FREIXES, el qual fou executat a la Plaça de Girona en les primeres hores del dia d'ahir. Per tant, l'escrit aquest data de l'endemà de l'execució: 31 de març, i és escrit pel General Governador Militar. El 13 d'abril del 1943 s'emmet el certificat en extracte de l'acte de defunció del meu besavi.

4.3. Cartes: l'origen literari del projecte

Arribats a aquest punt, va essent hora de comentar quin és l'origen i el disseny d'aquest especial projecte escriptural. A l'hora d'escollir la temàtica de què tractar el Treball Final de Grau, la gent, o bé ho sol tenir molt clar des d'un bon inici o bé dubta sobre el tema en qüestió. Per sort, jo em trobava dins el primer grup de persones. Recordo que a 2ⁿ de carrera, en una de les classes de l'assignatura de Literatura catalana: de la postguerra a la modernitat, el professor ens parlà sobre literatura dels camps de concentració –en concret, de la novel·la del manresà Joaquim Amat-Piniella *K.L. Reich*– i de l'exili. Evoco el record d'anar a trobar el professor un cop la classe va finalitzar, i li vaig comentar que el que havia explicat m'havia servit d'inspiració per a un esbós de treball de final de grau, el qual s'havia d'acabar de croquisar.

Recordo exposar-li acuradament que a casa guardàvem, dins una cartera olivàcia que havia confeccionat el meu avi, un conjunt de missives que s'havien cartejat els meus besavis, i que tenia l'ànim de realitzar l'escriptura d'una novel·la, posant-me a la pell dels artífexs de les cartes i narrar les vivències d'aquell temps

Il·lustració 19. Recull de cartes enviades per en Delfí i la Pepita entre el 1938 i el 1945. Autor: Arnau Lladó Sedó

bel·ligerant. Transcriure les cartes i introduir-les a la novel·leta era un dels propòsits que tenia. El professor en qüestió va resultar ser el director d'aquest treball, el qual m'ha ajudat en l'orientació i en l'estructuració.

El conjunt consta d'un grapat de 30 cartes, datades d'entre el 16 de desembre del 1938 –quan el meu besavi encara estava al front– fins el 12 de gener del 1943. Sabem que hi ha moltes cartes de les quals se'n desconeix el parador, i sabem de la seva existència perquè veiem com es mencionen en diverses cartes i no apareixen. Per a ser exactes, l'agrupació de cartes consta d'un nombre de 33 documents: 30 de les quals ens interessen i són les que es van enviar recíprocament, 1 que és un certificat d'una transferència bancària, 1 que envià en Joaquim Gironès (germà de la Pepita) al fill gran del matrimoni, en Rafel, des de Palma, l'any 1945, i el llibre de família. El primer que vaig realitzar fou ordenar-les totes cronològicament, ja que, com a resultat del llarg dels anys d'usar-les com a consultes ocioses, s'havien anat desordenant gradualment. De les 30 cartes, 7 són escrites per en Delfí (1 enviada des del front i 6, des de les diverses presons). Les altres 23 són escrites des de Bescanó per la Pepita, i la majoria d'elles són targetes postals, enviades a San Marcos i a Oviedo. Malgrat aquestes 23, dues són escrites pel pare de la Pepita, en Joan Gironès Ventura. Així doncs, la Pepita en va escriure 21 del total.

Llegint i estudiant les cartes, vaig veure que al dors d'una carta escrita el 28 de maig del 1942, en Delfí havia començat a redactar un fragment de què seria la seva última carta: el dia 16 de gener del 1943. L'última carta de la qual se'n té constància i que es guarda físicament data de 4 dies abans, del dia 12, però per alguna raó que es desconeix, en Delfí va començar a redactar la del dia 16, deixant-la d'escriure al cap d'unes línies. La missiva que mai fou escrita diu així:

Salt, 16 de enero de 1943

El 16 de enero me procesaron el artículo 2-37 y 38, que es la pena de 30 años de pena de muerte, esto es el primer golpe que te dan.

Aquell dia li comunicaren l'andana final del seu trajecte judicial, de la seva lluita antifeixista. Per a fer un recompte més ordenat, he volgut fer una taula on es mostrin les procedències de totes les cartes:

	Delfí	Pepita
Front	1 carta	0 cartes
San Marcos (Lleó)	0 cartes	4 cartes (+2 del seu pare)
“La Vidriera” (Avilés)	0 cartes	2 cartes
Presó Provincial d'Oviedo	0 cartes	11 cartes
Presons de Girona i Salt	6 cartes	4 cartes

Taula 1. Nombre de cartes enviades.

Moltes de les cartes que es van enviar –per no dir totes– estaven sota el domini de la implacable censura. A la majoria d’elles hi figura un segellat assegurant que la carta ha estat revisada i ha passat per la censura militar; una censura per res del món necessària, perquè el contingut de les cartes no sobreixia de la línia marcada. Així doncs, tenim una possible hipòtesi sobre la desaparició d’un conjunt de cartes que foren enviades i que no tenim físicament.

Val a dir que el contingut que mostren els escrits cartejats no són d’un gran interès narratiu, ja que el seu contingut és força buit i parlen molt del dia a dia. No obstant això, aquest és un dels punts que em va cridar més l’atenció a l’hora de llegir-les: m’interessaven que mostressin i expressessin les emocions i els sentiments que els afloraven a flor de pell, sobre les coses més mundanes que poden existir. Temes com, per exemple, com els havia anat el dia, si havien estat malalts, com estaven els nens i la família... Res era més important que intentar viure la quotidianitat que no podies experimentar en persona, en aquest cas, mitjançant el llapis o el bolígraf i un tros de paper. Estaven carregades de sentimentalisme, però, sobretot, d’esperança: era l’únic que els mantenia vius i fermes (un, per sobreviure a la malastruga experiència penitenciària; l’altra, per subsistir la penúria i la misèria amb dos fills petits a càrrec).

Em va omplir de goig quan vaig veure que una carta escrita del puny i lletra d’en Delfí, datada de l’11 d’agost del 1942, a terres gironines, hi havia dibuixos bigarradament pintats. Una flor, un ocell que subjectava una carta amb el bec i un gerro ple de flors són les tres i úniques il·lustracions que podem trobar en aquest recull. El significat que amaguen els dibuixos no és possible desxifrar-ho, ja que la carta està incompleta. Tanmateix, comenta que els seus sentiments envers ella són pensaments d’ocell. Una metàfora preciosa que expressa que els sentiments persisteixen encara que les dues persones estiguin distanciades.

No tot eren cartes narrant el seu dia a dia i les seves penes i disgustos. El 26 de març del 1942, en Delfí enviava una missiva on hi havia escrit el poema “In memoriam” del poeta Luís Hernández Alfonso, que va escriure durant el seu captiveri a la presó de Granada, la nit del 26 al 27 de maig del 1933, en record a la seva filla primogènita morta a Madrid. Una mostra d’amor que va enviar en Delfí a la seva esposa on mostrava els seus sentiments de tristesa, desconsol i aflicció.

Les accions de la puixant censura anteriorment comentada o, potser, la poca cura que es tingué en ocasions pel que fa a la custòdia del material, feu que se’n perdés. Faig referència a una carta enviada per la Pepita el dia 16 del 1942 (se’n desconeix el mes, però per l’any se sap que en Delfí ja estava a la presó gironina o saltenca), la qual adjuntava

unes fotos al dors de la carta per al seu marit; fotos de les quals no sabem de qui eren. També és un fet curiós veure que hi ha targetes postals de la Pepita on s'aprecia que la cal·ligrafia no era la seva i era distinta de la de les altres cartes. Segurament devia demanar a algun veí/veïna o familiar que li escrivís la dita targeta postal.

Realment, aquestes cartes representen un petit tresor familiar; m'atreviria a dir que inclús és el tresor que més ben salvaguardat tenim a casa. La meva mare, impulsora de la memòria històrica dels meus besavis, tenia aquestes cartes com una joia familiar, les quals s'havien de conservar; així doncs, crec que seria molt egoista per part meva que no compartís part d'aquesta història en aquest treball. Per això he decidit que a l'annex hi adjuntaré un conjunt de cartes transcrites perquè qualsevulla les pugui llegir i gaudir, i pugui fer-se a la idea de tot el que he estat narrant durant el llarg del treball.

5. *De bello. Muy apreciado esposo. una novela històrica*

Sempre he tingut en gran honra i admiració totes aquelles persones que s'han aventurat a escriure una obra narrativa basada en la historicitat (una novel·la breu, una novel·la extensa; ambdues són meritòries): la dedicació, el sacrifici, el treball documental i la cerca informativa són uns grans pilars que moltes vegades passen desapercebuts.

Així doncs, i tal com he comentat en apartats passats, aquesta és la meva primera sensibilització, el meu primer contacte, amb el món de l'escriptura prosaica. Després d'escriure una sèrie de relats, *De bello* és el meu primer intent seriós i meticulós d'una obra publicable. Trobo que és gentil iniciar aquest apartat amb una breu sinopsi de la novel·la, la qual permeti situar al lector d'aquest treball en una càlida tessitura que li atorgui un mínim pensament sobre el tema del qual es parla.

En Delfí Sedó és un home d'una trentena d'anys empresonat al Camp de Concentració de San Marcos (Lleó), degut als seus antecedents esquerrans i l'acusació de veure's implicat en un assassinat d'un rector (entre altres esdeveniments) durant la Guerra Civil espanyola. La història manté un fil narratiu lligat amb la seva muller, la Josefa "Pepita" Gironès (amb la qual comparteixen dos fills de pocs anys d'edat), a través d'unes cartes que s'enviaren periòdicament. El discurs narrarà la vida quotidiana d'en Delfí al camp i a les diferents presons a les quals serà traslladat, les pèssimes condicions en les quals malviu, la vida allà dins, les amistats que teixirà... i la rutinària vida de la Pepita al poble, on haurà de tirar endavant tota sola la vida dels seus fills amb l'ajut dels seus

pares i germans, aguantar les mirades dels veïns i veïnes i subsistir les adversitats que li suposen entrebancs. Al cap i a la fi, una història de superació i supervivència on l'amor és el que mantindrà viva la flama de l'esperança per a poder retrobar-se i abraçar-se novament.

La idea de la novel·la va sorgir al rellegir les cartes que es van enviar i el seu contingut: tota la història que aquestes amagaven i el suc que se'n podia espremer em va motivar a endinsar-me en aquest projecte. L'obra està estructurada en una sèrie de capítols –tots ells d'extensió breu– intercalats cadascun, essent primer un d'en Delfí i, seguidament, un de la Pepita, denotant l'efecte de les cartes. La història està narrada en primera persona, situant-nos en la pell d'ambdós personatges del matrimoni; d'aquesta manera s'ofereix una focalització al lector que el permet descobrir el dia a dia del narrador del capítol. Situats en l'inici d'una dolorosa postguerra, en Delfí (des de les presons) i la Pepita (des de la rereguarda) ens aniran explicant el seu dia a dia i les adversitats que han de superar. Cada capítol conté una de les 30 missives, com no podria ser d'altra manera, introduint-les així a la trama i a la vida dels protagonistes.

D'aquesta manera, *De bello* es presenta com una novel·la epistolar i narrativament descriptiva, que relata un conjunt de històries individuals que conformen un ideari col·lectiu. El seu plantejament dialèctic està pensat de tal manera perquè evoqui aquesta sensació recíproca d'enviar i rebre cartes. L'ús d'aquest gènere epistolar ha permès narrar el dia a dia quotidià dels protagonistes i comentar les seves pors i sensacions. La memòria i la història són eixos fonamentals dels capítols, que es veuen abraçats per la natura i per Bescanó. L'eix principal d'aquesta novel·la, però, és l'esperança dels dos protagonistes, però també la por, la incertesa, l'ambigüïtat del que succeirà; és una novel·la fosca, on àmpliament s'hi percep tota una escala mediocrement grisenca que modifica el tarannà dels capítols. Alguns més durs, altres més poètics i bells, més nítids; la qüestió és que, tal i com era aquella època, la felicitat no s'hi pot veure habituada. M'he volgut apartar i desdir, també, de l'arquetípic confrontament entre dos homes, i he anat a l'extrem oposat: mostrar una amistat sincera i sana entre dos presoners. L'amistat engendrada per en Delfí i en Fidel constitueix un nexa d'unió i fortalesa que els permet sobreviure la vida a les presons.

No deixa de ser un compendi d'un univers conegut, perquè ens n'han parlat o n'hem llegit sovint, alhora que desconegut. Hi ha tantes històries indesxifrables i tantes que han quedat codificades i que mai recuperarem... Malauradament, la novel·la està escrita des d'una llastimosa memòria col·lectiva minsa, la qual m'hagués agradat haver-la pogut veure ampliada, però els testimonis vius de l'època escassegen. No obstant això, literatura,

història i memòria acaben bastint una novel·la històrica barrejada amb partícules fictícies en què es combinen els detalls i els secrets d'una avorrida quotidianitat amb els records dels temps passats.

La brevetat dels capítols cal justificar-la de manera adequada, ja que està feta expressament en contrast amb el llenguatge emprat a l'obra. Des d'un primer moment tenia clar que volia que els capítols fossin d'extensió curta, ja que d'aquesta forma s'amenitza la seva lectura i es fa menys carregosa. Sempre he estat un lector a qui mai li han acabat de convèncer les novel·les extenses i encara menys els capítols llarguíssims, així que un dels objectius que tenia era el de fer-los d'una extensió breu, on el lector no es cansés de llegir-los, però molt potents, amb un poder lingüístic descomunal, que suposés gairebé un exercici idiomàtic. El llenguatge també tenia molt clar que volia que esdevingués poètic i eloqüent, de difícil comprensió. Aquest fet es contraposa amb la versemblança de la trama, ja que el llenguatge narrat és molt diferent al de les cartes i, com a conseqüència, al que s'usava en aquell temps. Però he preferit centrar-me en l'aspecte simbòlic, representant el llenguatge com a forma d'expressió per a presentar al lector les dificultats de l'època i les complicacions per a seguir endavant. Un aspecte molt important amb el qual vaig estar deliberant força era el fet d'utilitzar paraules poc freqüents en el nostre vocabulari: volia fer reeixir mots i vocables que han quedat marginats i en l'oblit, que passen desapercebuts per a una gran part de la població perquè resulten massa cultes a oïdes del parlant, oferint-los una segona vida i una oportunitat al lector perquè els conegui i s'hi familiaritzi. També té una finalitat –secundària– de diccionari. És una novel·leta amb un fort caràcter reivindicatiu dels mots que usualment són menyspreats per la seva idiosincràsia culta, i amb ella he volgut brindar-los un espai, un escenari on poder-se lluir. Conformar, a més, un petit diccionari de la vida bucòlica, ja que està replet de vocabulari propi del món rural. Òbviament resultarà una difícil lectura per als aventurats a llegir-la, però a peu de pàgina podran gaudir d'un sinònim que els relativitzarà la seva descodificació.

Les descripcions són una de les parts fonamentals del llibre. Tot el que veu i viu en Delfí, cada racó que percep, està narrat detalladament perquè el lector creï una imatge de l'indret que s'adeqüi al que s'intenta expressar i reflectir. Malgrat les descripcions carceràries, vaig voler fer palès la rellevància que tenien les descripcions dels tocoms de Bescanó. En els capítols de la Pepita s'hi poden llegir unes delectables exposicions sobre el paisatge que rodeja el poble, els boscos, els carrers, els edificis, la gent, els paratges naturals... Una reconstrucció del poble ara fa vuitanta anys era el que tenia al cap per a mostrar el pas del temps en ell i com aquest ha anat canviant, modernitzant-se, i com eren els carrers per on actualment circulem i els quals havien transitat desenes de vegades els

nostres avantpassats. Es descriuen indrets singulars i personals del poble, els quals el lector que hi estigui avesat els pugui reconèixer i reconstruir a la seva ment la imatge que intento mostrar; indrets avui dia desapareguts ja, com el cinema Unió o la sala Paradell.

La història està basada en uns fets verídics i catalogats documentalment, però, com moltes de les novel·les històriques, no tot el que es narra va succeir. Les vivències del meu besavi a les presons o la majoria de les converses que va mantenir la meva besàvia amb gent del poble han estat extrapolades a partir de fragments de cartes. Malauradament, ni jo ni cap persona del meu entorn va estar allà per a ser-ne testimoni, així que molts fets que es narren formen part de la ficció, esdevenint així en fets merament fantàstics i inventats. No obstant això, aquests fets es mantenen fidels a la trama i a la història de les cartes que, al cap i a la fi, són el que marca el fil argumental.

Des de sempre m'han interessat totes aquelles novel·les i relats que continguessin una gran simbologia en les seves línies. Així ha estat com he volgut carregar la meva novel·la, també, d'una gran simbologia i de petits homenatges a escriptors i a gent rellevant. Un exemple d'això serien els germans Zutano: representen i homenatgen a totes aquelles persones represaliades per la guerra i la postguerra, a tots els soldats caiguts i a les seves famílies, al·ludint a tots aquells de qui se n'ignora el nom, persones determinades de les quals el nom es vol mantenir en l'anonimat a causa del gran nombre de gent que representa aquest col·lectiu. Estan representats en una parella de germans que revelen les dues cares de l'època: el positivisme, lligat amb l'esperança, i el negativisme, que abraça la decadència i el victimisme. Les víctimes d'aquella època solien estar caracteritzades per un d'aquests dos tarannàs, per això ho he volgut representar amb la parella de germans, perquè, tot i estar separats pel que fa al pensament, els uneix el lligam de germanor i de patiment. A la societat d'inicis de la postguerra predominava aquest caràcter negatiu, on tot semblava que estigués ensorrat i es veien a venir que la terra els engolia. Era comunament normal aquest pensament: la gent sortia d'una guerra la qual havien estat derrotats, i el sentiment de frustració i la feréstega per a un futur insòlit i esdevenidor els colpia de males maneres. D'altra banda, més rarament, hi havia una sèrie de gent que n'havia sortit més esperançada i amb ganes d'aixecar un país sota la mà dura d'una dictadura, la qual no es rendia i no es volia deixar vèncer ni tòrcer per segona vegada.

Hi ha altres personalitats que també es veuen integrades dins el repertori novel·lístic de personatges. No podia faltar una menció especial a Federico García Lorca –el qual va ser terriblement afusellat i llençat com escòria a una fossa–, un dels majors escriptors dels quals ha gaudit aquest país i que va patir més la repressió feixista. La seva figura es veu personificada en un moment per mitjà d'un personatge que porta el seu nom

i se'l caracteritza com un poeta que, com el protagonista, es troba engarjolat en una de les presons espanyoles. Una tímida menció a Serafi Pitarra també es deixa entreveure: la podem observar en un capítol quan en Delfí narra històries els seus companys de cel·la, al·ludint a la seva obra titulada *Cuentos de la vora del foch*. És una metàfora on les històries que s'explicaran (tals com perquè van detenir en Delfí) faran referència als *contes* i *Vora del foch* al·ludirà a la presó i a la semblança que aquesta té a l'infern per les experiències viscudes allí dins. No obstant això, el llenguatge adjectival emprat també és un altre vergonyós homenatge a Josep Pla, mestre del text descriptiu i de l'art de la ploma i la paraula.

El matrimoni format per en Delfí i la Pepita constitueix el principal protagonista de l'obra. Cal remarcar que, com tots els relats, els personatges secundaris ocupen un gran pes dins la trama i ofereixen perspectives temàtiques de gran interès i molt rellevants. A continuació em dispo a fer un anàlisi psicològic dels personatges més distingits, per a poder tenir per escrit tota una especificació i exposició d'aquests:

- **Delfí Sedó:** principal protagonista de l'obra. Home d'ideologia esquerrana que combaté al front amb l'Exèrcit Popular. És detingut i empresonat per veure's suposadament involucrat en l'assassinat del rector de la parròquia de Vilanna. Veïns del poble el delaten i el titllen d'una greu figura que sembla el caos i la por formant part de les milícies antifeixistes que formen els comitès republicans locals. És traslladat al Camp de Concentració de San Marcos, a Lleó, i d'allà serà traspassat a diferents centres penitenciaris d'arreu del territori espanyol (Avilés, Oviedo, Girona i Salt). És narrat com un home protector, laboriós, de fermes ideals, enamorat de la pàtria i de bon cor. El sentiment esperançador i les ganes de retrobar-se amb la seva família és el que caracteritzen aquest pres que en certs moments sembla que se li hagi esfumat la flama de la fe en la supervivència. Tot això es veu reflectit a les cartes que li escriu a la seva dona. Un home que no es rendeix però que a vegades la incertesa de saber si l'endemà estarà viu i l'espera d'un judici just el debiliten. Dins aquest infernal avern al qual es troba sotmès, recórrer al bosc per a representar escenes de bonança i quietud.
- **Pepita Gironès:** juntament amb el seu marit, acaparen el protagonisme de la novel·la. És una dona astutament forta i tenaç, a qui se li cau el món a sobre quan de sobte es troba sola amb dues criatures i no dona l'abast per a la seva supervivència. Té un caràcter que rau la bipolaritat: d'una banda és extremadament forta que viure les conjuntures que li depara la vida amb el seu

cònjuge empresonat, treballant incansablement (quan hi ha feina) i suportant crítiques populars i dures situacions familiars; d'altra banda, la seva debilitat pel que fa al vi la torna malauradament fluixa davant una vida que no li posa fàcil. Igual que a en Delfí, per a ella la natura simbolitza pau, serenitat i placidesa.

- **Fidel:** asturià que acompanya a en Delfí per les seves rutes carceràries. Conformava, en part, la consciència del protagonista. És l'alter ego del meu avi; és a dir, el fill petit del matrimoni protagonista, en Delfí. El nom del meu avi sempre va dur confusió, ja que el batejaren com a Delfí però l'inscrivieren al registre civil com a Fidel. Així doncs, aquest personatge acompanya a en Delfí per les seves penúries i conversa amb ell, utòpicament com no va poder fer el seu fill, qui pràcticament no pogué conèixer-lo mai. El nom d'aquest personatge està creat a partir d'un anagrama del nom de Delfí, la qual cosa significa que és una al·legoria del meu avi i que el personatge forma part interna del protagonista.

- **Trumfa:** aquest personatge és una caracterització d'una dona real, coetània dels protagonistes. No se'n té gaire informació, tret que la titllaven de bruixa: la bruixa de Bescanó. "A cada poble n'hi ha una, i ella és la de Bescanó". Dona de figura prima, vestida amb robes negres, esquerra però intel·lectualment experta en la societat. És un homenatge a totes aquelles dones sàvies, coneixedores de la naturalesa, guiades per la raó i dotades d'un enteniment sobrehumà de la vida, que menysprearen i categoritzaren erròniament de bruixes, perseguint-les i cremant-les. Esdevindrà un personatge essencial en la vida de la Pepita, qui li trencarà esquemes i mostrarà que no s'ha de jutjar a la gent per prejudicis ni deixar-se endur per rumors populars que corrien pel poble.

- **Joan Gironès:** pare de la Pepita i sogre d'en Delfí. Se'ns presenta a l'inici de la novel·la com un senyor bonhomí, de gentil cor, qui cuida dels nets amb amor, però veurem com dins seu amaga una tènica figura rude d'un home aspre, cruel i pervers, a qui la beguda (igual que la seva filla) el transforma àvidament en bergant malfactor.

- **Guàrdia Juan Vidal:** futur aviador professional base que és reclutat per l'exèrcit franquista perquè piloti per a ells. La seva estada a la presó es veurà afectada per una relació de companyerisme que establirà amb en Delfí. Vidal és un home a qui la política no li ha interessat mai, però les atrocitats dels feixistes li remouen les

entranyes, així que treballar per a ells no és de bon grat, però es veu lligat de mans i peus i no s'hi pot negar. Aquest jove base de bon cor ajudarà a en Delfi amb certes situacions i li facilitarà la vida dins el camp.

És una obra que presenta pocs personatges principals, però amb un poder de transcendència brutal. Conté, a més, tota una sèrie de personatges sense gaire expansió, on tan sols són per a reproduir petits paradigmes socials de l'època: en Fandilla (propietari d'edificis i adinerat), l'Agustín (anarquista de les presons), els germans Zutano (arquetip del pensament de les víctimes d'aquell temps)... Al ser una novel·la històrica no hi podien faltar personatges amb un passat important, així és que també hi apareixen esmentats, tals com el comte Berenguer o el poeta Miquel de Palol. Constitueixen una bombolla de personatges que deixaren empremta al poble: els germans de la Pepita, en Frigolé, el Sr. Morató, l'avi "Casalets", en Fandilla, en Pepet de la burra, la Trumfa, els qui acusaren a en Delfi, en Miquel Rubio, l'Esteve Seben, el rector de Vilanna...

També es forja un altre grup de personatges, en honor a tots aquells qui m'han donat suport. Amics i familiars han donat nom a cadascun d'aquests, els quals es veuen esmentats i reflectits a la novel·la. Així doncs, el guàrdia Juan Vidal és el personatge honorífic de la meua parella, en Jeroni Vilà el del meu pare, la Manela Riera el de la meua mare, en Climent Muntades el de la meua àvia, la Dolors Pujolràs el del meu germà, en Salvi Boix, en Quico Pedra, etc. els dels meus amics... En definitiva, la novel·la inclou noms verídics de personatges bescononins que van existir, figures il·lustres històriques que van deixar empremta en el món literari i personatges que representen honoríficament el meu cercle vital.

El simbolisme apareix com una de les forces més vivaç dins l'obra, les quals es mostren al llarg dels capítols però en especial al somni d'en Delfi. Els elements com la pobresa, la penúria i l'alcoholisme són alguns dels elements que s'interpreten quan aquests apareixen en escena. No obstant aquests, n'hi ha tota una sèrie que engendra un simbolisme poderosíssim i dota la novel·la d'excelsitud. Els animals acaparen gran part d'aquesta simbologia: el gos, representa la bonança alhora que la feredat, atribuïble al pare de la Pepita, un home que a l'inici se'ns mostra de molt bon cor però que després s'acaba desemmascarant el seu verdader rostre: una bèstia salvatge; els llops, apareixen al somni d'en Delfi, i simbolitzen tots els guàrdies feixistes que es troba a les presons; la guineu, un animal curiós i astut, forma part de la fauna bosquetana i conviu amb els llops però és diferent a ells, representa el pilot Juan Vidal; el mussol, representa la nocturnitat i, en conseqüència, el personatge de la Trumfa, aquest animal apareixerà en escenes de nit

i on figuri la bruixa, on calguin decisions importants i sàvies, i les aus, un ocells migratoris que representaran la llibertat i les ànsies de volar dels protagonistes, alguns exemples seran l'oreneta —en el cas de la Pepita— o la gavina —en el d'en Delfí—, juntament amb els boscos, representaran Bescanó i els seus indrets, els quals estan replets de refilets i cants plumífers. El bosc esdevindrà un personatge més, simbolitzant la vida i el caos interior del matrimoni, allà on són feliços i lliures de patiment. La descripció de la flora i la fauna que la vitalitza són claus a l'hora de comprendre el perquè és tan important per a ells.

D'altra banda, tenim uns altres elements que tenen un pes simbòlic potent. El vi és un dels fils que argumenta la vida de la protagonista, el seu company de vida, el que l'acompanya en les bones i males situacions —predominant en aquestes darreres. És el detonant de molts dels seus problemes i el que la durà en un excés de deixadesa i a experimentar situacions desagradables. Pel que fa al pa, sabem que era dels pocs aliments que feien subsistir a la població (juntament amb la farina); així doncs, podríem catalogarlo com a la salvació dels veïns i veïnes. La majoria de vegades, rosegons d'aquests amarats en aigua. No obviem, tampoc, la relació veterotestamentària que guarden aquests dos elements. Sabem, per les històries que es narren a la Bíblia, que a l'últim sopar Jesucrist va dir els seus apòstols que el vi era la seva sang i el pa el seu cos. Tanmateix, veiem reflectit a l'obra aquesta extrapolació: el vi és una al·legoria de la sang, la qual nodreix les venes de les dones amb els records dels seus dissortats marits. L'excés de sang i vi ix de manera igualitària al llarg de la novel·la. Sempre que el vi surt a escena, la sang i les desgràcies hi són presents, formant així una espècie de relació simbiòtica; l'esmentada aparició del vi és una condició *sine qua non* perquè aparegui la sang i les desgràcies que comporta. El pa també condueix a una al·legoria, en aquest cas, a la dels cossos erms i esquelètics de la gent. Els rosegons de pa sec i dur estableixen un paral·lelisme amb els cossos dels veïns, d'igual matèria.

Pretén ser una petita guia local mediambiental, on s'esmenta tota la fauna que habita els indrets bescanonins i la flora que els rodeja. El conjunt d'aus esmentades, mamífers i altres bestioles són transcendents per a dotar la novel·leta de poder ecològic i demostrar la importància que aquesta tenia a la societat d'abans i que malauradament cada dia s'està perdent més. Vol donar a conèixer l'indret que ens rodeja i que aflorava ens diversos llocs del poble.

És una novel·la on el drama hi és present en tot moment, una tragèdia viva. Els tocs humorístics i còmics no hi predominen en cap moment, ja que en aquell temps, tot i que la comèdia servia per a vitalitzar les vides, no era gaire present a la vida dels ciutadans.

Així doncs, és una novel·la marcada per la grisor, una borrasca immarcescible que marcarà la vida dels protagonistes des de l'inici fins al final, on cada cop anirà decaient.

Els títols expressen molt més del que representen; així és com el mateix títol que dona nom a la novel·la, *De bello*, significa 'sobre la guerra', i és un homenatge als grans clàssics de la literatura: *De rerum natura*, de Lucreci; *De ars amatoria*, d'Ovidi; *De re publica*, de Ciceró; *De anima*, d'Aristòtil... Tots ells representen grans peces de la literatura universal, i amb el títol escollit emprenc així una petita dedicatòria. El subtítol que encapçala la portada, *Muy apreciado esposo*, és significatiu a escala personal, ja que és el vers amb el qual la Pepita iniciava sempre les seves cartes, assenyalant des d'un bon començament la perspectiva feminista de l'obra.

Està marcada, com he comentat abans, per un conjunt de capítols que narren la vida quotidiana dels protagonistes, tots ells força semblants, dins de tot. Malgrat això, voldria fer èmfasi en dos capítols que, per a mi, tenen una transcendència insòlita. El primer d'ells narra els fets d'un dia deplorable per a la protagonista, la qual patirà una violació masculina per part del seu pare ebri. Des de l'inici del capítol ja se situa a l'autor a una atmosfera grisa, trista, que acabarà conduint la situació al final fatídic. També, es mostra molta simbologia que emmarca la situació: des del cant d'un pit-roig i uns rajos de sol entre l'opacitat fins a les similituds del pare amb una bèstia canina, passant pel nomenament de figures com bruixes, lladres i pidolaires. El darrer d'aquests capítols consisteix en l'últim de la novel·la. Aquest es basa, principalment, en l'afusellament del protagonista a la plaça de Girona (actual Plaça del Vi). L'extrema narració i descripció dels fets des que el lleven de matinada fins a l'últim tret són escenes escrites en aquest capítol d'especial intensitat sentimental.

Voldria destacar també la importància que prenen els títols de cada capítol. En concret, cada un està marcat i nomenat per un refrany popular meteorològic i per una emoció diferent, la qual marca el tarannà d'aquell episodi, de la situació que viu el protagonista. Així doncs, ambdós conceptes indiquen la idiosincràsia que prendrà el capítol, lligant dos fenòmens que s'han emprat successivament al llarg del folklore.

Parlar sobre la Guerra Civil espanyola no implica només narrar els fets viscuts pels soldats i les seves experiències bèl·liques; des del meu punt de vista, enclou parlar també de com aquesta va afectar els pobles, a la societat rural, a les veïnes i veïns que vivien, però, sobretot, el que m'interessava i he intentat mostrar i exposar amb l'escriptura d'aquesta obra és una visió feminista: com les dones i mullers de represaliats van aconseguir tirar endavant una família amb les dificultats que significava en aquella època laborar per a una dona, sola (o viuda), amb criatures a càrrec, aguantant les

puixants mirades i crítiques de la població perquè el marit era un *roig* i estava empresonat. La visió feminista que adopta l'obra és del tot sorprenent, on he intentat que el lector es posi a la pell de la protagonista, intentant entendre el perquè de molts dels seus comportaments i les seves delicades descripcions sobre el paisatge que la rodeja —l'única cosa bella que li queda. Així doncs, es veu inspirada per aquesta focalització en els personatges femenins; sobretot en la protagonista, però també en un personatge prejutjat i menyspreat: la Trumfa.

6. Conclusions

“Les lleis callen quan les armes parlen”²⁴. Mai havia estat tant d'acord amb el retòric prosista Ciceró. Amb l'aixecament militar del 1936 i fins que la Guerra Civil cessà i s'acabà imposant el règim autoritari feixista, les armes prengueren el control total dels carrers, viles i ciutats. La dictadura franquista aconseguí imposar les seves pròpies lleis jugant a favor seu, fent que els fusells governessin el pensament dels ciutadans i impregnant de paorós terror els misers ossos dels civils.

És gràcies a documentals, pel·lícules, articles i llibres que hem pogut saber la història narrada de milers de persones que patiren la dura guerra i la posterior era. A tots ells els devem un respecte i una dignitat inqüestionable, una petita mostra de distinció íntegrament meritòria; per aquest motiu, governs autonòmics i estatals es veuen amb l'obligació i els hem de recordar que tenen el deure i el compromís d'honorar la vida d'aquests éssers (no només els qui batallaren i foren víctimes bèl·liques, sinó també els familiars que patiren el règim) que els va tocar alenar un destí que no era el seu. És cert que es va tardar a començar a treballar en la memòria històrica una vegada es dugué a terme la Transició, però les víctimes i els familiars de les víctimes han pogut exercir justícia al cap de molts anys

Il·lustració 20. Monument en honor als represaliats del franquisme de Bescanó. Autor: Arnau Lladó.

²⁴ Cita de Ciceró, escriptor, orador i polític romà (106 – 43 a.C.).

lluitant contra el seu passat. Fer pedagogia d'aquests temes fa recordar les penúries que passaren quantitats inimaginables de famílies d'arreu d'Espanya, que les seves gestes mereixen ser contades perquè les noves generacions s'adonin de les atrocitats comeses temps enrere i que tothom és digne d'un judici just i dreturerament equànim. Belles paraules de l'exconseller Mundó en un article publicat al diari *Ara* emplenaven d'esperança i vivacitat els cors de milers de famílies, on l'exconseller assegurava que "la recuperació de la memòria històrica no és un acte de nostàlgia, és un acte de justícia" (Mundó, 2018, p. 1)²⁵.

L'escriptura de la novel·la i del treball, la recerca inexorable d'arxius i la persistent perquisició referent a temes judicials militars m'ha fet esbrinar en mi mateix la importància dels nostres avantpassats i com és de valuós el llinatge que portem generació rere generació. És per aquest motiu que després d'aquest treballat projecte, nomenaré i mostraré més que mai el meu segon cognom amb orgull, símbol antifeixista i de lluita pels ideals llibertaris.

Delfí Sedó Freixes continua descansant al jaç d'una cel·la llòbrega i humitosa: la fossa comuna del cementiri de Girona. Cobert per una capa de gespa verdosenca, ell i un gran nombre d'homes inclits resten allí a l'espera que algun dia es pugui obrir la maleïda fossa i totes les famílies puguin cobrar-se el deute que els pertoca: realitzar un enterrament mereixedor al seu familiar. Després d'anys d'espera, la meva mare es pogué realitzar les proves d'ADN requerides per al reconeixement genètic de restes òssies, romanent la resposta dels resultats i de l'obertura de la fossa (aquests tràmits són lents). Amb l'aplicació dels Plans d'identificació genètica i d'actuació de fosses un grapat de famílies han pogut complir allò que tant albiraven. Faltarà veure quan s'obrirà la de Girona i les poques restes que quedin d'en Delfí puguin descansar, per fi, amb les de la seva dona, reposant en pau fins a l'eternitat.

²⁵ Mundó, C. (2018, juliol 13). La memòria com a antídote: Moltes famílies han sabut ara que l'avi havia estat processat per les seves idees. *Ara.cat: Opinió*. Recuperat el 25 de març del 2020. Recuperat de https://www.ara.cat/opinio/carles-mundo-memoria-antidot_0_2050595079.html

7. Bibliografia i webgrafia

Academia Play. (2019, abril 8). *La Guerra Civil española*. [Videol. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=yj9N9DTtdas>

ACN Barcelona. (2019, agost 21). La Generalitat obre 21 fosses de la Guerra Civil i identifica set persones des del 2017: El pla de Fosses ha permès recuperar 292 cossos. *El Punt Avui: Societat*. Recuperat el 7 de febrer del 2020. Recuperat de <https://www.elpuntavui.cat/societat/article5-societat/1653315-la-generalitat-obre-21-fosses-de-la-guerra-civil-i-identifica-set-persones-des-del-2017.html>

Arboli, C. (2011, maig 6). Catalunya té 151 fosses comunes amb víctimes de la Guerra Civil. *Ara: Crònica*. Recuperat el 18 de febrer de 2020. Recuperat de https://www.ara.cat/cronica/Catalunya-comunes-victimes-Guerra-Civil_0_475752462.html

Barceló, M., Bisson, T., Bonamusa, F., De Palol, P., Dufourcq, C., Durliat, M., ... Zimmermann, M. (1983). *Història de Catalunya* (1a ed.). Vilassar de Mar: Oikos-tau, s.a. Ediciones.

Cervantes, X. (2016, setembre 7). Les víctimes de la Guerra Civil per fi es podran identificar: El Govern atén una demanda històrica dels familiars i considera que és “un avenç significatiu per al restabliment de la memòria històrica”. *Ara.cat: Cultura*. Recuperat el 10 de març del 2020. Recuperat de https://www.ara.cat/cultura/Generalitat-Programa-Genetica-Guerra-Civil_0_1646235470.html

Del Río, N. (26 de febrer de 2019). El mapa de la vergüenza en España: todas las fosas comunes de las víctimas de la Guerra Civil y el franquismo. Recuperat el 17 de febrer de 2020 de https://www.lasexta.com/noticias/nacional/mapa-verguenza-espana-todas-fosas-comunes-victimas-guerra-civil-franquismo_201902265c7553260cf2e60c4243c6c5.html

Departament d'Acció Exterior, Relacions Institucionals i Transparència. 13 de gener de 2017. Romeva: “Amb el Pla de fosses reiterem el compromís del Govern per restituir i dignificar la memòria”. Recuperat de <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/298144/romeva-amb-pla-fosses-reiterem-compromis-del-govern-restituir-dignificar-memoria>

Departament d'Afers Exteriors. (2016). *Programa d'identificació genètica*. Recuperat de http://exteriors.gencat.cat/web/.content/memoria_pau_i_drets_humans/Memoria/diptic_identificacio_genetica.pdf

Departament de Justícia. (20 de desembre del 2019). Pla de fosses 2017-2019. Recuperat el 10 de març del 2020 de <http://justicia.gencat.cat/ca/ambits/memoria/Plans-dactuacio-fosses2017/>

EFE. (31 d'octubre del 2007). *Las diez claves de la Ley de Memoria Histórica*. Recuperat de <https://www.publico.es/actualidad/diez-claves-ley-memoria-historica.html>

Flores, J. (s.d.). *¿Cómo empezó la Guerra Civil Española?*. Recuperat de <https://www.muyhistoria.es/curiosidades/preguntas-respuestas/como-empezo-la-guerra-civil-espanola#>

Geli, C. (2018, juny 24). Engañar al hambre en la postguerra: El Museo de Historia de Cataluña muestra el ingenio de la gente para superar la escasez entre las cartillas de racionamiento y el estraperlo de 1939 a 1950. *El País*. Recuperat el 24 de març del 2020. Recuperat de https://elpais.com/ccaa/2018/06/24/catalunya/1529853527_493438.html

Llei Orgànica 52/2007, del 26 de desembre, per la que es reconeixen i amplien drets i s'estableixen mesures a favor d'aquells qui van patir persecució o violència durant la guerra civil i la dictadura, BOE 310 § 53410 a 53416 (2007).

Llei Orgànica 6/2006, del 20 de juliol, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, BOE 172 § Article 54 (2006).

Llei 11/2017, del 4 de juliol, de reparació jurídica de les víctimes del franquisme, DOGC 7406 § Disposicions (2017).

Llei 13/2007, del 31 d'octubre, del Memorial Democràtic, BOE 284 § 48487 a 48491 (2007).

Marimon, S. i Solé, Q. (2019, novembre 20). Les fosses comunes de la Guerra Civil: Entre 1936 i 1939, el nombre de morts va ser incalculable i molts d'ells van ser enterrats en rases. En distingim 7 tipologies diferents a Catalunya de la mà de la historiadora Queralt Solé. *Sàpiens: Guerra Civil i franquisme*. Recuperat el 26 de febrer del 2020. Recuperat de https://www.sapiens.cat/epoca-historica/historia-contemporania/guerra-civil-i-franquisme/fosses-comunes-guerra-civil-espanyola_202682_102.html

Mayol, F. (2019). La presó de Salt (1941-1974). *17190 UniverSalt: Articles: Patrimoni històric*, (15). Recuperat el 20 de març del 2020 de <https://17190.org/la-presos-de-salt-1941-1974/>

Memorial Democràtic. (s.d.). *Memorial Democràtic: La institució*. Recuperat el 5 de març de 2020 de <http://memoria.gencat.cat/ca/institucio/>

Mundó, C. (2018, juliol 13). La memòria com a antídoto: Moltes famílies han sabut ara que l'avi havia estat processat per les seves idees. *Ara.cat: Opinió*. Recuperat el 25 de març del 2020. Recuperat de https://www.ara.cat/opinio/carles-mundo-memoria-antidot_0_2050595079.html

NacióDigital. (2019, agost 23). La Generalitat obre una vintena de fosses de la Guerra Civil i hi identifica set persones enterrades: Les excavacions permeten recuperar les restes de 292 persones. *NacióDigital*. Recuperat el 25 de març del 2020. Recuperat de <https://www.naciodigital.cat/noticia/186053/generalitat/obre/vintena/fosses/guerra/civil/identifica/et/persones/enterrades>

Romeva, R. (2016, juliol 17). 80 anys: fem memòria. *Ara.cat: Opinió*. Recuperat el 27 de febrer del 2020. Recuperat de https://www.ara.cat/opinio/anys-memoria_0_1615638429.html

Torres, M. (2012). Tiempos de postguerra: mucho miedo y poco pan. *Los ojos de Hipatia: Historia*. Recuperat el 25 de març del 2020 de <https://losojosdehipatia.com.es/cultura/historia/tiempos-de-postguerra-mucho-miedo-y-poco-pan/>

Llistat d'il·lustracions, fotografies, taules...

“Actuacions del pla de fosses per a l'any 2017”. [Fotografia]. (20 de desembre del 2019). Recuperat de http://exteriors.gencat.cat/web/.content/Noticia/RInstitucionals/2017/20170621-Pla_Fosses.pdf

Arbre genealògic de la família Gironès-Aldrich. [Il·lustració]. (13 de desembre del 2019).

Arbre genealògic de la família Sedó-Freixes. [Il·lustració]. (13 de desembre del 2019).

“Centre Republicà Federal (anys 30)”. [Fotografia]. (24 de març del 2020). Recuperat de <https://ateneubescano.cat/retalls>

Comunicat de clemència de Pepita Gironès Aldrich. [Fotografia]. (24 de març del 2020). Recuperat del Consell de Guerra n. 50.279.

Declaració indagatòria del processat. [Fotografia]. (24 de març del 2020). Recuperat del Consell de Guerra n. 50.279.

“Delfi Sedó Freixes, de Bescanó (s.d.)”. [Fotografia]. (22 de març del 2020). Recuperat de la Revista de Girona. Els primers i els últims afusellats. La repressió franquista a les comarques de Girona.

Dibuix elaborat per Raül Romeva a la carta que envià a l'autor d'aquest treball. [Fotografia]. (7 de febrer del 2020).

“El conseller Romeva visitant la fossa de Figuerola d'Orcau, al Pallars Jussà (2017)”. [Fotografial. (18 de gener del 2020). Recuperat de https://www.ara.cat/especials/catserveis/Mes-desapareguts-Guerra-Civil-didentificacio_0_1823817767.html

“En 41 anys només s'han exhumat 21 fosses de la guerra”. [Fotografial. (22 de març del 2020). Recuperat de https://www.ara.cat/cultura/nomes-shan-exhumat-fosses-guerra_0_1624637568.html

“Façana barroca de Sant Llorenç amb la campana provisional, cedida per la fàbrica Gröber (06.08/1939)”. [Fotografial (23 de març del 2020). Recuperat del llibre Visions de Bescanó.

Informe del 31 de març del 1943, l'endemà de l'afusellament d'en Delfi Sedó Freixes. [Fotografial. (24 de març del 2020). Recuperat del Consell de Guerra n. 50.279.

“La carretera nacional, sense pavimentar, suporta el pas del règim feixista i les seves moltes limitacions. Al passeig de can Sambola, engarlandat, s'espera la Verge de Fàtima (1956)”. [Fotografial. (23 de març del 2020). Recuperat del llibre Visions de Bescanó.

Lladó, A. *Nombre de cartes enviades*. [Taulal. (2020).

“Llegada del Gobierno Provisional, para la apertura de las Cortes Constituyentes (14 de julio 1931)2. [Fotografial. (23 de març del 2020). Recuperat de http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/PapHist/IIRepEsp

Monument en honor als represaliats del franquisme de Bescanó. [Fotografial. (17 de maig del 2020).

“Pla mig on es pot veure el conseller d'Afers Exteriors destituït pel govern espanyol, Raül Romeva, observant els esquelets de la fossa comuna de la Guerra Civil a el Soleràs (15 de desembre de 2017)”. [Fotografial. (22 de març del 2020). Recuperat de <https://www.ccma.cat/324/romeva-visita-la-fossa-de-la-guerra-civil-del-soleras-on-ja-shan-trobat-una-setantena-de-cossos/noticia/2827025/>

Portada de l'expedient processal de Delfi Sedó Freixes. [Fotografial. (24 de març del 2020). Recuperat del Fons històric de l'Arxiu Històric d'Astúries.

Portada del Consell de Guerra d'en Delfi Sedó Freixes. [Fotografial. (24 de març del 2020). Recuperat del Consell de Guerra n. 50.279.

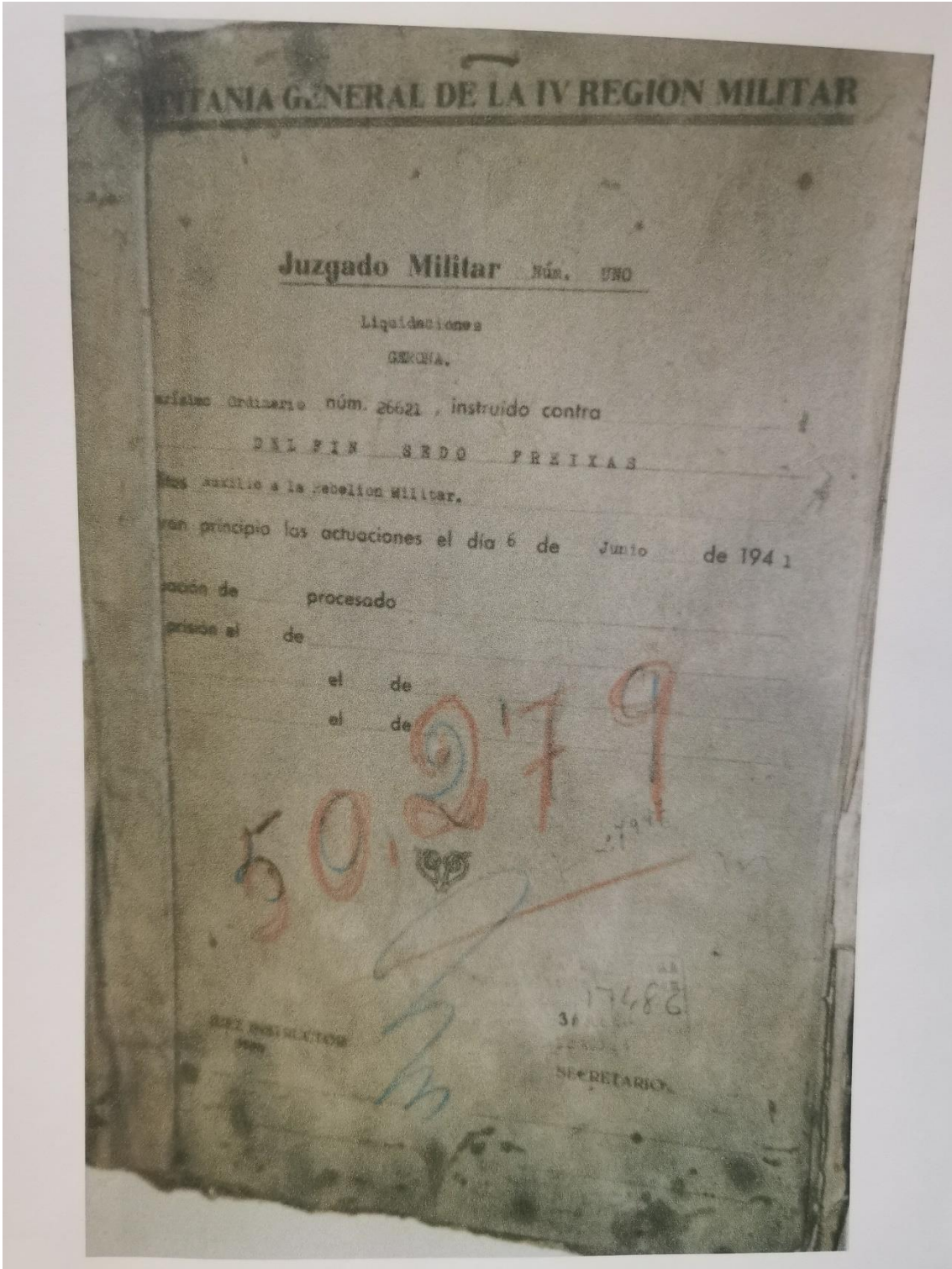
Recull de cartes enviades per en Delfi i la Pepita entre el 1938 i el 1945. [Fotografial. (24 de març del 2020).

Romeva, R. (s.d.). [Carta mecanografiada des de la Presó de Lledoners a Arnau Lladó Sedó, autor del treball, en resposta a una carta anterior]. Original en possessió d'Arnau Lladó Sedó.

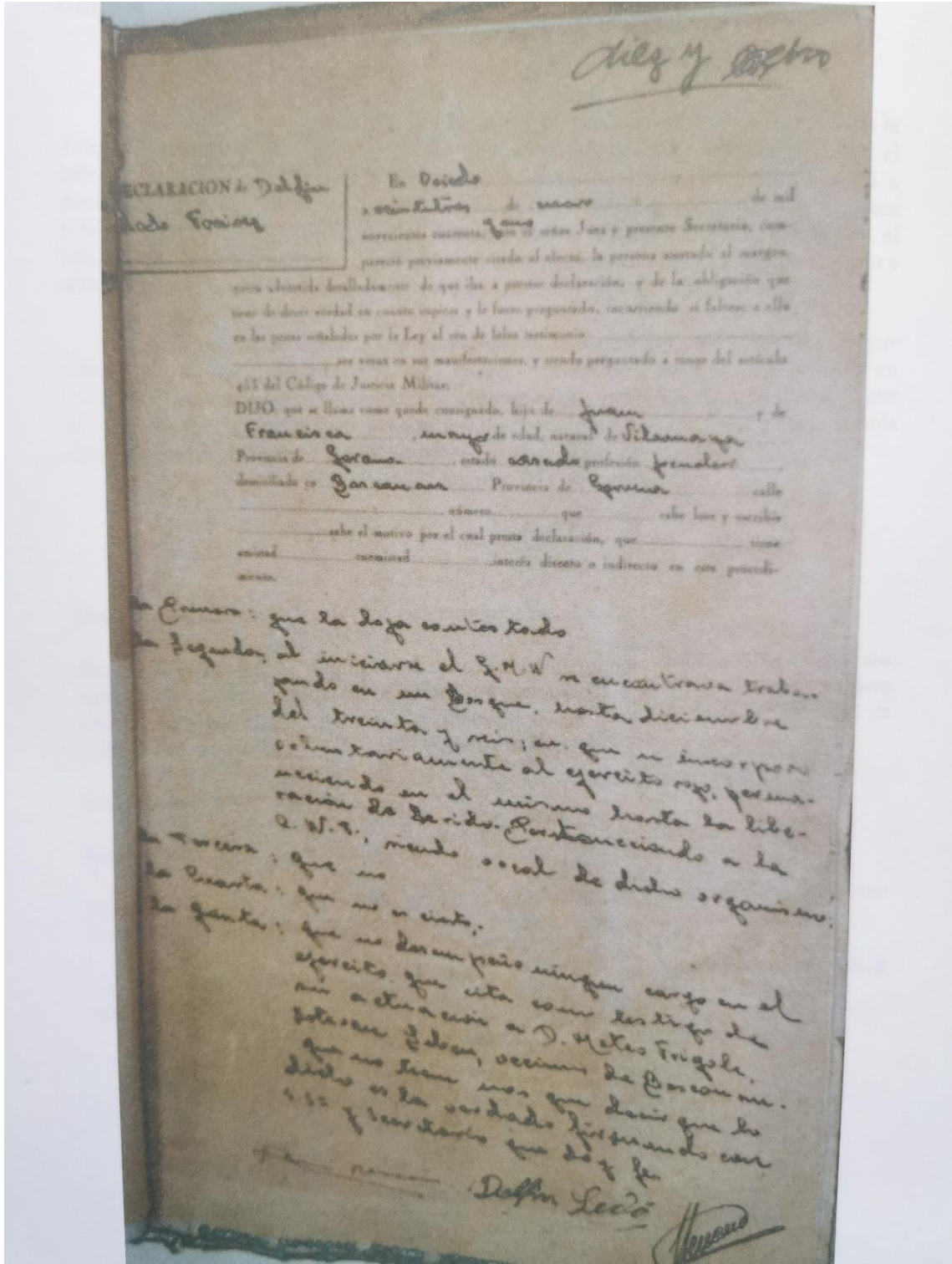
“Semana Tragica Barcelona (1909)”. [Fotografial. (23 de març del 2020). Recuperat de <https://www.lavanguardia.com/historiayvida/historia-contemporanea/20190719/47314131353/por-que-la-semana-tragica-de-barcelona.html>

8. Annexos

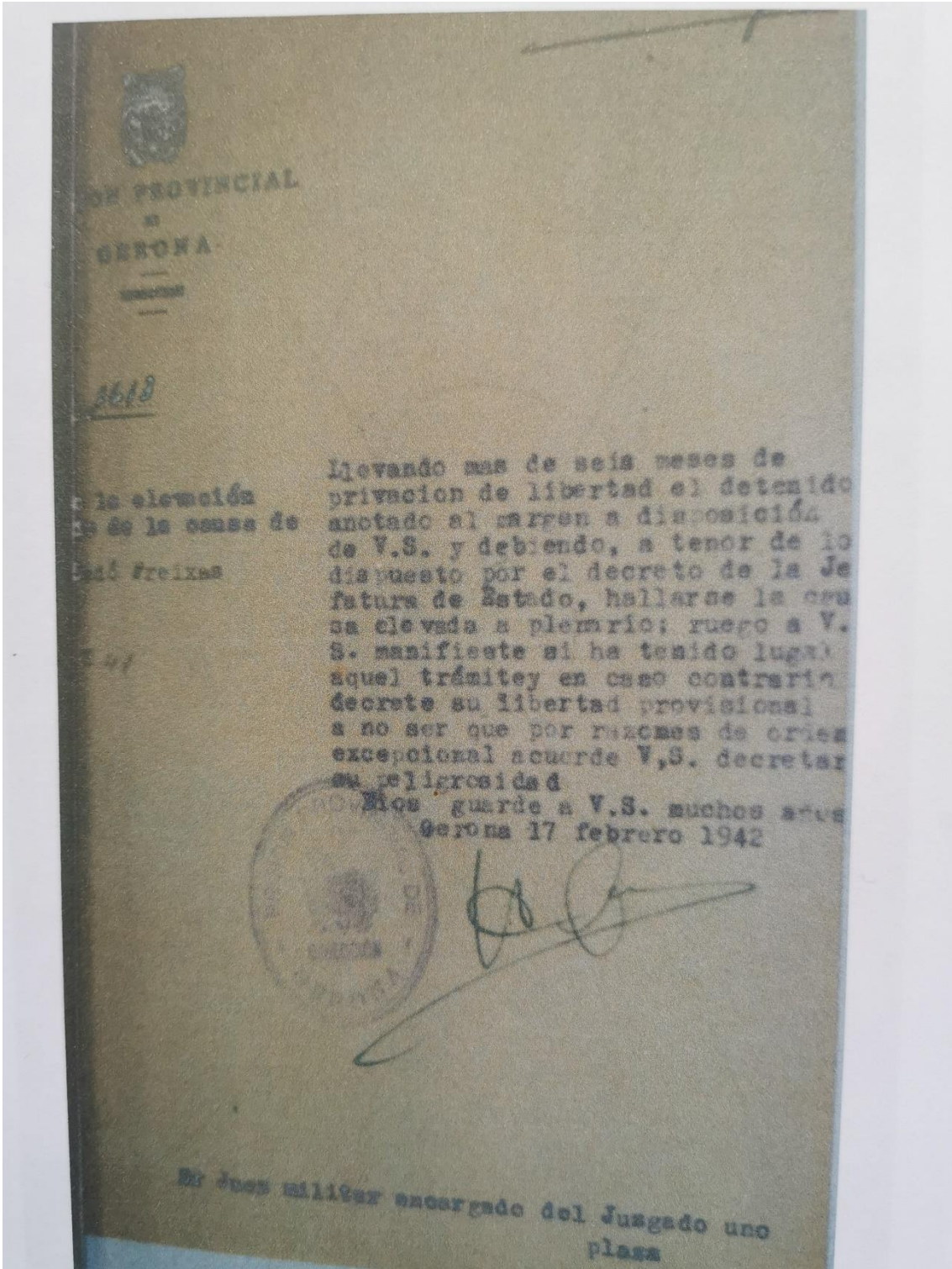
1. Portada de la causa general número 50.279: Delfi Sedó Freixes
2. Declaració de Delfi Sedó Freixes, 23 de març del 1941, a Oviedo
3. Manifest declarant la llibertat de l'acusat
4. Declaració del testimoni de Jaume Perafita
5. Declaració del testimoni de Jaume Perafita (continuació)
6. Declaració indagatòria del processat
7. Declaració indagatòria del processat (continuació)
8. Sentència
9. Sentència mecanografiada a ordinador
10. Sentència mecanografiada a ordinador (continuació)
11. Petició de clemència de Pepita Gironès
12. Efectuació de l'execució de Delfi Sedó Freixes
13. Manifest del certificat de defunció
14. Certificat en extracte de l'acte de defunció
15. Partida de naixement de Delfi Sedó Freixes
16. Escrit d'un pres de la presó de Salt, la matinada que s'endugueren a en Delfi Sedó Freixes per a afusellar-lo
17. Extracte mèdic de la Presó Provincial d'Oviedo de desinfecció i d'espollament pel trasllat carcerari
18. Portada de l'expedient processal de Delfi Sedó Freixes, fitxa de "La Vidriera" d'Avilés
19. Vicissituds
20. Manifest de trasllat del pres a la presó de Girona
21. Primera carta de la qual se'n té constància, escrita des del front per en Delfi Sedó Freixes
22. Primera carta de la qual se'n té constància, escrita des del front per en Delfi Sedó Freixes (continuació)
23. Targeta postal de la Pepita a en Delfi, a la presó provincial d'Oviedo (1940)
24. Targeta postal de la Pepita a en Delfi, a la presó provincial d'Oviedo (1940) (continuació)
25. Carta d'en Delfi a la Pepita des de la presó provincial de Girona (17 de març del 1942)
26. Carta d'en Delfi a la Pepita des de la presó provincial de Girona (17 de març del 1942) (continuació)
27. Poema de Luis Hernández Alfonso copiat per en Delfi i enviat a la Pepita (26 de març del 1942)
28. Carta d'en Delfi a la Pepita des de la presó provincial de Girona (28 de maig del 1942)
29. Carta d'en Delfi a la Pepita des de la presó provincial de Girona (28 de maig del 1942) (continuació + fragment d'una última carta que havia d'enviar però que mai va acabar [datada del 16 de gener del 1942])
30. Carta d'en Delfi a la Pepita des de la presó provincial de Girona (11 d'agost del 1942). Única missiva amb il·lustracions
31. Última carta sencera d'en Delfi a la Pepita que es conserva, des de la presó de Salt (12 de gener del 1942)
32. Última carta sencera d'en Delfi a la Pepita que es conserva, des de la presó de Salt (12 de gener del 1942) (continuació)
33. Sobre on anava la carta (31-32)
34. Llibre de família Sedó-Gironès

(1)

(2)

(3)

DECLARACION DEL Testigo: Es Gerona a doce de Noviembre de mil novecientos cuarenta y dos. Ante este Juzgado compareció el testigo Juan A. Aragón, el cual fue enterado del objeto de su comparecencia, de la obligación que tiene de decir verdad, y de las penas en que incurre el caso de falta de veracidad, siendo debidamente juramentado por el J. J. con arreglo a su clase, y preguntado por los generales de la Ley, dijo: Llamarse como queda dicho, de mayor de edad, soltero, natural de Beacaná, de profesión labrador, que no ha sido procesado, y con domicilio en Beacaná despoblado Banceo Juan Anut por lo comprendido en dicha Ley.

Preguntado: diga si conoce a DELFIN SEDÓ FERRIXAS, y si sabe a que partido político estaba afiliado antes y durante el movimiento, dijo: que si lo conoce a DELFIN SEDÓ FERRIXAS y que sabe que antes del movimiento era acerrimo izquierdista, creyendo que estaba afiliado a la CNT-MAI, efectivamente una vez iniciado el movimiento sus ideas izquierdistas.

PREGUNTADO: diga si sabe si fue miliciano armado a las órdenes del Comité y prestó servicios de guardia y contra de carreteras, dijo: que si sabe que fue miliciano armado, y que esto lo sabe personalmente al declarante por haberlo visto llevar el clásico pañuelo de la CNT-MAI en el cuello y patrullar por las calles de la población con el fusil al hombro, sabiendo que hizo servicios de guardia y de control en carreteras.

PREGUNTADO: diga si sabe que practicó registros, robos, saqueos y se incautó muebles y enseres de distintas casas de la población, y dijo: que estos extremos no le constan al declarante, aunque si lo cree capaz de ello.

PREGUNTADO: diga si sabe que fue voluntario al frente, dijo: que ignora tal extremo.

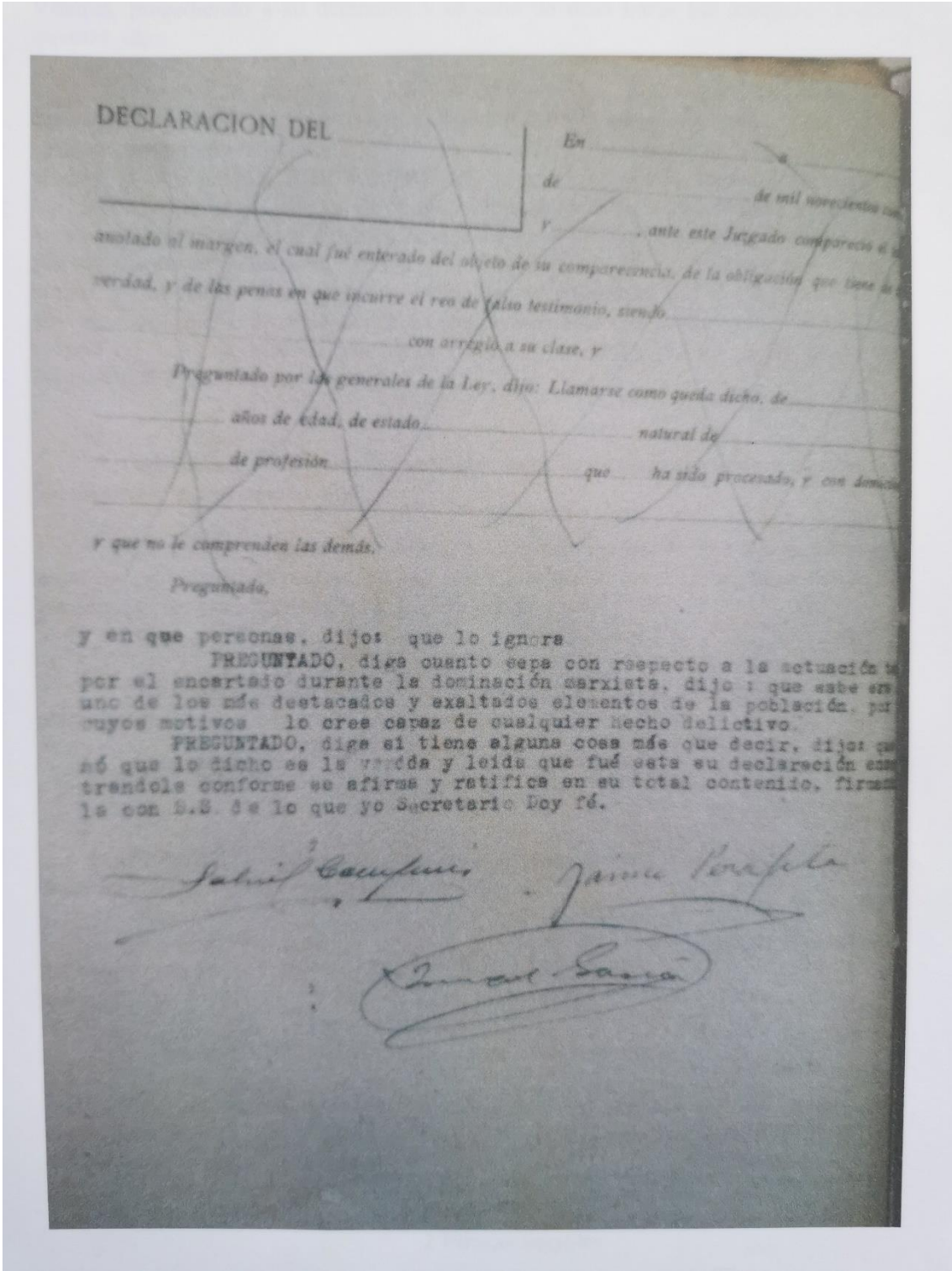
PREGUNTADO: diga si sabe que formó parte como miliciano armado en la destrucción de la Iglesia y quema de imágenes, dijo: que tampoco puede responder a esta pregunta, ya que el declarante vive en despoblado y bastante lejos del pueblo, por cuyo motivo, no presencié dicha destrucción.

PREGUNTADO: diga si sabe que formó parte del Comité revolucionario y acompañó al Comité de Bell, al lugar donde estaba escondido el cura Ferrer de Vilana, procediendo a su detención y al cabo de unas horas fue asesinado por los milicianos, dijo: que el cura Ferrer de Vilana estaba en su casa alojado y en donde lo acompañó el propio Comité de Beacaná, los individuos del Comité de Bell a detenerlo, sabiendo que los acompañó el Sr. cura Ferrer de Vilana, al cual se quedó a fuera aguardando, al cabo de unas horas en la Carretera de los Angeles, el declarante dijo que se efectuó esta detención, por ser sabido que hallaba en Gerona y al volver de allí fue cuando se hallaba en Gerona que había sido detenido Sr. Juan, el cura Ferrer, por los individuos milicianos de Gerona, los cuales iban acompañados por el DELFIN SEDÓ, que se quedó con la cara hielera que lo efectuaron los otros.

PREGUNTADO: diga si sabe que antes lo llevaron detenido a Gerona o si fue asesinado por el Comité, dijo: que no sabe si lo llevaron detenido a Gerona, aunque si cree que tuvieron que pasar por ella, ya que para ir de Beacaná a la Carretera de los Angeles, lugar donde fue asesinado el Sr. cura Ferrer, debía pasar por la misma.

PREGUNTADO: diga si sabe que practicó otras detenciones

(4)

(5)

DECLARACIÓN INDAGATORIA DEL PROCESADO
DEL FIN SEDÓ TREIXAS

de Gerona, veintena de Noviembre

de mil novecientos veintena y dos

Ante el Sr. Jefe y de mi Secretaría, compareció el acusado ante el Jefe

Interrogado por S. N. con arreglo a derecho, fue exhortado a decir verdad y siendo así
declaró sucesivamente DEL MODO

Que se llama como queda dicho hijo de Juan y de Juana natural de la
pueblo de Vilamaller Ayuntamiento de id
pueblo judicial de Gerona provincia de id
nombre de Beccani, calle Primitivo.
la profesión jornalero estado casado ni sabe leer
y no sabe escribir ni sabe proceder

Con arreglo al artículo 410 del Código de Justicia Militar, se hace constar que las
señales personales son: estatura baja color moreno pelo castaño
oculos oscuros nariz recta boca recta barba afutada

Vestido en este acto americana azul, pantalón de pana y
alza alforzadas.

DECLARA Interrogado si era a quel partido político y si
pertenece a alguno y durante el Movimiento dijo: Que nunca
fue a ningún partido político y que durante el Movimiento
fue a la CNT.

Interrogado si fue militante armado a las
órdenes del comité y de los señores que arboló, dijo: Que obligado por el
comité fue militante armado a las órdenes de este efectuan-
do labores de guardia y control de carretera.

Interrogado si fue parte del comité, dijo:
Que no fue únicamente parte de la junta de la CNT
local y que su misión no era ninguna, siendo simple-
mente un componente de la misma.

Interrogado si sabe como fue que interviniera en la
destrucción del jura de Vilamaller, que más tarde fue asesi-
nada, dijo: Que no se acuerda que interviniera en dicha destrucción,
más tarde se enteró de que fue asesinada, ignorando
quién fueron sus autores.

Interrogado si tomó parte en la destrucción
de la iglesia y quema de imágenes, dijo: Que no to-

(6)

... me parte en dicho desman.

Preguntado diga si se incorporó forzoso o voluntario al ejército rojo, dijo: Que en el mes de abril del año mil novecientos treinta y siete, se incorporó voluntario a dicho ejército rojo.

Preguntado diga si tiene algo mas que declarar, dijo: Que durante la dominación marxista no se significó en ninguna desman, ni delito de sangre, limitándose únicamente a efectuar lo que ya ha manifestado anteriormente.

Que no tiene nada mas que decir, que lo dicho es la verdad en lo que se afirma, y ratifica y manifiesta que fue leída por si esta declaración, la encuentra conforme firmándola con J. S. de lo que yo el Secretario Soy Sr.

Juan Bautista
Delfín Licio

Arnau Lladó

(7)

SENTENCIA

Coronel de Infantería Sr. D.
ARREDONDA LORZA
Capitán de Artillería D.
MARCOS MARTIN
Teniente de Infantería D.
ALFREDO MARTINEZ
Teniente de Infantería D.
JOSE MARTINEZ FRANCO
Oficial 1 del C.J.M.
..... BURGALLAL

En la Plaza de Gerona a diecinueve de Febrero de mil novecientos cuarenta y tres.

Reunido el Consejo de Guerra de Plaza para ver y fallar la Causa seguida por procedimiento sumarísimo contra el procesado **DELFIN SEDO FREIXAS**, de treinta y cuatro años de edad, hijo de Juan y Francisca, natural de Vilamalla y vecino de Bescano (Gerona), de estado casado y oficio Jornalero.

Teniendo cuenta de las actuaciones, oídos los informes del Fiscal y defensor, así como las manifestaciones del procesado presente en el acto de la vista y RESULTANDO PROBADOS, con el procesado de ideología y actuación izquierdista con anterioridad al Movimiento, producido este actúa como Miliciano armado a las ordenes del Comité Revolucionario local, de manera muy destacada, interviniendo en quema de Iglesias, Registros y Saqueos. Indico y acompañó a elementos del Comité forastero al domicilio del Cura Párroco del pueblo de Vilanna, entregándolo una vez detenido por el procesado y sus acompañantes a estos, que se lo llevaron y que en el mismo día, resulto asesinado, sin que conste la participación personal del encartado en este hecho.

CONSIDERANDO: Que los hechos relatados son constitutivos de un delito de adhesión a la Rebelión previsto y penado en los artículos 237 y 238 del Código de Justicia Militar, del que aparece como responsable en concepto de autor el procesado.

CONSIDERANDO: Que el Consejo la concurrencia de las circunstancias agravantes que previene el artículo 173 de dicho Código, por lo que entiende se procede imponer la pena en su máxima gravedad.

CONSIDERANDO: Que toda persona criminalmente responsable de un delito lo es también civilmente.

VISTO: lo dispuesto en las citadas disposiciones y en las demás de pertinente obligación.

(9)

FALLAMOS: Que debemos condenar y condenamos al procesado **DELFIN SEDO FREIXAS a la pena de MUERTE** y para en su caso con las accesorias correspondientes y como del tiempo de prisión sufrida. En cuanto a responsabilidades civiles esta a lo dispuesto en la Ley de Responsabilidades Políticas.

Así, por esta nuestra sentencia lo pronunciamos, mandamos y firmamos.

OTROSI DECIMOS: Que el Consejo vista la Orden de 25 de Febrero de 1940, propone a la Superioridad, la conmutación de la pena impuesta por la de RECLUSION A PERPETUIDA, por entender, comprendidos los hechos en la Regla Primera del Grupo segundo de dicha Orden.

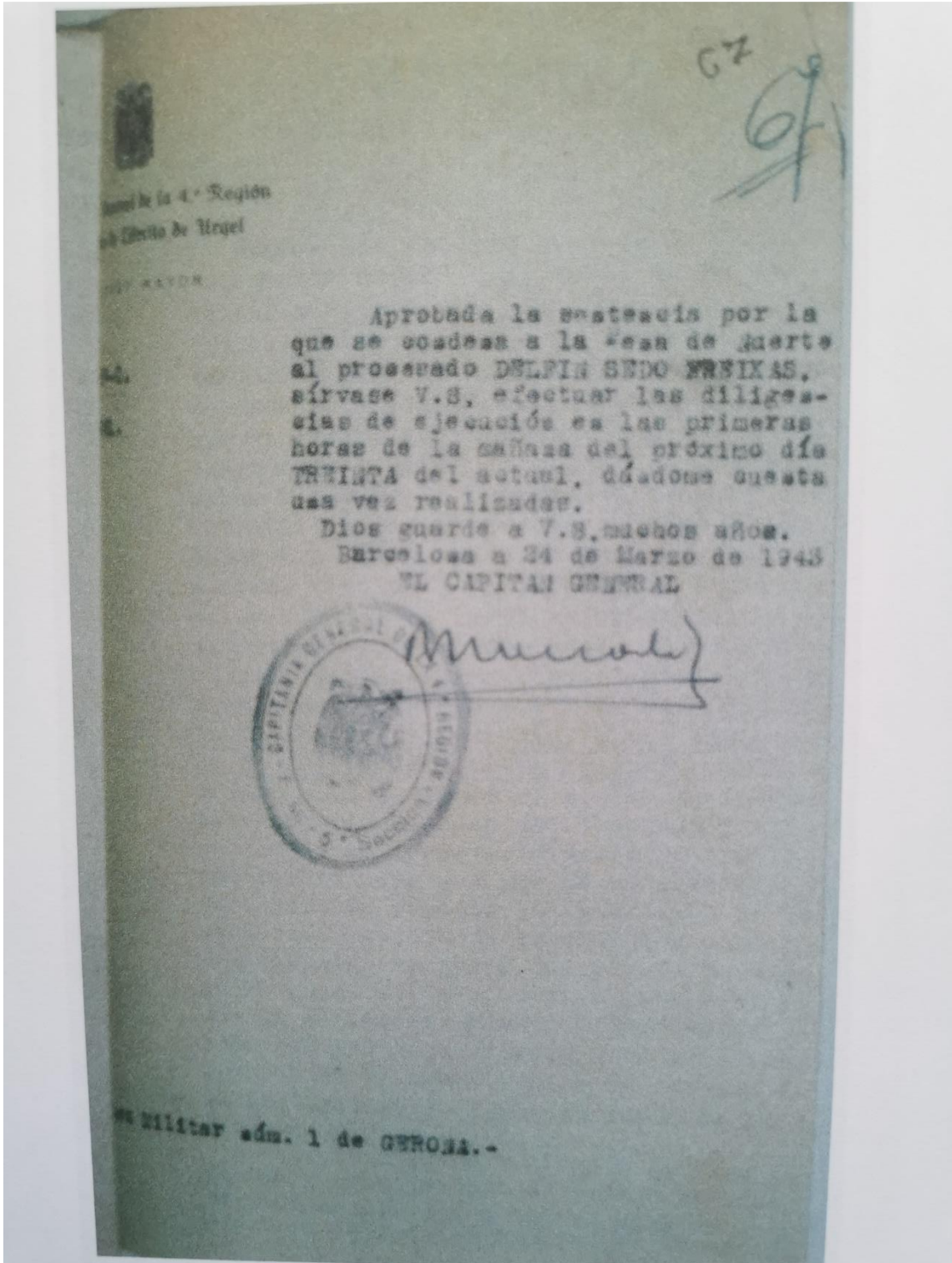
Firma ARREDONDA LORZA

Firma MARCOS MARTIN

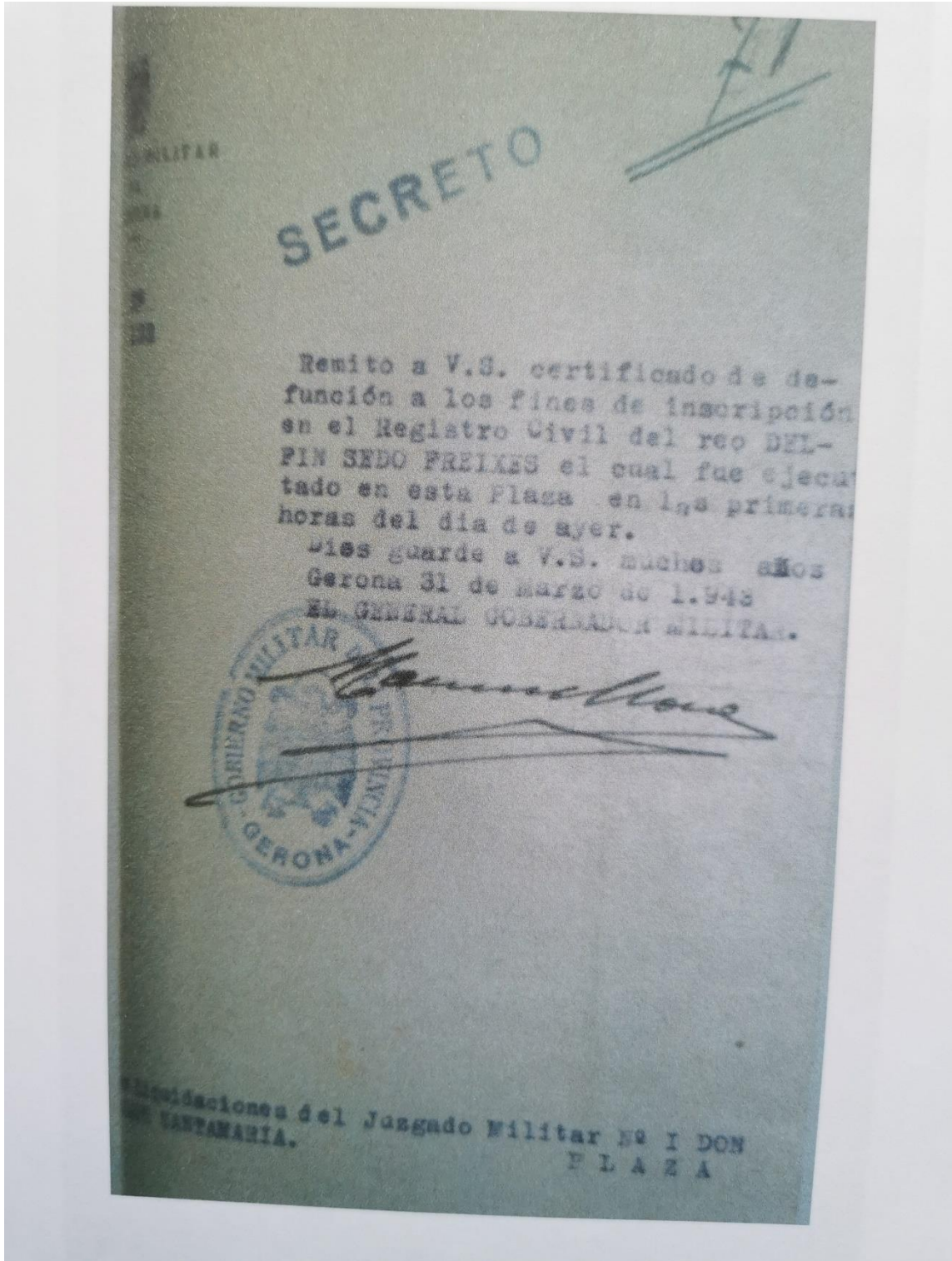
Firma ALFREDO MARTINEZ

Firma JOSE MARTINEZ FRANCO

Firma BURGALLAL

(12)

(13)

2075

Certificación en extracto de acta de defunción

(Modelo oficial C)

Decreto de 19 de Septiembre y Orden de 13 de Octubre de 1932, Gacetas 11 y 17 id. id.)

Don JOSE ANTONIO MARTÍNEZ GARCÍA natural de BARCELONA y Encargado de su Registro Civil,

CERTIFICO: Que, según consta del acta reseñada al margen y correspondiente a la Sección III de este Registro Civil, el 10 de SEPTIEMBRE de 1932 natural de BARCELONA de 42 años de edad, domiciliado en BARCELONA e hijo de J. JUAN y de J. FRANCISCA de estado viudo

FALLECIÓ en BARCELONA el día 10 de SEPTIEMBRE de 19 32

de 1932 a las 10 de LA NOCHE a las 10 de SEPTIEMBRE de 1932

Firma del encargado del Registro, [Firma] Firma del Secretario, [Firma]

Derechos percibidos, [Firma]

El presente documento es copia del acta de defunción que se encuentra en el expediente de defunción que sigue el número 2.º del expresado Decreto. En su caso, el nombre o apellidos de la viuda o del marido y los nombres de los hijos. El presente documento también es su habiendo otorgado testamento.

IMP. A. FRANGUÉ, BARCELONA

(14)

30-3-48. Definición de Prisión.
a las 6 horas. Natural de Vilanueva y vecino de
caso, hijo de Juan y Francisca, de 34 años de
Estado y de profesión jornalero. X

(16)

PRISION PROVINCIAL DE OVIEDO

Los Funcionarios de Centro y Rastrillo, permitirán la salida una vez identificada
su persona a **ARNAU LLADÓ SEDÓ**

Para ser conducido a la 1ª Carcel, habiendo pasado previamente por el Bo-
tiquin para su desinfección y desinfectamiento y caso de encontrarse al-
guno sin permiso suspender la conducción

Oviedo, 29 de Julio de 1941.

El Director,
[Signature]

Comisario
El Guardia de Rastrillo,
Rafael de Villanueva

El Oficial de Centro,
[Signature]

(17)

Vaha
Prisión "LA VIDRIERA" - AVILES 11175

Expediente procesal de *Delfín Sedó Treixes*

Delfín Sedó Treixes

<p>Natural de <i>Vilamulla</i> provincia de <i>Gerona</i> vecino de <i>Bescanó</i> provincia de <i>Jil</i> hijo de <i>Yam</i> y de <i>Francisca</i> edad <i>31 años</i> profesión <i>oficio varios albanel</i> instrucción <i>de San Jerónimo</i> religión <i>Católica</i> estado <i>casado</i> hijos <i>si</i> núm. de ellos <i>dos</i> antecedentes <i>ingresa por</i> <i>princesa</i> vez Domiciliado <i>Bescanó nº 18</i></p>	<p style="text-align: center;">SEÑAS PARTICULARES</p> <p>IRIS (ojos) <i>avulsos</i> Cabello <i>castaño</i> Piel <i>morena</i> Cejas <i>peludas</i> Nariz <i>regulada</i> Boca <i>regulada</i> Barba <i>peluda</i> Cara <i>ovalada</i> Talla <i>1.601 mts.</i></p>
--	---

Fórmula *5-4-11-11* *de acuerdo con fecha al R. Índice para no haber justificación*
 dactiloscópica

SEÑAS PARTICULARES

Acuse esta fecha R. Índice en relación archivada.
 FIJAR RELACION EN REGISTRO INDICE.

REGISTRO DEL INDIVIDUO AL INGRESAR										
NÚMERO			CAUSA					FECHAS		
General	De orden	De libro	Suavado	Fallo	AÑO	JUZGADO	SECRETARIA	DELITO	De la denuncia o petición	De la libertad

FECHAS				VICISITUDES
Hora	Día	Mes	Año	<p><i>es febrero 1939</i> Ingresó en esta prisión, procedente de <i>San Marcos (León)</i> entregado por <i>Guardia Civil</i> en concepto de <i>detenido</i> a disposición de <i>Cuadrante 1.º Región</i> con <i>orden</i> de <i>Don Susceptor de Campos</i> <i>1.º 18</i> <i>El Director</i> <i>Prisión</i></p> <p style="text-align: right;"><i>El Oficial de Registro</i> <i>Francisco</i></p>

FECHAS				VICISITUDES	
Día	Mes	Año			
5	Febrero	40	Se autentica la prisión por orden del Auditor 7º Región 7º 178º El Director Rodríguez	El Oficial de Regimen Cera	
5	Abril	40	Se para la Prisión de Orde por orden del General jefe de la columna de operaciones de Asturias. 7º 180º El Director Rodríguez	El Oficial de Regimen Cera	
2	Abril	1940	Ingreso procedente de la Vidriera de Avilés en la situación que se indica en este expte. Detención en una al expte de Agustín García Fernández. 7º 2º El Director Rodríguez	El Subdirector Cera	
8	Junio	1940	Reúne en la Detención por 7º 2º al soldado militar nº 10 del Campo de Concentración de León que se une al exp de José Cra. Moreno 7º 2º El Director Rodríguez	El Oficial. El Subdirector Cera	
27	septiembre	1940	De interés del Juzgado Militar nº 10 del Campo de Concentra- ción de León ordene el traslado de este detenido a donde co- rresponda. 7º 2º EL DIRECTOR Rodríguez	EL OFICIAL Cera	EL SUBDIRECTOR Cera

(20)

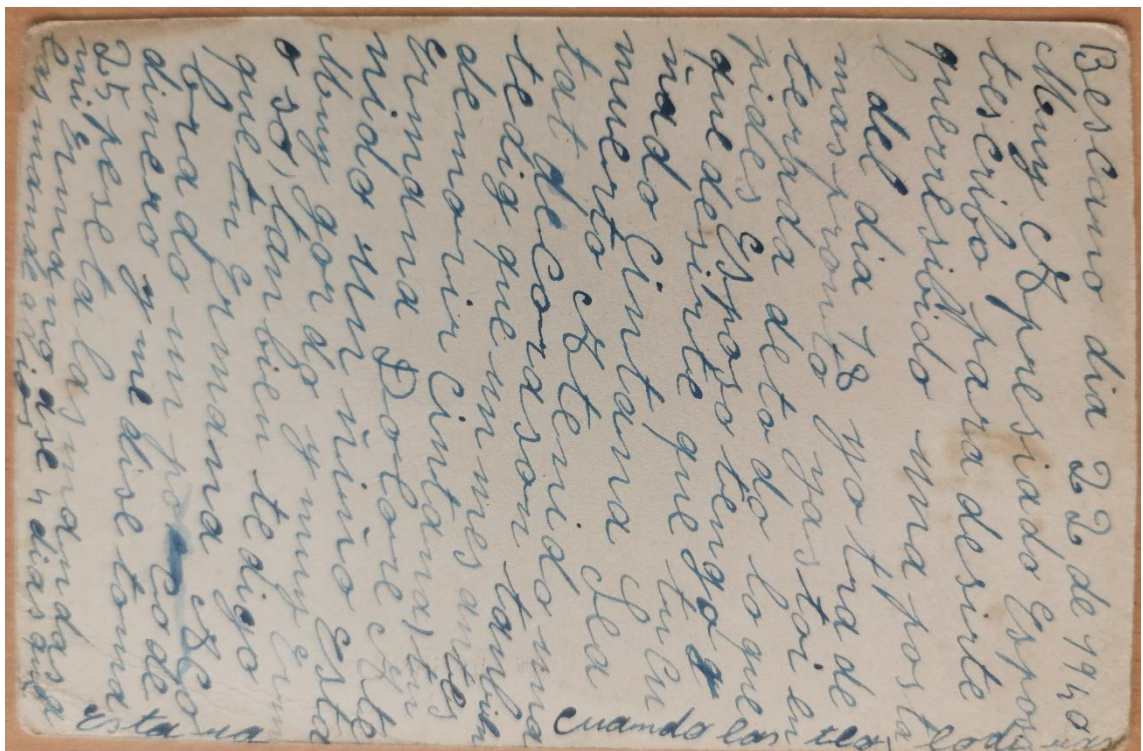
8
La Papita (Girones) dia 16 de (1880)
Diciembre de 12 del 88-, Muy Apreciada
Esposa, Salud Tercera etc, y los ojos
y los demas familia, escribo Cuatro letras
para Contextar luego medises sobre cartas
que recibido una el dia 11 de Diciembre
hoy el dia 6 del mismo mes Estoy enterado
de todo lo que medises, medises la carta del
dia 11 que me recibido las 700 pesetas
ya estoy contento porque puedes aprovechar
chabite del dinero esto es una alegría, y tu
mas que yo, desearia que tenga mas
ya te mandare ya sabes esposa que yo todo,
lo que tengo es para tu y por los ojos
porque, tu, no tienes nada para tu porque
luego esto tiempo estar el frente,
tambien medises que cuando un suito
el ser que el correo llamaba lo encontrabas
es extraño pero el saber la noticia ~~(esta)~~
ya es talas mas contenta, no me extraño
porque Asia mucho tiempo que notaba
mendado dinero por eso lo encontrabas es extraño,
tambien te digo que recibido el paquete el dia
11 del mes de Diciembre estoy contento
de todo lo que me mandó me mandado
un pote de leche una butifarra una paquetilla
y papel de escribir y un librete de fumar
ya estoy contento de todo, te mandare
mas que yo te falta para tu y cuando
por los ojos que te reharía muy mal;))

(21)

Tambien me dices que la bicicleta del Ben
Noquives comprar porque vale mucho. Dinero
valen 300 pesetas, si valen tanto Mateigaster
el dinero porque se faltaria por otras
cosas ya puede ser que vale, mas como
primero ya los sabes. Esposa tu misma:
Agas Luque quieras. Curabo Luque Agas, a turnas
Lobenes;) Tambien te digo que si quieres encontrar
papel de fumar se compra el que puedes
y tabaco, tambien y melomandes cuando
puedes porque asi, ay poco;))
Tambien te digo que recibí carta del dia 6
del mismo mes pronto te les escribo
Luque me dices. Alacarta. Notecrito antes
porque no podido antes estaba de Erabugo,
Tambien te digo que no me mandes mas papel
porque ya tengo, paraora tengo papel
para un año, cuando notenga ya te lo dire;))
Por a terminar de escribir porque sease
de noche pero. Te pongo cuatro palabras
de lo que dices de la esposa de tu hermano
que me dices que tiene una niña
ahora estoy contento porque como te dices
todo bien que, aunque me dices no anda
muy mal porque tu hermano no perdido
la voluntad pronto tendra otros amigos
y igual que a otras piensa la vida nueva;
Termino de escribirte porque es tarde
despide tu esposo y melos Delfin Sedó
Salut y suerte
Delfin Sedó
Papita Girone

(23)

(24)

Cárcel, Gerona 17 Marzo 1942.

A. Pepito Giraués de Sedó
Bercanó

Quisida é inolvidable esposa: Querían-
dote tu fiesta Quonmástica, no puedo
parar sin felicitarte por este día tan
señalado (y aún que ausente, y priva-
do de vuestro cariño) mepo que junto
con nuestros hijitos Rafael y Delfín,
lo celebres lo mejor posible, y que otro
año la muerte nos proteja para cele-
brarlo todos juntos, abrazados en esta
nra unión.

Es esto una ilusión que de corazón
deseo se realice cuanto antes mejor,
ya que no dudo que en tus inspira-
nes de fiestas tan señaladas como estas,
muchas de las veces te son perjudiciales
por acumularse más y más recuerdos
a tu memoria, los cuales se reconen-
tran con frecuencia al divisar la au-
sencia de tu marido.

Quizás sería preferible no mencionar
palabras que tan facilmente te lleven a re-
cordar el cariño, amor y estimación que

por tu riendo; pero si que después de pa-
sados los primeros momentos de emo-
ción, te sentirás satisfecha y orgullosa
de saberte unida por tu amor que
sabes tanto te quiero.

Confío que tus Padres te ayudarán
a celebrar esta fecha, cuando menos
animándote con su presencia, ya que
después de ser cariñosa es un alivio
y una fuerza moral sin límites que
te aconseja el buen camino de esposa
y madre, resignada a la esperanza de
tenerme pronto entre vosotros.

No dudo que Aurelia, también comparti-
rá dicha fiesta riendo una alegría para
ella al comprender que te recuerdo tan
dulcemente.

Mientras das recuerdos a tus Padres
y hermanos, besa y abraza fuertamen-
te a Rafael y Delfín y ellos a ti a
mi recuerdo, que ya sabes es el deseo
de abrazaros personalmente tu.

P.D. La revista del día 27 que tiene
Jaime Pascual Feigdor, me encarga lo
comunique a sus familiares.

Delfín Sedó

Delfín Sedó

"in memoriam" del 31/26/42—
Allí está la niña
enterrada, lejos;
muerta para el mundo,
viva en mi recuerdo,
Azucena y ora, de risa de Corales,
Ojos de misterio;
Tinos, canterinas, vocécita Clara,
majico gorjeo,
que era entre flores de la primavera
musica de versos.
La ~~Can~~ Canso la vida,
añoraba el cielo;
y la luz serena que me iluminaba,
naufragó en la negra noche del Silencio,
marca en el vacío
su Compás el Tiempo.
En las huellas hondas de la desventura
todos sus rumores han dejado un eco,
fuerte, doloroso,
musical y eterno,
¡Puentes infinitas
las del sentimiento!
¡Cuánto llora el hombre con la boca muda,
con los ojos secos! (Luis hernández Alfonso)

Provincia de Granada

piese
ino
ollida,

mira; que: Carta viene pronto bendra
sino se ollida, demí; ya tarde el llegar, quedira la
Carta, cuando llega; ya alligado pero nose dequines porque
toda lra nonelocándado, es perando queneal loentegan para seber
dequines esta Carta, el mo vrento de Resibir la carta tenido
una Alegría el Seber dequinerá es demí esposa quemos, mea
presia y nos mequiera porque me lo de nuestros yo figo haviemo
quetu, pransamientos de pajaro, pajaro adonde los en troyar la
Carta quera lobera; y la flor laflor en cosa, esposa ya losabe

Papita Girones dia 11-8-12

Apreciada esposa Salut desde de tu y los ojos y los demas
familia como es lania para hora,
que pares buena fiesta como yo esperando la libertad
la fiesta pronto la pasen, pero ni libertad nose cuando
sera ya bendra algun dia, pero si quespero disfrutar un
poguito de la fiesta como tu supongo questas en terada de lo
quedajo quetidijo lo tro dia ya lo sabe tuermana;

Salt dia 12-1-18 Enero
muy opacada Espora delut tediousa etc y los
ijos y los demas familia Como es la mia para
hora, Espora este momento Logo la pluma
para en Civirile, es de noche son los 12 ota
notche es lei de servicio y quise para el Rato
para en Civirile y para para el Rato mejor porque
es mi alegria Cuanto hoy es Civirile, para
que esto con ligas a guellas momentos para
Civir y Cuanto termino es Civir la carta hoy a
Deo mira a siende latoro pensamiento de con
quien ya fueris para lator son para los momentos
que se pinto a modo, ay notche que me cupiere y
me tiene una con muy Para y sales logre
que sigfilar solo asiende carga de que esto
con niger claudome el gusto del tiempo
poradi y il terminer este a comido mi
fructo es que venime a mi cuerpo Salsesha cu guellas
tambin Sabaras que para al gran hora del dia

quei hoy solo a cente pensende a mi y horas
cono tambin y suel que tenga lator y me
cotejo de muchos con para logre lator
y no meojas miella puelon gueno tiempo;
es para muy a horrico ya de puelon con
cuanta coteja que va sales gueno h año
quien la pacion y 5 guetas fuera cote
y no sabe logre; cote la pacion mi nunca
quedengon puelon porque al saber una
con hore saberla ay muchos diferencia
va lencia un cia guenecora; la razon
este que lator, de mejor notche
Civir porque no sea en con lator
nunca y mejor gueno lencientos nunca
porque ya alca momento que pacion
la pacion para lator les lator que
Coteja por fuerza; no quiere alboré mo
porque me fanga de hola forma gueno
langu que poverne ya abramos el dia
que lator si fueris que esse que sea
pacion

que me agan fronte el juicio y que tenga
suerte para mí y también para ti guerra la
suerte para mí y para ti y también para los hijos
que nacieren en Catalunya fronte lo que
dixeramos, así siempre,
Eya es eso que es el tanto y para el día que
tenga que ir el juicio si tendrán primero
que yo me lo sé en sí en sí y en sí
primero ya se lo sé en sí y en sí;
aquí me lo sé que es lo que es con aquella
de con lo que es el defensor número
para el juicio me lo sé y en sí y en sí,
Eya es termino el juicio porque es tarde me
de los canos, etc. y que tenga buena noche
Como yo que fuere que sea buena para
mí y para tu vera y qual, Adios

Bernat de Sants Princes

CENSUR

(33)

(34)